D. CYPRIANI SOAREZ SOCIETATIS IESV.

De Arte Rhetorica libri tres ex Aristotele, Cicerone, & Quintiliano præcipuè deprompti.

Nunc ab eodem autore recogniti, & multis in locis locupletati.

Cum facultate Ordinarij & Inquisitorũ.
OLYSIPONE.
Excudebat Ioannes Ferdinãdus Typogra.
Anno Dñi. 1579.

154

Dubitatio, sustentatio, coicatio, reticentia, preter...
comprobatio, interrogatio, ... ploca, con...
traductio, acupatio, concesio, sipoti posis...
peio, ad mi ratio, exclamatio, apostro...
correpetitio, distributio, ...
gradatio ~~complexio~~ repetitio. conuersio, ...
plexio ... conceito, episfono...
ironia, cominatio, dejectatio, permimodo...
ratio. sipoti pora explanatio ...

... necesse ... acojatas ...
... pliciter ...

Constantemente ordinaria ...
... en todos los sermones que ...
... que nace venga inmediatamente ...
... alaclausula o palabra
del euang. que esplicase para laqual
... ut ... caravanta ...
todos sus sermones ut ... uideo ...
la ... que tenemos por que
... gracia ... indu...
... salmis ... ser...

Item ... trada
... infintecas absolut...
... subsecu... salutij.

alegria, reposo. Gravedad mediano benevolo...
... mediocri ...
... consiste en ... dos puntos
... compases. las señales de flexo ...
i la pausa dos puntos aleiot ... como se ...
... como ... bida ...

nes dictionibus singulis singula ictio

E mandato supremi sanctæ ac generalis Inquisitionis senatus vidi præceptiones has Rhetoricas. In quibus nihil est, quod Christianæ aduersetur religioni. Eruditæ sunt, vtque prælo committantur, dignißimæ.

Frater Bartholomeus Ferreyra.

POdese imprimir vista ha informação, e hum dos liuros nouamente impressos, torne q esta mesa cõ ho original; e não correrão antes de serẽ cõferidos; e se ver se cõcordã. Este despacho se imprimira no principio cõ a dita informação. Em Lisboa. 18. de Octubro. 78. Manuel Antunez Secretario do Conselho Geral ho fez. Paulo Affonso, Don Miguel de Castro, Antonio Tellez.

nquesea dien, e en rebato. . y no e

D. Cyprianus Soarez Christiano Lectori. S.

ONGE PROFEctò melius, atq; prudentius ſtudijs ſuis cõſulũt, qui optimos authores in omni diſciplinarũ genere legendos ſibi atq; imitãdos proponũt, quàm qui his neglectis, delectu omni ac diſcrimine remoto, quo ſuis cupidiſsime ſequuntur. Quòd ſi quis vetera paulò altius repetere voluerit, quocunq; ſe animo & cogitatione conuertet, hoc ita eſſe cõperiet. Vt enim alios omittam, qui in bonarum artiũ ſtudijs liberaliſsimis ſunt doctrinisq; verſati, ſatis cõſtat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longe omnibus ſuperioribus prçſtitiſſe. Ergo ex eius diſciplina quot viri, quanta ſcientia,

quan-

quãtaq; in ſuis ſtudijs varietate, & copia,
quã admirabiles extiterũt? Atq; vt alios ſi
leã, quorũ ſcripta tẽporũ iniuria perierũt,
illi & Ariſtotelẽ ſummũ philoſophũ, &
Demoſthenẽ omniũ oratorũ facile princi
pẽ proculdubio debemus. Siquidẽ Ariſto
teles totos viginti annos Platonẽ audiuit.
Demoſthenes vero eundẽ nõ ſolũ audiuit
ſed etiã lectitauit. Quid Ciceronẽ ad tãtũ
in philoſophia, & eloquẽtia decus euexit?
An nõ Platonis, Ariſtotelis & Demoſthe
nis imitatio? Finis nõ ſit, ſi velim eos nu-
merare, qui ex Ariſtotelis diſciplina in
omni doctrinæ & ingenij laude præſtan-
tes prodierunt. Tanti refert, quem imite-
ris, quem legas, quem admireris. Hoc in
telligentes noſtræ ſocietatis pręceptores,
ex eo tempore quo iuuentutem, virtute
& literis informant, eos authores diſcipu-
lis exponũt, qui præter cęteros in ſuo ge-

nere floruerunt. Qua de causa molestius etiam ferebant nullum esse librum veterum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupidis primum aditum ad eloquẽtiam aperiret. Non quod doctrina dicendi parum Latinis literis sit illustrata, nam & Quintilianus de ea diligentissimè simul & doctissimè scripsit, & in libris Ciceronis tantum est curæ, tantum suauitatis, elegãtiæ atq; doctrinę, vt ne apud Gręcos quidem aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas sit exornata: sed quòd ad primam tyronum institutionem eorum scripta minus sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia ingredientibus explicarent Quintiliani libros? sunt illi quidẽ, vt dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa etiã eruditione conscripti, at ita sunt longi, sic nõ nunquam obscuri, vt maius otiũ & acrius

iudi-

iudicium desiderent. Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, vt multas & magnificas eloquentiæ opes cõstructas & reconditas nimis auguste coarctét. Libros de Oratore ad Quintum Fratré? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas auté in illis partes habét L. Crassus, & M. Antonius homines vt dignitate sic eloquentia in Romana Repub. maximi, qui minora illa, sed discentibus in primis necessaria celeriter transigunt, quæ vero sunt à vulgari intelligétia magis remota, ea, nõ facile dixerim, ornatius ne an copiosius prosequantur. Huc accedit, quòd dum Crassus perfectum, Antonius communé informat oratorem, magnis altercationibus, qui dialogorum est mos, in cõtrarias partes disseritur, quod mediocriter quidé eruditis, qui iudicij iam aliquid habent, non solum magnam & ingenuam dele-

ctationem, sed mirabilis etiam vtilitatis fructum affert, tyronibus non ité, qui disputationis vim atq; incitationẽ aspiciũt, vestigia ingressumq; vix intuẽtur. Duos de Inuẽtione libros puero sibi inchoatos, & rudes Cicero excidisse affirmat, propterea quòd nec orationis expoliendæ & cõformandæ rationem docent, nec iuueniẽdi fontes ab Aristotele demonstratos aperiunt. Itaque multa in eis præcepta sunt, quæ editis postea libris idem Cicero improbauit. Libri verò ad Herẽnium, à quocunq; illi sint scripti, similem inueniendi viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborum, & sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quę Cicero, & Quintilianus eisdem de rebus tradiderunt. Topicorum liber tantũmodo declarat viam ab Aristotele inuentã ad reperiendum in omni ratione argumentũ: & quo-

& quoniam ad Trebatiũ iuriſconſultum ſcriptus eſt, exempla habet ex intimá iuris ſcientia deſumpta, quæ vſque eò ſunt difficilia, vt ſua obſcuritate multos ab eius libri lectione reijciant. In oratore vero ad Brutum quæ ſit optima ſpecies, & quaſi figura dicendi Cicero diſertiſsime exponit. Sed cum ad Brutũ ſcriberet vulgaria præcepta, permulta, quæ diſcendi ſtudioſis vehementer conducunt, breuiter percurrit, vel penè præterit. Quæ verò de orationis numero mirabiliter præcipit, vt adeuntibus ad eloquentiam vtilia ſint, ordinem alium, & exemplorum lumen deſiderant. His de cauſis cupiebãt noſtri præceptores, vt omnes eloquentię partes explicarę definitionibus, exẽplis illuſtrarę ex Ariſtotelis ſentẽtia, Ciceronis vero & Quintiliani non ſententia ſolũ, ſed plerunq; etiã verbis aliquo libro, via

& ordine cõprehẽderentur. Futurũ enim exiſtimabant ſi id fieret, vt diſcipuli ſimul cum vulgatibus Rhetoricæ præceptis illa magis recõdita de argumentorũ locis, de amplificatione, de orationis forma & numero perciperent. Quam ego prouinciã cum eorum voluntate ſuſcepiſſem, quibus libenter vitæ meæ rationes commiſi, his tribus libris dicendi præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vires efficere & conſequi potuerunt, complexus ſum, vt iuuarẽ adoleſcentes ad legendos Ariſtotelis, Ciceronis & Quintiliani doctiſsimos libros, quibus eloquentię fontes continẽtur. Neq; verò ignoro multa horum, quę à veteribus ſunt tradita, ab his à quibus defendi æquius erat, editis etiã libris oppugnari. Sed cũ à multis, qui ſingulari doctrina ſunt præditi, eadẽ defenſa ſint, mihi conſilium fuit, de his, quæ tot doctiſsi-

mo-

morum ſeculorum approbauit cõſenſus, nihil ſine ratione mutare. Imo vero te Chriſtiane lector vehementer oro atque obſecro, vt hanc libidinem temere cõtradicendi veteribus ſcriptoribus de animo tuo penitus euellas, ne ad eius perniciem longius deinde ſerpat. Nam ſimul atque cupiditas hæc ad ingenium tanquam fax ad materiam adhæſit, incredibile dictu eſt, quæ continuò excitet incendia. Illud etiã tibi perſuadeas velim, nos nihil magis cupere, quàm vt virtute & literis maximè ſis ornatus, vt Chriſto Ieſu, qui eſt parens & ſalus vitæ noſtræ, gratus ſis & iudundus.

IN LIBROS DE ARTE Rhetorica Authoris Proœmium.

ATIONIS ET ORAtionis táta est similitudo, vt Græci, qui non intelligendi solú, sed loquendi etiam principatum tenuerūt vno, vtramq; vocabulo, Latini Græcorú prudétiæ æmuli eodem pene nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædã. Rationem in mente, cui regnū totius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit: orationis sedem. Idem summus opitex in celsissima ac nobilissima corporis parte collocauit. Ratio est sicuti lux quædam lumenq; vitæ: oratio est rationis decus & ornamentum: ratio regit ac moderatur proprium animum: oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamẽ intus latentẽ orationis pulchritudo declarat. Itaq; quod lumen est soli principi ac moderatori luminũ reliquorum, id est oratio rationi dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum, fit, vt summi illius rectoris mũdi huius bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendam, admirandamq; hominum generi vt rationis sic orationis vis & natura cogat cõfiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quàm cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atq; multiplices oratione cõmendari? Orationem vero exceptam aere quasi vehiculo incredibili celeritate breuissimo temporis spatio ad quam plurimos peruenire? ac postremo per tenuissimos aurium meatus singulari opere artificioq; perfectos in alienos

nos animos introire,atq; in eis tam perfecte tam inſigni ter imprimere ſpeciem ſuam,vt mœrentes conſoletur, torpentes excitet,afflictos erigat,inani lætitia elatos co hibeat,& in quemuis denique motum auditoré impellat. Quòd ſi orationis tanta præſtantia eſt , non poteſt non maxima eſſe dignitas Rhetoricæ,qua ornandæ ora tionis doctrina continetur.Eadem enim hominis ratio, quæ cæteras artes inuenit,dicendi quoq; artificium illu ſtrauit.Nam primo terram peruagata nó modo eius for mam,ſitum,fœcunditatem , ſed eorum etiam quæ in ea gignuntur varietatem,vſum,naturamq; cognouit. Tũ mare ingreſſa profundum & immenſum , quot genera, quamq; diſparia degentium in eo belluarum inueſtiga uit. Ex in ſiderum ornatum &pulchritudiné admirans, cognito prius aère & his,quæ ex eo generantur, in cœlum vſq; penetrauit. In quibus rebus tam multis,tã varijs,tam diſiunctis , tam abditis atque obſcuris inueſtigãdis,ſi tãta fuit rationis ſagacitas & ſolertia,in expoliẽda oratione,quæ eius comes,& interpres eſt,non minori profecto fuit cura.Hic eſt eloquentiæ ortus , hæc nobilitas,hæc cum ratione coniunctio.Qua de cauſa vehementer vigilandum eſt ijs,qui ſapientiæ flagrant ſtudio enitẽdumq; omni cura ac diligentia,vt Rhetoricæ Dialecticæq; præceptis optime cognitis, ad reliquarum artium faſtigium contendant. Quam viam iucundam , facilem,breuem & quaſi compendiarium,non modo non aſperam atque arduã aut longã eſſe comperient. Quod vt facilius conſequantur , hi tres libri artificium dicẽdi à veteribus traditum breuiter explicabunt. Et in primo quidem libro,qui de Inuentione eſt,ſedecim argumentorum loci ſunt explicati ſimul cum his, quæ ad permouendos animos ex eijſdem locis eruũtur.Præcepta etiã

quæ

quædam sunt exposita ad exornationem & deliberationem accommodata. In secundo vero, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione & exemplo agitur. Et quoniam frequens mẽtio facta est ab antiquis authoribus Epicherematis, Soritis, & Dilemmatis, eorum vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatũ, qui est in verbis vel simplicibus, vel coniunctis. Itaque de verbis nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborum, & sententiarum, de origine, causa, natura & vsu orationis aptæ, ac numerosæ, tum ad extremum de memoria, & pronũciatione in eo differitur. Sed quo maior vtilitas ex eloquentia percipi posit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Vt enim bonus agricola vitẽ, quæ syluescit, & in omnes partes nimia funditur, ferro coercẽs, tum fructu lætiorem, tum aspectu pulchriorem reddit: sic eloquentia si amputetur errorũ inanitas, in quos delapsa est vitio hominum diuinas leges ignorantiũ, suã admirabilem speciẽ recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam seuerè diuinis pręceptis interdictã oratori Quintilianus & antiqui rhetores concedũt: amputetur procacitas & vitium illud teterrimum lacerandi alios probris, contumelijs, maledictis, cui vtinam nõ Demosthenes & Cicero tantopere indulsissent: resecetur arrogantia & inanis laudis appetitus, qui aciem animi perstringit: intelligatur iniquum esse tenebras auditoribus offundere, ne verum perspiciant, & suffragium atque sententiam dicendo corrumpere, quod à Gręcis & Romanis oratoribus est factitatum. His tot, tantisq; deletis maculis, continuo existet illa diuina & cœlestis

Chri-

Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quę tanto erit prę clara magis & eximia, quanto diligentius ad omnium hominum vtilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opt. Max. qui sermonem homini dedit ad societatem & coniunctionem cum hominibus tuendã. Hæc est illa Christiana eloquẽtia, qua Gregorius & Basilius nobilissimum par amicitiæ, doctrinæ sanctitatis plurimum præstiterunt, & Iuliani amentissimi, & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt. Hac excelluit Athanasius vir sanctissimus, quem nec sæuissima periculorum tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit vnquã de suo cursu dimouere, quin Arrij impium & consceleratum comprimeret furorẽ. Hac floruerũt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cypriani, qui Christianæ Reip fuerunt lumen longe clarissimum: vt alios quam plurimos omittam, quorum est copia digna Christiani nominis gloria. Hos tales ac tantos viros qui volet imitari, colat Christianam eloquentiam, quæ ex diuinarum rerum cura & contemplatione, ex diuinarum rerum cura & contemplatione, ex CHRISTI IESV amore, ex maximarum denique artium studijs efflorescit.

[illegible]

[illegible] por [illegible]

[illegible]

[illegible] sabebit [illegible]

[illegible] autem [illegible]

[illegible] cap. [illegible] ad [illegible]

[illegible] cap. seq. [illegible]

[illegible] ad [illegible]

[illegible] idem [illegible]

y trauar. De modo que siempre la pausa [illegible]

me de notiçio para que se sigue i trabajo de ag[illegible]

y el soniçio. con estos dos complexos. demo[illegible]

que siendo uno mas corto que otro. an[illegible]

[illegible] o quatro compases [illegible]

[illegible] e conuerso. i entre [illegible]

que no hacen fuga [illegible] dos que la [illegible]

pero [illegible] es corade por si [illegible]

su [illegible]

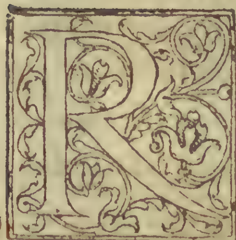
trauarse [illegible]

[illegible]

[illegible]

DE ARTE RHETORICA LIBER. I.

Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis. Caput. I.

RHETORICA est vel ars, vel doctrina dicẽdi. Ars est, quæ dat rationes certas & præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinẽ, & quasdam errare in faciẽdo non patientes vias. Esse autem eloquẽtiæ artem perspicuum est: cum enim rerum minimarum sine arte nulla sit, hominum est parum cõsideratè iudicantiũ, crede-

Quid sit ars. Arist. l. 1 Rhet. c. 1 De clar. or. Qui. li. 2. c. 18. Rhetorica est ars. Offic[illegible]

credere maximarũ rerũ nullã eſſe artẽ. Dicere eſt, ornate, grauiter & copioſe loqui. Rhetoricæ officiũ eſt, dicere apposite ad perſuaſionẽ: finis perſuadere dictione. Vt enim gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, imperatori victoria, moderatori Reip. Beata ciuiũ vita propoſita eſt, vt opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit, ſic oratori nihil aliud propoſitum eſt, niſi vt dicendo perſuadeat.

Officiũ & finis Rhetoricæ. Ariſ. 1. l. Rhet. 8. De inuent 2. Cic. li 5. de Rep. eſt autẽ [illegible]

De vtilitate, dignitateq; rhetoricæ. Caput. 2.

Dignitas eloquẽtiæ, vel ex eo intelligi poteſt, quod in omni libero populo: maximeq; in pacatis, trãquilliſq; ciuitatibus præcipue ſemper floruit, ſemperq; dominata eſt. Quid enim aut tam iucũdũ cognitu, atque auditu, quã ſapien-

Eloquẽtia dig[illegible]

pientibus sentētijs, grauibusq́ verbis ornata oratio, & perpolita: aut tā potens, tamq́ magnificū, quā hominū animos vnius oratione cōuerti? Quid admirabilius quā res splēdore illustrata verborū? Oratoris est in dando cōsilio de maximis rebus cū dignitate explicata sententia, eiusdem & languētis populi incitatio, & effrenati moderatio. Eadē facultate fraus hominū ad perniciē, & integritas ad salutē vocatur. Quis cohortari ad virtutē ardentius? quis à vitijs acrius reuocare? quis vituperare improbos asperius? quis laudare bonos ornatius? quis cupiditatē vehementius frangere accusando potest? quis mœrorem leuare mitius consolando? Ac ne plura, quæ sunt pene innumerabilia, dicantur, breui statuendū est perfecti

oratoris [..]n re. & inter priuatos magna, & præclara munera.

oratoris moderatione & sapientia nõ solum ipsius dignitatem, sed & priuatorum plurimorũ, & uniuersæ Reip. salutem maximè cõtineri. Quo maior igitur est eloquẽtiæ vis, hoc est magis probitate iungenda, summaq́; prudentia: quarum virtutum expertibus si dicendi copiã tradiderimus, nõ eos quidem oratores fecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus.

Eloquẽtia cum probitate iungẽda e[st]

De or. 3.

De materia Rhetoricæ. Cap. 3.

Quid artis materia.

ARtis materia est, in qua omnis ars & ea facultas, quæ conficitur ex arte versatur: ut si medicinæ materiã dicimus morbos, ac vulnera, quòd in his omnis medicina versetur. Itẽ quibus in rebus versatur ars, & facultas oratoria, eas res materiam artis Rhetoric-

De inu. l. 1.

Quint. li. 2. c. 22.

torica nominamus. Sed hoc interest inter alias artes, & eloquentiam, nam cæteræ fere artes se ipsæ per se tuẽtur singulæ: bene dicere autem, quod est scienter, & peritè, & ornate dicere, non habet definitam aliquam regionem, cuius terminis septũ teneatur. Omnia quæcunq; in hominum disceptationẽ cadere possunt, bene sunt ei dicẽda, qui hoc se posse profiteatur, aut eloquẽtiæ nomen relinquendum est: Quam opinionem non solum Romanæ eloquentiæ parens Cicero, sed philosophorum etiã facile principes Plato, & Aristoteles multo ante secuti sunt, materia enim oratori ad dicẽdũ subiecta, quæstio est.

Quid inter artiũ cæterarum, & Rhetoricę materiam intersit.

De or. 1.

In Phædro.

Oratoris materia est quæst.

De quæstione. Cap. 4.

¶ *Quæstionum duo sunt genera, alte-*

Questionū duo genera. In part. Topic.

rum infinitum, quod Græci Thesin, Cicero propositū vocat: alterū certū & definitum, quod hypothesin illi, Latini vel causā, vel controuersiam solet appellare.

Propositū quid sit

Propositum est, in quo aliquid generatim quæritur hoc modo: expetēda ne sit eloquētia?

De or. 2. Quid sit causa. Topic.

Causa est, quæ certis personis, locis, tēporibus, actionibus, negocijsq; cernitur, hoc modo: An Socrates iure fuerit ab Atheniēsibus dānatus?

Propositi duo genera. Cice. in Topi. in par. qui li. 3. c 5.

Propositi duo sunt genera cognitionis alterum, cuius scientia est finis, vt, an solis magnitudine multis partibus terra superetur: alterū actionis, quod refertur ad efficiēdum quid, vt si quæratur, quib9 officijs amicitia colenda sit.

Causarum tria genera.

Causarum tria sunt genera iudicij, deliberationis, exornationis, quæ quia in laudatione maxime c.n-

fertur,

fertur, proprium habet ex eo nomē laudationis.

De exornatione, Deliberatione, & Iudicio. Caput. 5.

IN exornatione duæ sūt partes, laus & vituperatio. Tempus tum præsens, tum præteritum. Spectat autē orator honestatem præcipue cum laudat, turpitudinem cū vituperat, mouetq́ auditores ad delectationē. Deliberatio continet in se suasionem, & dissuasionē, tempus verò futurum. Finis, quē sibi proponit orator in suadēdo est dignitas, mouetq́ deliberātē ad spē maxime: in dissuadēdo cōtra indignitatem spectat, & in reformidationē pertrahit: Iudiciū in quo præteritū tēpus maxime valet, habet in se accusationē, & defensionē: eius finis iustorum, & in-

Exornationis partes, tempus & finis.
De inuent. 1.
Arist. l. 1 Rhe. c. 4
In part. Deliberationis partes tēpus & finis.
De inuent. 1.
Ar. 1. rheto. ca. 3.
Cice. de ora. 2.
Iudicija partes tempus & finis.
In part. De

 iusto

iustorum quæstione continetur, & ad sæuitiam aut clementiam iudex est incitandus.

Quomodo hypotesis ad thesin reuocanda sit. Cap. 6.

Consultatio est pars causæ.

CVm consultatio sit quasi pars causæ quædam, & controuersiæ, inest enim infinitũ in definito, debet orator causam ad infiniti generis quæstioné transferre, quod ut exemplo pateat, finita est. An Aristotelis philosophia sit perdiscenda: eius quasi pars quædã est illa infinita: An philosophia sit perdiscenda, ad quam orator finitã transferet. Sũt enim ornatissimæ orationes eæ quæ latissime uagantur, & à priuata ac singulari cõtrouersia se ad uniuersi generis uim explicandam conferunt

In part. in Top. Quinti. li. 3. c. 5. Ornatissimę sũt orationes quæ vniuersi generis vim explicant Cice de orato. 3.

runt & conuertunt, vt ij, qui audiũt, natura & genere, & vniuersa re cognita de singulis rebus statuere poßint. Quod vt facere poßit orator excellẽs, à proprijs personis, & temporibus semper, si potest, auocat cõtrouersiam, & ad vniuersi generis oratione traducit. Sic Cic. cùm de Archiæ poetæ facultate, summaq; doctrina dicere instituisset, de humanioribus literis & poeticæ laudibus, quæ vniuersi generis oratio est, ornatißimè disputauit. In orat. Pro Archia.

De partibus Rhetoricæ. Cap. 7.

QVinque sũt partes, & quasi mẽbra eloquẽtiæ: inuẽtio, dispositio elocutio, memoria, pronũciatio. Oportet enim primum inuenire quid dicas, in- Quinq; Rhetoricæ partes. De or. 2 Quin. l. 3 cap. 3.

uēta disponere, deinde ornare verbis post memoriæ mandare, tum ad extremū agere.

De in. 1. *Inuentio est excogitatio rerū verarū, aut verisimiliū, quæ quæstionē probabilē reddāt. Dispositio est rerū inuentarū in ordinē distributio. Elocutio est idoneorū verborū & sententiarū ad inuentionē accomodatio. Memoria est firma orationis pceptio. Pronūciatio est ex rerū & verborū dignitate corporis & vocis moderatio.*

Iudiciū non est Rhetoricæ pars. Quint. 3. cap. 3.

Nec audiendi quidā, qui iudiciū sextā esse partem voluerūt, adeo enim tribus primis partibus est pmistū (nā nec inuētio sine eo, nec dispositio, neque elocutio fuerit) vt pronunciatio quoque, vel plurimum ab eo mutuetur. Nec inuenisse credendus est, qui nō iudicauit. Quod similiter in alijs partibus, quibus iudicium

Nō est e- [illegible] cio inue- nit.

cium permistum est, existimare debemus. Hinc apparet quàm præclara res, quàm etiã difficilis eloquẽtia sit, quæ ex quinque rebus constat, quarũ vnaquæque est ars ipsa magna per se se. Quare quinque artiũ cõcursus maximarũ quãtã vim, quantamq́; difficultatẽ habeat existimari potest. Sũt igitur quinq; rhetoricæ partes õnino. At inuenire, disponere, eloqui, memoria cõplecti, pronunciare, opera sunt oratoris,

De clar. orat.

Opera orator. Quin l. 3. cap. 3.

Quibus eloquentia cõparetur, ac primũ de natura. Cap. 8.

Eloquẽtia comparatur arte, natura, & exercitatione.

Eloquentia, quæ quinque supradictis cõstat partibus, natura, arte, & exercitatione cõparatur. Imitatione enĩ, vel arti, vel exercitationi subijcere poßis. De quibus singulis, quoniã maxi

De inu. lib. 1. Ad Heren. li. 1. Quin. l. 3. cap. 3.

maximi ſunt momenti & ponderis, ali quid dicendum eſt. Natura igitur primum, atque ingeniũ ad dicendũ vim affert maximam. Nam & animi & ingenij celeres quidã motus eſſe debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornãdumq́; ſint vberes, & ad memoriam firmi ac diuturni. Quæ accendi ac commoueri arte poſſunt, inſeri quidem, & donari ab arte nõ poſſunt omnia: ſũt enim dona naturæ. Illa etiam naturæ ſunt, quæ cum ipſo homine naſcuntur, linguæ ſolutio, vocis ſonus, latera, vires, conformatio quædã, & figura totius oris & corporis. Quæ tamen ab arte limari poſſunt, & quæ bona ſunt, fieri meliora poſſunt doctrina, & quæ non optima, aliquo modo acui, & corrigi poſſunt. Neque homi-

De ora. to. 1.

Naturæ dona fiunt arte meliora

nes

nes adolescentes, si quid naturale forte non habent, dicendi studiũ relinquant, magni enim facere debent illã ipsam, quancunq́ habuerint, mediocritatem in dicendo.

De arte. Cap. 9.

CVm natura, quæ optima est, ars iungi debet, quæ à natura profecta est. Notatio enim naturæ, atq; animad uersio peperit artem. Habet igitur ars hanc vim, non vt aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat, & procreet: verùm vt ea, quæ sunt orta iam in nobis & procreata, educet, atque confirmet. Qua de causa studiose colenda est, vt quæ viam & rationẽ dicendi doceat; & si enim magnis ingenijs præditi quidam dicẽdi sine arte copiam

Notatio naturæ peperit artem.

De or. 2. Quinti. li. 2. c. 20

Ars studiose colenda est.

genererum ſingulorũ. Cum enim omnis animi commotio ex opinione boni alicuius aut mali naſcatur, lætitia & cupiditas ex opinione boni naſcũtur: ægritudo & metus in malorũ opinione verſantur. Eſt igitur ægritudo ſiue moleſtia, opinio recẽs præſentis mali, in quo demitti contrahiq́ ãnimo rectũ eſſe videatur. Voluptas, opinio recẽs boni præſentis, in quo efferri rectum videatur. Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile videtur. Cupiditas opinio venturi boni, quod ſit ex vſu iã præſens eſſe, atque adeſſe. Opinio autẽ quæ in omnes ſuperiores definitiones includitur, eſt imbecilla aſſenſio. In propoſito fidem ſolùm facit orator, in cauſa verò fidem, & motum, de quo mox dicemus.

Cicer. Tus. 4.

Quid

Quid inuētio, quid argumentū, & argumentatio. Cap. 12.

INuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio rei dubiæ faciens fidē. Fides vero est firma opinio, vt si velis fidē facere, eloquentiam esse expetendam, excogites que illud argumentū, nimirum esse artē bene dicēdi: possis hoc modo argumentationem cōcludere. Ars bene dicendi est expetenda, ea est eloquentia, est igitur eloquētia expetenda. Est autem argumētatio argumenti explicatio, qua dialectici pressius, & religiosius oratores ornatius & liberius vtuntur. Locus autem est sedes argumēti. Aristoteles enim proposuit quosdā locos, ex

Quid sit inuētio, quid argumētū part. In Top. In part.

In part. Quid sit argumētatio. Topic. Dialectici pressius quā oratores argumētatione vtuntur.

quibus omnis argumentatio ad omnẽ disputationem inueniretur. Qui nihil aliud esse videntur, quam notæ quædam quibus admonemur, quid in ipsu peruestigare debeamus.

Quotuplicia sint arguméta. Ca. 13

Argumenta, vel insita sunt, aliũ ... op. ... alt.

ARgumenta partim in eo ipso, de quo agitur hærent, quo circa insita dicũtur, partim extrinsecus assummuntur quæ remota vocantur: quoniam absunt, longeq́; ab eo, de quo agitur, disiuncta sũt, vt si dicas eloquẽtiam esse expetendã, quod benẽ dicẽdi sit ars, est insita in eo de quo agitur, eloquentia enim est ars bene dicendi. Sin expetendam dicas, quod Aristoteli vel Ciceroni, vel Platoni ita visũ sit, ratio erit remota, autoritas enĩ illorũ virorũ

non est in ipsa eloquentia, quæ suapte natura esset expetenda sine illorum commendatione.

De numero locorum. Cap. 14

Loci, vnde argumēta insitæ eruuntur, numero sūt sedecim: alia enim ducūtur á definitione, alia à partium enumeratione, alia à notatione, alia cōiugata appellātur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differētia, alia ex cōtrario alia ex adiūctis, alia ex antecedētibus, alia ex cōsequētibus, alia ex repugnātibus alia ex causis, alia ex effectis, alia ex cōparatione maiorū, aut pariū, aut minorū. Argumēta extrinsecus assūpta Quintiliano sūt sex: præiudicia, fama tormēta, tabulæ, ius iurandū, testes.

Loci argumētorum insitorū sūt sedecim In Top. In part.

Argumēta assumpta sunt sex Li. 5. c. 1.

De definitione. Cap. 15.

In Top. Quin. l. 5 cap. 10.

Definitionum multa sunt genera.

DEfinitio est oratio, quæ id quod definitur, explicat, quid sit: vt, Virtus est recta animi affectio, Rhetorica est doctrina dicendi. Definitionum multa sunt & genera, & præcepta, sed ad huius libri institutum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, quis sit definitionis modus. Sic igitur

Quis sit definitionis modus.

veteres præcipiunt. Cum sumpseris ea quæ sunt ei rei, quam definire velis, cũ alijs communia, eo usq; persequi, dum

Facultas definiendi est oratori necessaria.

proprium efficiatur, quod nullam in aliam rẽ transferri possit, vt hoc, Rhetorica est ars: commune adhuc, multa enim genera sunt artium vt grammatica, dialectica: vnum adde verbum, Dicendi: iam à communitate res disiun-

In orat

cta

cta videbitur, vt sit explicata de finitio, Rhetorica est ars dicendi. Hac facultas definiendi debet esse in eloquente, vt definire rē possit. Est enim explicāda sæpe verbis mens nostra de quaque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim quasi inuolutum inuoluit id, de quo quæritur, sed id, non faciet tam pressè & angustè, quā in illis eruditissimis disputationibus fieri solet, sed cum explanatius, tum etiam vberius, & ad commune iudicium, popularemque intelligētiam accommodatius. Sic Cicero, qui sint optimates definit, cum ait. Sed genus vniuersum (vt tollatur error) breui circumscribi & definiri potest. Omnes optimates sunt, qui & nocentes, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Argu

Orator definiet vberius & explanatius quā philosophus

Optimates, qui sint. Pro Se.

In Top. gumenti à definitione talis est formula, Ius ciuile est æquitas constituta ijs, qui eiusdē sūt ciuitatis, ad res suas obtinendas, eius autem æquitatis vtilis est cognitio, vtilis est ergo iuris ciuilis cognitio. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poetæ per translationem verbi ex similitudine cum quadam suauitate, quos licet imitari si adolescentiā florem ætatis, senectutem occasum vitæ velis definire.

Oratores & poetæ sæpe definiūt per trāslationē.

distributio partium

Departium distributione. Cap.16

In Top. Quin.li. 5.c 10.

ARgumēto à partium distributione sic est vtendum, nullā vt partem relinquamus. Ut si velis probare callíditatem non esse virtutem à virtutis partibus, quæ quatuor sunt. Prudentia Iustitia, Fortitudo, Temperantia, sic

In offi.1

probare

probare poßis. Omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiaq; versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoq; suum vnicuique, & rerum contracttarum fide: aut in animi excelsi, inuictiq; magnitudine, ac robore: aut in omnium, quæ fiunt, quæq; dicuntur, ordine & modo, in quo inest modestia, & temperantia. calliditas ex nulla illarum partium oritur, non est igitur virtus.

De notatione. Cap. 17

notas?

ETymologia, *quæ verborum originem inquirit, à Cicerone dicta est Notatio. Ea sæpè vtuntur Oratores & Poetæ vt Ouidius.*

Notatio Græcis Etymologia dicta, cra- teribus, & pec- [illegible] fa- miliaris In Top. Quintil. 1. cap. 1.

Met.l.1. Est via sublimis cælo manifesta sereno,
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Et alibi.

A senibus nomen mite senatus habet. Et

Vnde senatus dictus.

Nam quia ver aperit tunc omnia, densaq; cedit
Frigoris asperitas, fœtaq; terra patet,
Aprilem memorant ab aperto tempore dictũ.

Fast.li.5 Fast.li.4 Aprilis vnde

A notatione sumitur argumentum cum ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul est, qui consulit patriæ, non igitur Piso consul, qui eam euertit.

argumẽtũ a notatione. Vis huius exẽpli est in Orat. in Pisonẽ. In Top. Q in l.5 cap.10.

De coniugatis. Cap. 18.

CONiugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab vno varie commutantur, vt sapiens. sapientia. Ex hac verborum coniugatione huiuscemodi argumento vsus est Ouidius.

Aurea nunc vere sunt secula plurimus auro
Venit honos.

Et

Et Iuuenalis.

Summum crede nefas animũ præferre pudorj
Et propter vitam viuendi perdere causas.

Saty. 8.

In Pisonem.

Cicero etiam. Cum enim eßet omnis causa illa mea consularis & senatoria, auxilio mihi opus fuerat, & consulis, & senatus. Est et illud elegãs in primis Homo sum humani nihil à me alienũ puto. Cicero lib. de oratore secundo hoc vtitur exemplo. Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moueri, cum Q. Metellum tam pie lugere videatis.

Terent. in heu.

De genere & forma. Cap. 19.

genus et for[ma]

GEnus est quod duas aut plures partes sui ipsius communione similes amplectitur. Partes, quas genus amplectitur formæ dicuntur. vt Virtus est genus, plures enim formas, quatuor scilicet complectitur, pruden-

Quid genus sit.
In Top.
De or 1.
Quin. li. 5. cap. 10

tiam, Iuſtitiam, fortitudinem & temperantiam, quæ ſunt ſimiles virtutis comunione, vt prudentia enim, ſic iuſtitia, ſic fortitudo, ſic temperantia virtus eſt. Hinc perſpicuum fit, quid ſit forma, eſt enim pars generi ſubiecta. Argumentum à genere ſic tractatur. Virtutis laus õnis in actione conſiſtit, prudentiæ igitur laus omnis in actione conſiſtit. Ex forma autem, Quod iuſtitia eſt, vtiq; virtus eſt.

Quid forma ſit. De or. 1. Offic 1. Argu. a genere. Quint. l. 5. cap. 10

De ſimilitudine, & diſsimilitudine. Cap. 20.

Quid ſimilitudo ſit. In Top. Autor ad Her. li. 4. Philip. 2 Arg. a ſimilitudine.

SImilitudo eſt, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re diſpari ſimile: ex ea ſumitur argumentum hoc modo. Cicero, Sed nimirum vt quidam morbo, & ſenſus ſtupore ſuauitatem

cibi non sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi veræ laudis gustum non habent. Ouidius.

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum, Trist.l.1 ele. 4.
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Ex dissimilitudine siue differentia ducitur hoc modo argumentum.

Si barbarorum est in diem viuere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debẽt. Eodem pertinet illud eiusdem Cicer. dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades, certus autem dies non vt sacrificij, sic consilij expectari solet. Quasi diceret: dissimilia sunt sacrificium, et consilium: non igitur sicuti sacrificij, sic certi et stati dies debent esse consilij.

Argumétum a dissimilitudine.

2. De or. Philip. 3

De contrarijs. Cap. 21.

Con

Contrariorũ genera sũt quatuor

Contrariorum genera sunt quatuor, aduersa, priuantia, quæ inter se conferuntur, & contradicentia.

Aduersa quid sint.

Aduersa sunt, quæ in eodem genere plurimum differunt, vt virtus, vitium, quæ cum animi habitus sint, plurimum tamen inter se differunt: & bellũ pax, sapiẽtia, stultitia, ex quibus argu

Argumẽta ab aduersis Topic.

menta talia existunt. Si stultitiã fugimus, sapiẽtiam sequamur, & bonitatẽ si malitiam, Hinc illud Drancis apud Virgilium.

L.11 Ae. Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Perinde enim est, atq; hoc: Bellum est nobis perniciosum, pax igitur expetenda est. Cicero, Quid cum fatentur satis

Tuscu.5

magnam vim esse in vitijs ad miseram vitam, nonne fatendum est, eandem vim in virtute esse ad beatam vitam?

Contraria enim contrariorum ſunt cõſequentia. Priuantia ſunt habitus, & eius priuatio, vt lux tenebræ vita mors ſcientia, humanitas inhumanitas: præpoſitio enim, in, priuat verbum ea vi, quam haberet, ſi in, præpoſitum nõ fuiſſet. Ex his ductũ eſt illud Ciceronis in Milonem, Eius igitur mortis ſedetis vltores, cuius vitam, ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis? Tertio loco ſũt ea quæ inter ſe conferuntur, vt duplum ſimplum, datum acceptum, miles & imperator, docere & diſcere. Ex hoc loco eſt illud Cicer. ex quo profecto intelligi debet, quanta in dato beneficio ſit laus, cum in accepto tanta ſit gloria. & item hoc, Non igitur periculum eſt, ne quis putet, in magna arte & honeſta, turpe eſſe docere alios id, quod ipſis fuerit hone-

Priuátia quid ſint

Topic. arguméntũ a priuantius Pro Mi.

Arg. ab his quæ inter ſe conferũtur.

In Ora.

nestissimum discere Huc pertinet Virgilianum illud.

AEn.l. 8 Arma rogo genitrix nato.

Negátia sunt valde contraria aientibus *Vltimo loco sunt negantia valde contraria aientibus: vt si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterũ verũ esse, alterum falsum.*

De adiunctis. Cap. 22

adJunta

Adiũcta quid sint In Top. Quin.l. 5.ca.10. A*Diuncta sunt ea, quæ cum re sũt coniuncta, vt locus, vt tempus, vt ea, quæ rem circunstant: vt vestitus & comitatus hominem circunstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominũ, rubor, pallor, cæteraq; quæ suspitionem posunt mouere.* Latissime patent adiuncta. *Latissime itaq; patent adiuncta. nam & quæ in hominis sunt siue animo, siue corpore, vt virtus, vt vitia, vt oris, vel*

pul

pulchritudo, vel deformitas, alia que innumera comprehendunt. Ab his sumit argmmentum Cicero pro Milone cum ait, Videamus nunc id, quod caput est. locus ad insidias ille ipse, vbi cõgreßi sunt, vtri tandem fuerit aptior, & multa de inceps, & paulo post, videte nunc illum egredientem. primum egredientemè villa subito, cur vesperi? quid neceße est tarde? qui conuenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quisquam incredibili quadam atque in audita grauitate, uirtute, cõstantia præditum fœdera sciente negle xiße, uiolasse, rupiße, dicere audebit? loquitur autem de Pompeio

Cic. pro Mil.

Argumétum ab adiũctis.

Laus Põpeij.

Cic. pro Co. Bal.

De antecedentib. & consequenti. Cap. 23.

An

Arist. 2. Top. c. quomodo antecedētia ab adiūctis distinguuntur. In Top. Cic. Consequentia quæ sint Philip. 7

ANtecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt cōsequentia, vt cū ipsis necessario cohæreant, qua ratione ab adiunctis distingūtur. Coniūcta enim numquam necessarió cohærēt cum his quibus adiuncta sunt. Argumenti ab antecedētibus talis est formula, Ortus est sol igitur dies est. Consequentia vero sunt, quæ rem necessario consequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei dubiæ faciens fidem sumitur à cōsequētibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus esse Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antonium, Luculentam tamē ipse plagā accepit, vt declarat cicatrix, probat enim, quoniā cicatrix magna esset, vulnus quoque fuisse magnum.

De repugnantibus. Cap. 24.

Repugnantia neque certa lege, neque numero inter se dessidēt, qua ratione à contrarijs. atque dißimilibus discernuntur: Exempli gratia, amare, et odio habere, contraria sunt: amare vero, & nocere, & lædere, & conuitijs insectari, repugnantia sunt. Argumenti à repugnantibus talis est formula, Amat illum, igitur non insectatur illum conuitijs. Hortensius non erat aduersarius Ciceronis aut obtrectator, semper enim est alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo & fauendo.

Repugnātia à differūt cōtrarijs & dissimilibus. In Top. Quin. li. 5. c 10. Argumētum a repugnātibus De clar. ora.

De Causis. Cap. 25.

Causa est, quæ sua vi efficit id, cuius est causa vt vulnus mortis, cruditas morbi, ignis ardoris. Eius quatuor

Quid causa sit. In Top. Cice. de fato. Q. l. 5. c. 10.

tuor ſunt genera, finis, efficiēs, forma materia. Finis eſt cuius gratia fit aliquid. vt domus finis eſt vſus, belli pax, hominis beata vita. Ab eo ducit argumentum hoc modo. Cic. contra Epicureos, Hi non viderūt, vt ad curſū equū, ad arandum bouem, ad indagādū canem: ſic hominē ad duas res, vt ait Ariſtoteles, intelligendum, & agēdum eſſe natum, quaſi mortalem Deum cōtraq; vt tardam aliquam & languidā pecudem ad paſtum, & procreādi volup tatem, hoc diuinum animal ortum eſſe voluerunt, quo nihil mihi videtur abſurdius. Huius enim loci hæc vis eſt, Homo natus eſt ad intelligendum & agēdum, non igitur ad paſtum & voluptatē eſt ortus. Efficiēs cauſa eſt à qua aliquid eſt, vt, Sol diē efficit, toto cælo lu-

De fin. 2

Homo ad intelligendū & agendū natus.

Efficiēs cauſa, quid ſit.

luce diffusa: Ab ea est illud Ciceronis contra senectutis vituperatores, Caret epulis aiunt extructis que mensis, & frequentibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate, & insomnijs. Cuius loci vis in eo est: quod vbi causa deest, effecta quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus, vt Eurialum seruet, se autorem cædes profitetur.

Argu. a causa efficienti. In li. de senect.

Me me adsum, qui feci, in me conuertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus
Nec potuit.

AEn. 1 9

Forma est ratio rei & nota per quam res est id, quod est, & a rebus alijs distinguitur, vt animus est hominis forma, hic enim causa est, vt homo sit eumque à rebus alijs distinguit. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic terræ cæterarumque rerum sua forma est, vel artificiosa vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo

Forma quid sit. Arist. 2. Physi. cap. 3. Forma vel artificiosa est, vel naturalis. argumentum a forma.

Animi immortales ſunt, homines igitur ad æternitatem, immortalitatemq́ beatæ vitæ aſpirare debent. Materia eſt, ex qua, & in qua res ſunt, vt ſtatuæ æs, argentum pateræ, corpus hominis. Ex materia ſic ſumitur argumentum: Corpus hominis mortale eſt, ab eius igitur ſocietate, & cõtagione immortalis animus ſeuocandus eſt. Ex hoc loco, Regia ſolis apud Ouidium, Arma AEneæ apud Virgilium, multa ſigna ſublata à Verre à Cic. deſcribuntur. Ex his cauſaurum generibus tanquam ex fonte non modo in cauſis, ſed in omni ſcribendi genere magna argumentorũ ſuppetit copia. Licebit igitur diligenter eo cognito non modo oratoribus, & philoſophis, quorum eſt proprius, ſed hiſtoricis etiam & poetis multa, & varia,

Cice. de Nat. De. lib. 1.

Argumẽtum a materia.

L. 2. Mẽ.
Lib. 8.
Actio, 7. in Ver

Locus a cauſis in õni ſcribẽdi genere ſuppeditat magnã copiam.

&

& varia, & copiosa, ex eo facile depromere.

De effectis. Cap. 26.

EFfecta sunt ea, quæ sunt orta de causis. Eorum vt causarum quatuor sunt genera, est enim suus effectus & finis, & efficientis causæ, itē'q; formæ, ac materiæ. Quæ autem sint singularū causarū effecta, cognitis causis intelligitur: vt enim quod effectū est quæ fuerit causa demonstrat: sic causa effectum indicat. Nam si finis belli pax est, bellum eius pacis, quæ bello quæritur effectus ēst. Eodem'q; modo dies solis effectus est, & homo corporis ac animi, quorum illud materia eius est, hic forma. Ab effectu sumitur hoc modo argumentum, Ex virtute laus, at

Effecta quid sint & eorū genera.

In Top. Quint. l. 5. cap. 10

Effecta cognitis causis & causę cognitis effectis facile intelliguntur

ex voluptate nascitur infamia, sequenda est igitur virtutis, & voluptas refutanda. Eodem illud pertinet: si ærarij copijs & ad belli adiumēta & ad ornamenta pacis vtimur, vectigalibus seruiamus.

De ora. lib. 2.

De comparatione.

Cap. 27.

In Top. Quin. l. 5 ca. 10 fit a maioribus ad minora. In Top.

LOcus à cōparatione simplex quidē est, sed tripliciter tractatur, à comparatione nimirum maiorum, vel minorum vel parium. A cōparatione maiorum ducitur argumentum cum contendimus, vt id, quod in re maiori valet, valeat in minori. Virgilius.

Æneid. [illegible]

O passi grauiora, dabit Deus his quoque finem.

Ab hoc loco ducitur illud Cic. Est ridiculum ad ea, quæ habemus, nihil dicere: quærere, quæ habere non possumus:

& de hominũ memoria tacere, literarũ memoriam flagitare: & cum habeas amplißimi viri religionem, integerrimi municipij ius iurandum, fidēq́, ea, quæ deprauari nullo modo poßunt, repudiare: tabulas, quas idem dicis solere corrumpi, desiderare. Perinde enim est atque hoc: certiora testimonia in causa habemus, non sunt igitur a nobis tabulæ postulandæ. Idem pro eodem: saxa, & solitudines voce respondent, bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur, atq; consistnut nos instituti rebus optimis non poetarum voce moueamur? A minoribus ad maiora ducitur argumentum, vt id, quod in minori re valet, valeat in maiori. Cic. in eadem oratione. Ergo ille corporis motu (loquitur autem de Roscio) tãtum sibi amorem

Ar. a minoribus ad maiora

In Top

conciliarat à nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus celeritatemq́; ingeniorum negligemus: idem enim est ac si diceret: omnes Rosciũ Comædum, cuius leuius erat artificium magnifaciebat, nos Archiam summum poetã

Philip.3 *negligemus? Idem in Anton. L. Brutus regem superbum non tulit: D. Brutus sceleratũ, atq; impium regnare patietur Antonium? Ouidius.*

Vt corpus redimas ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hęc corpore maius habet.

Et Horatius.

In epist. lib.1.ad Lolliũ. Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,
Vt te ipsum serues, non expergisceris?

Ai g. a paribus. In Top *Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submißionem, est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparantur, quæ ita ferè*

con

concluduntur, Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse ij qui consulunt, & ij qui defendunt. At quod primum & quod sequitur igitur. Huc pertinet illud eiusdem Cic. in Verrem. Si finem edicto pretoris afferunt cal. Ian. cur non initium quoque edicti nascitur à cal. Ian. & in alia oratione. Cur eadē resp. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non possit.

Cōsilio iuuabāt iuris. consulti, auxilio Oratores.

[illegible].3.

De prouin. cōs.

De argumentis remotis. Cap. 28.

ARgumenta siue remota siue assumpta non eo dicuntur sine arte quod ita sunt sed ea non parit oratoris ars sed foris ad se delata tamen arte tractat. Ea Cicero in Topicis testimonij nomine complectitur. Testimonium enim

Argumenta remota arte tractantur.

In parti.

In Top.

Quint. l. 5. cap. 1.

enim in eo loco dicit omne id, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendã fidẽ. Sed ad intelligẽdũ erit facilius si cum Quintiliano in præiudicia, rumorẽ & famã, tormenta, tabulas, ius iurandũ, & testes ea diuidamus: Quæ vt ipsa per se carent art[e], ita summis eloquentiæ viribus & aleuanda sunt plerumq; & refelenda. Quare genus harũ rerũ, quæ ad oratorẽ deferebantur, meditatum in perpetuũ ad vsum similiũ rerum, veteres oratores habebãt. Nũc translatis ab oratoribus ad iuriscõsultos iudicijs: vt veterum oratorum scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

Li. 7 a. c. 1. vsque ad 7.

Argumenta remota sunt prę iudicia, rumor, fama, tormẽta, tabulę, ius iurandũ & testes

De prǫiudicijs & testibus. Cap. 29.

CAEteris quatuor omissis, quæ facile ĩtelligũtur, de præiudicijs, et

testibus dicamus. Praeiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur. Rebus, quae aliquando ex paribus caussis sũt iudicatae quae exẽpla rectius dicuntur. Iudicijs ad ipsam causã pertinẽtibus, vnd etiãnomen ductũest, qualia in Milonem a senatu facta dicuntur. Aut cum de eadẽ causa est pronunciatũ. Ueteres oratores, et pro testibus & cõtra testes magno labore dicebãt. vt è pluribus Ciceronis orationibus, maximeq́ oratione pro Flacco apparet. Nũc iudiciorum mutata ratio facit, ne is labor sit necessarius, & vt de rumore, fama, tormentis, & iure iurando pluribus agendum non sit.

Praeiudiciorum tria sunt genera.

Cic. pro Mil.

De vsu & vtilitate locorum. Cap.30.

Hos

In Top. loci mul ta medi tatione parati esse debēt

De or. 2

In Top.

Quint. l. 5 ca. 10

HOS locos multa commentatione, atque meditatione paratos, atq́ expeditos, qui volet in dicēdo excellēs esse, habere debet, Atq́ vt res ad discēdum erit suscepta, tum deniq́ scrutari locos, ex quibꝰ argumēta eruat. Quæ quidem ei, qui mediocriter ea modo considerarit studio adhibito, & vsu, pertracta esse possunt. Est enim vtilissimum nosse regiones intra quas venere, & peruestiges, quod quæras. Vbi eum locum omnem cogitatione sepseris, si modo vsum rerum percallueris, nihil te effugiet, atq́ omne, quod erit in re occurret, atq́ incidet. Vt enim, si aurum cui, quod esset multifariam defossum commonstrare aliquis vellet, satis esse deberet, si signa & notas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi foderet,

ret, & id, quod vellet, paruo labore, nullo errore inueniret: sic has argumẽtatorũ notas indicare satis est quæ illa quærenti demonstrant vbi sint. Reliqua cura et cogitatione eruuntur.

Loci sũt argumẽtorũ notæ.

Qui modus in argumentis adhibendus. Cap. 31.

NEc vero imprudenter quisquã vtetur hac copia, sed omnia expendent & seliget. Non enim semper, nec in omnibus causis, ex iisdẽ argumentorum momenta sunt. Iudicium ergo adhibebit, nec inueniet solum quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his presertim, quæ disciplinis exculta sunt: sed vt segetes fæcundæ & vberes, non solum fruges, verum herbas etiam effũdunt

Arg. sũt seligẽda In orat. In part.

Nihil feracius ingenijs quæ sũt disciplinis exculta.

Ex locis interdū [illegible] quędam aut causis aliena, aut non vtilia gignuntur.

inimicissimas frugibus, sic interdū ex illis locis, aut leuia quædam, aut causis aliena, aut non vtilia gignuntur. Quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligēdum est ex his locis & ad faciendam fidem, & adferendum motū auditorū animis materiam peti. Sed quia dificile est, etiam si locorū naturam cognoueris, ex illis ea, quæ admouendos animos valent, eruere, de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterum monentes, nihil plane esse siue ad docēdum, siue ad mouēdū acomodatū, quod ex his supradictis fōtibus nō fluat.

De affectibus Cap. 32.

M*Axima vis existit oratoris in hominū mentibus permouēdis,*

quod

quod amplificatione fit. Est enim amplificatio grauior quædam argumentatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea & verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda sint, tunc dicemus cum ad elocutionis præcepta venerimus. Rerum amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeque definitiones valent conglobatæ, & consequentium frequentatio, & contrariarum & dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictio, & causæ, et ea, quæ sunt orta de causis, maximeque similitudines, & exempla: fictæ etiam personæ, muta denique loquantur.

Maxima vis Oratoris est in affectibus mouendis. In part. Quin. li. 6. c. 3. In part. Qui loci maxime admouendum valeant.

De amplificatione à definitionibus conglobatis. Cap. 33.

A

Histo- [illegible] per amplificationem a definitionibus conglobatis De or. 2.

A Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris emmortalitati commendatur? Est & illud ex eodem loco in primis illustre exemplum eiusdem pro Sestio. Ignari quid grauitas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret, quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splendetque per se semper, nec alienis vnquam sordibus obsolescit. Vbi sunt quinque, quasi definitiones, tum historiæ, tum virtutis conglobatæ: raro enim adhibetur ab oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaretur, & propietate.

De

De ãplificatione a consequentium frequentatione. Cap.34.

A Consequẽtiũ frequẽtatione est illa in Verrê amplificatio, Constitue nihil opis esse in hac voce, Ciuis Romanus sum, iam omnes prouincias iam omnia regna, iam liberas ciuitates iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maximè patuit, Ciuibus Romanis ista defensione pr[illegible]cluseris, Act. 7.

De amplificatione à cõtrariarũ re[illegible] conflictione. Cap.35.

A Rerum contrariarum conflictione est illa amplificatio Ciceronis in Antonium: Tam autem eras excors, vt tota in oratione tecum ipse Philip.

pugnares, ut non modo non cohærētia inter se diceres, sed maxime disiuncta atque contraria: ut nō tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio. Uitricum tuum in tanto fuisse scelere fatebare, pœna affectum querebare, Ita quod proprium meū est, laudasti: quod totius senatus est, reprehendisti: Nam cum comprehensio sontium mea, animaduersio senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum quem cōtradicit, laudari à se: eos, apud quos dicit, vituperari. Et ī eisdē orationibus. O spectaculū illud non modo hominibus, sed vndis ipsis, & litteribus luctuosū, cedere patria seruatorē eius: manere in patria proditores? Et in Catalinam. Hoc vero quis ferre possit inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis.

Brutum vocat seruatorē, Antoniū vero proditorem. Phili. 10

ſimis, ebrioſos ſobrijs, dormientes vigilantibus? Ex hoc loco etiam eſt illud eiusdem in Piſonem et Gabinium: Qui latrones igitur, ſi quidem vos Cõſules qui prædones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnũ nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas Conſulis, non capiunt anguſtiæ pectoris tui: non recipit leuitas iſta: non egeſtas animi: non infirmitas ingenij ſuſtinet: non inſolentia rerum ſecundarum tantam perſonam, tam grauem, tam ſeuêram. In Pis.

De amplificatione à diſsimiliũ & inter ſe pugnãtiũ rerum conflictione. Cap. 36.

A Diſsimilium & inter ſe pugnantiũ rerum conflictione ſumpta eſt Pro Ro. Com.

eleganter amplificatio Ciceronis, Qua in re mihi ridicule es visus esse inconstans, qui eundem & læderes, & laudares, & virum optimum & hominem improbissimum esse diceres: eundem tu & honoris causa appellabas, & virum primarium esse dicebas, socium fraudasse arguebas.

De aplificatione à causis cõglobatis & his quæ sunt orta de causis Cap. 37.

Causæ etiam, & ea quæ sunt de causis orta, multum valent ad amplificandum, si conglobentur: Cicero multas, et varias causas propter quas multi essent ab eo alieniores, iunxit hoc modo, Cum alij me suspicione periculi sui non defenderent: alij vetere odio bonorum

In orat. pro Sest.

norum incitarentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij vlcisci dolorem suum aliquem vellent, alij rē ipsam publicam,, atque hunc bonorum statum ociumq́; odißent, & ob hasce causas tot, tamq́; varias,, me vnum deposcerent. Orta vero de causis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium, Doletis tres exercitus P. R. interfectos, interfecit Antonius. Desideratis clarißimos ciues, eos quoque vobis eripuit Antonius: Autoritas huius ordinis afflicta est, afflixit Antonius: Omnia deniq́; quæ postea vidimus mala (quid autem mali non vidimus?) si recte ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mezentij immanem crudelitatem auget Euander apud Virgilium.

Tres exercitus pop. Roman. in bello ciuili Cæsaris, & Pōpeij sunt interfecti. Philip. 2

Lib. 8.

 Quid

Quid memorē infādas cædes? quid facta tyrāni
Effera? Dij capiti ipsius, generique reseruent
Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
Componēs manibusq; manus, atque oribus ora,
Tormenti genus, & sanie taboque fluentes.
Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione à similitudine atque exemplo. Cap. 38.

In Ver. act. 7. *Cicero Verris auaritiā, qua multorum bona deuorauerat, exemplis exaggerauit his verbis. Nō enim Charybdim tam infestam, neque Scyllam nautis quā istū in eodem freto fuisse arbitror. Virgilius etiam ex hoc loco pulchritudinem Æneæ pulcherrimis carminibus amplificauit.*

AEnei. 1. Restitit AEneas, claraque in luce refulsit,
Os, humerosque deo similis: naque ipsa decorā
Cęsariem nato genitrix: lumenque iuuentę
Purpureum, & lætos oculis adflarat honores:
Quale

Quale manus addunt ebori decus. aut vbi flauo
Argentum, Pariusue lapis circundatur auro.

Idem mirifice expressit vim, qua AEneas in Turnum hastam coniecit.

Cunctanti telum AEneas fatale coruscat, AEne.12
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet: muralì concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atri turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens.

Ab exemplis vero est illa Ciceronis a͞plificatio pro Milone, quamobrem vteretur eadē cōfeßione Titius Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius qua nos metipsi. Et ī Catilinam, An vero vir amplissimus. P. Scipio Pontifex Maximus Tiberium Gracchum mediocriter labefactatem statum Reip. priuatus interfecit: Catilinam vero orbem terræ cæde atque Pro Mi. Orat.

incendijs vastare cupientem nos consules perferemus? nam illa nimis antiqua prætereo, quod Q. Seruilius hala Sp. Melium nouis rebus studentem manu sua occidit.

De fictis personis & mutis rebus. Cap. 39.

Irrer mute et fitte perrone

Cicero in oratione pro Cœlio Appio Cæco vita olim functo sermonem atribuit. Illa etiam oratio ad permouendos animos magnam vi habet cum mutis personis sermonem damus, vt Cicero fecit contra Catalinan, Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multo est charior, si cũcta Italia, si omnis Respub. loqueretur. M. Tulli quid agis? & ea quæ sequũtur. Eandem etiam in eadem oratione

Magná vim habet ad animos permouendos cum mutis personis sermonem damus. Orat. 1.

cum

cum Catalina loquentem facit elegãti oratione, cuius initium est. Nullum iã tot annos facinus extitit, nisi per te: nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus eandem cum Iulio Cæsare loquẽtem, priusquam ille Rubiconem fluuiũ qui dirimit Galliã ab Italia, trãsiret.

Vt ventum est parui Rubiconis ad vndas
Ingens visa duci patriæ trepidantis imago, Lib.2.
Clara per obscuram vultu mæstissima noctem:
Turrigero canos effundens vertice crines
Cęsarie lacera, nudisque astare lacertis,
Et gemitu permixta loqui. Quo tenditis vltra?
Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
Si ciues: huc vsque licet.

Quæ sint ad amplificandum adhibenda. Cap. 40.

SI causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna natura videntur, alia

Ad amplificandũ adhibẽda sũt quæ magna habentur.

In part.

Es vsu

Duplex est genus rerũ magnarum.

vsu. Natura vt cœlestia, vt diuina, vt ea, quorũ obscura causæ, vt in terris, mũdo q́ admirabilia, quæ sunt: ex quibus similibus q́, si attendas, ad augẽdum multa suppetũt. Vsu habẽtur magna, quæ videntur hominibus aut prodesse, aut obesse vehementius, quorum sunt genera ad amplificandum tria.

Rerum vsu magnarũ genera sũt ad amplificandũ tria.

Nam aut charitate mouẽtur homines, vt Dei vt patriæ, vt parentũ, aut amore, vt fratrum, vt coniugum, vt liberorũ, vt familiarium, aut honestate, vt virtutum, maximeq́ earũ, quæ ad cõmunionem hominũ & liberalitatẽ valent. Ex his & cohortationes sumũtur ad ea retinenda, & in eos à quibus ea violata sũt, odia incitãtur, & miseratio nascitur, proprius locus augẽdi in his rebus, aut amissis, aut amittendi periculo.

riculo. Quanuis enim neque ad probandum, neq; ad amplificandum adhiberi quicquam potest, quod ex locis petitum non sit, tamen ea ipsa, quæ petuntur è locis ad amplificandum magna esse debent. Sic fecit Cicero in Catilinam cum ait, Quapropter de summa salute vestra & populi Romani. P. C. de vestris coniugibus ac liberis, de aris ac focis, de fanis ac templis, de totius vrbis tectis, ac sedibus, de imperio, de libertate, de salute Italiæ, deq; vniuersa Rep. decernite diligenter, vt instituistis ac fortiter. Pleraq; omnia sumpta sunt vsu magna. Virgilius etiam cum Iulij Cæsaris deplorat mortem à rebus natura magnis, quas ad locos supradictos referre tamen possis, amplificationem duxit.

Quæ petuntur è locis ad amplificandum magna esse debent.

In Catil. orat. 4.

Ille

Geor. 1. Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit:
Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

Quam usque ad libri finem elegantissime prosequitur.

Quid in amplificatione seruãdum. Cap. 41.

Minuta est omnis diligentia. In part

In cohortationibus bonorũ, & malorũ enumeratio per amplificationẽ tractãda est.

Nihil in amplificatione nimis enucleandum est. Minuta est enim omnis, diligentia, hic autem locus grandia requirit. Illud est iudicij, quoquã in causa genere vtamur augẽdi: in illis enim causis quæ ad delectationem exornantur, ij loci tractandi sunt, qui mouere possunt expectationẽ admirationem, voluptatem. In cohortationibus autem bonorum ac malorũ enumerationes & exempla valent plurimum. In iudicijs accusatori fere quæ ad

ad iracundiam, reo plerunque quæ ad miserationem pertinent. Nonunquam tamen accusator misericordiam mouere potest, & defensor iracundiam.

Cur quędā inuētionis præcepta ad causarū genera dētur accōmodata: & de dignitate exornationis. Cap. 42

ET si ex supradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat inuētio, tamen veteres oratores de generibus causarum (vt discentium minuerent laborem) seorsum præcepta tradiderunt. De præceptis autem exornationis in primis dicendum est. Nam & latum genus est saneq́; varium, vt quod ad laudandos claros viros & ad improbos vituperandos suscipiatur: ad alio- Laus generis demōstratiui. De or. 2.

rum

rum etiam vel animalium vel carentiũ anima laudem vel vituperationem adhibetur, vt Cicero laudes Pompeij in Oratione pro lege Manilia, Siciliæ i. actionibus in Verrem, studiorũ vero humanitatis in oratione pro Archia poeta exornauit. Accedit etiã ad eius cõmendationem, quod nullu est genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum vitiorumque versetur. Consicitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quam ad fidem faciẽdum, aut cõfirmãdum accõmodate. Proprium enim laudis est res amplificare & ornare, Quã ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idonea maximè

Animi motus leniter in exornatione tractantur. Arist li. Rhe c.6 & Qui. l.3.ca.9.

inter

inter omnia genera causarum existimauerunt adscribendũ exornationẽ.

Ex tẽpore prçterito quo modo laus ducatur. Cap. 43.

tpũs pret

LAus hominũ, cuius cognita præcepta facile ad res alias transferẽtur diuiditur in tẽpora, quodq́ ãte eos fuit, quoq́ ipsi vixerunt. In his autẽ qui vita functi sunt, etiam quod est insecutum. Ante hominem patria ac parentes, maioresq́ erunt, quorũ duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus nobilitasse factis. Illa quoq́ interĩ ex eo, quod ante ipsũ fuit tempore trahẽtur, quæ respõsis, vel oraculis, vel signis futuram claritatem promiserint, vt in diuo Ioanne Baptista, multisq́ alijs viris sanctissimis.

Laus vi[illegible] duo tempora diuiditur: Quin. li. 3. c. 9.

Dupliciter tractatur laus eorũ quæ ante homini sunt.

De

De tempore quo vixit is, qui lauda tur. Cap. 44.

Laus hominis ex animo & corpore, & rebus externis petenda est. Quin. l. 3. ca 9 Cice. de orat.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpore, et extra positis peti debet. Externa sunt, vt educatio, opes, diuitiæ, propinqui, amici, potentia, gratia, cæteraq; huiusmodi. In corpore vero sunt hæc, forma, vires, valetudo, & his similia. Qui hæc habuerit, laudabitur, quod bene illis sit vsus: si non habuerit, quod sapienter caruerit: si amiserit, quod moderate tulerit. Et quanuis & corporis, & fortuita quæ dicuntur, bona in se veram laudem non habeant, quæ deberi virtuti vni putatur, tamen quod ipsa virtus in earum rerum vsu ac moderatione maximè cernitur, tractãda etiam in laudationibus hæc sunt. In quibus

quibus est summa laus non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecunia, non se prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ: vt opes & copiæ, non superbiæ videantur ac libidini sed bonitati, ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. Inter corporis vero bona, forma: quæ virtutem significat, facile laudatur, quod elegãtissime Latinus poeta his verbis significauit.

Interbona copoRis forma excellit.

Tutatur fauor Euryalum, lacrymæque decorę. Aen. 5.
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus,

Sed horum omnium leuior, at animi semper vera est laus: quæ quoniam à virtute proficiscitur, de illa nunc dicèdum est.

Cæterarum rerũ leuior animi sẽper vera est laus. Quint, l. 3. cap. 7.

De animi bonis, & virture quæ scientia cernitur. Cap. 45.

Virtus aut scientia cernitur aut actione. 10 part.

VIrtutis duplex est vis: aut enim sciẽtia cernitur virtus, aut actione, Nam quæ prudentia, quæque grauißimo nomine sapientia appellatur, hæc scientia pollet vna, quæ vero moderandis cupiditatibus regẽdisq; animi motibus laudatur, eius est munus in agendo. Prudẽtia est rerũ expetẽdarũ, fugiendarũque scientia. Sapiẽtia autẽ virtutũ omnium princeps, est diuinarum humanarumque rerum scientia. Sunt autem aliæ quasi ministræ comitesque sapientiæ: quarum altera, quæ dialectica dicitur, quæ sint in disputandi vera atque falsa distinguit & iudicat: altera est oratoria. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia, quæ ex eodem hausta genere, quo illa in disputando vberior

Prudentia quid sit. Officiorum In part.

Dialectica & oratoria quasi ministræ sint & comites sapientiæ.

Eloquẽtia est copiose loquens sapientia.

est

est, atque latior, & ad motus animorum, vulgique sensus accommodatior. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

De virtute quæ in actione consistit. Cap. 46.

Virtus, quæ in actione posita est tre habet partes, Iustitiam, Fortitudinem, & temperantiam. Iustitia est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum fide versatur. Illa erga deum religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertēdi lenitas, amicitia in beneuolētia nominatur. Fortitudo est cōsiderata pericu-

Tres sūt partes virtutis in actione positæ. Arist.l.1. rhe.c.9. Iustitia quid sit. Offi.1. Iustitiæ partes.

riculorum susceptio, & laborum perpessio, cuius est liberalitas in vsu pecuniæ.

Teperátia quid sit.

Temperantia est rationis in libidinem, atq; in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Custos vero virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemq; maxime consequens, verecundia est.

In part.

Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda. Cap. 47.

Singularū virtutū sunt certa quædá officia.

De ora.

ET quoniam singularum virtutū sunt certa quædam officia, munera, & sua cuique virtuti laus propria debetur: erit explicandum in laude iustitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud

Cice-

Ciceronem, Nec vero silebitur admi- Phili. 9.
rabilis quedam, & incredibilis, & pe-
ne diuina eius in legibus interpretãdis,
æquitate explicandis, scientia. Omnes,
qui ex omni ætate hac in ciuitate intel
ligentiam iuris habuerũt, si vnum in
locum conferantur, cum Ser. Sulpitio
non sũt comparandi. Neque enim ille
magis iuris consultus, quam iustitiæ
fuit. Itaque quæ proficiscebantur à le
gibus, & à iure ciuili, semper ad facili
tatem, æquitatemque referebat: neque
constituere litium actiones malebat,
quam controuersias tollere. Itemque in
cæteris res gestæ ad cuiusque virtutis
genus, & vim, & nomen accommoda-
buntur. Gratissima autem laus eorũ
factorum habetur, quæ suscepta viden
tur à viris fortibus sine emolumento, ac

Res gestę ad cuiusq; virtutis nomen, & vim sũt reuocandæ.

præmio: quæ vero etiam cum labore & periculo ipsorum, hæc habent uberrimam copiam ad laudandum, quod & dici ornatissime possunt, & audiri facillime. Ea enim denique virtus esse videtur præstantis viri, quæ est fructuosa aliis, ipsi autem laboriosa, aut periculosa aut certe gratuita. Drances apud Virg. ita Æneam alloquitur.

Quæ vir… præ… stantis viri sit.

Æn. l. 11.

O fama ingens, ingentior armis
Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquem?
Iustitiæ ne prius mirer belline laborum?

Hinc Seruium Sulpitium mirifice Cicero laudat: quod difficilimo Reip. tēpore, graui periculosoque morbo affectus, autoritatem Senatus, salutemque pop. Rom. vitæ suæ præposuerit, contraque vim grauitatemque morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quo Senatus eum miserat, perueniret.

Philip. 9

Ma-

Magna etiam illa laus & admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter aduersos: non fractum esse fortuna: retinuisse in rebus asperis dignitatem. Sic Cicero Milonis in graui ac difficili tempore vultum semper eundem, & vocem & orationem stabilem ac non mutatam commendat, & eius infractum & excelsum animum extollit.] Sumendæ autem res erunt aut magnitudine prestabiles: aut nouitate primæ: aut genere ipso singulares. Eiusmodi rerum plenæ sunt orationes Ciceronis pro lege Manilia & pro Marcello, in quarum altera Cn. Pompeium, in altera Iulium Cæsarem laudat: neque enim paruæ, neque vsitatæ, neque vulgares admiratione, aut omnino laude dignæ videri solent. Est etiam

Magna est la[...]s tulisse ca[...]sus sapienter aduersos.

Quæres in laudatione ponendæ.

 cum

cum cæteris præstantibus viris compa ratio in laudatione præclara. Sic apud Virgilium Augustus Cæsar cum his comparatur, quorum erant illustres victoriæ.

6 Nec vero Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripidem ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber agens celso Nisæ de vertice tigres.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cũ Tarquinio superbo comparat:
Philip. 3 *& D. Bruti, qui regnare non patiebatur Antonium beneficia in Remp. maiora esse dicet, quam L. Bruti, à quo Tarquinius expulsus est.*

De tempore, quod finem hominis sequitur. Cap. 48.

NEc mors eorum quorum vita laudabitur, silentio præteriri debebit

si modo quid erit animaduertendum, aut in ipso genere mortis, aut in ijs rebus, quæ mortem erunt consecutæ. In tempore autem, quod finem hominis insequitur insunt habiti post mortem honores, decreta virtutis præmia, res gestæ iudicijs hominum comprobatæ. Afferunt etiam laudem liberi parentibus, vrbes conditoribus, leges latoribus, artes inuentoribus, nec non instituta quoque authoribus. Hinc est illud Ciceronis de Seruio Sulpitio. Quanquam nullũ monimentum clarius Ser. Sulpitius relinquere potuerit, quam effigiem morũ suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium, cuius luctus aut hoc honore vestro, aut nullo solatio leuari potest Et in alia oratione: Romulum, qui hanc vrbem cõdidit, ad deos immorta-

Quæ sint laudãda in tẽpore qu[illegible] ne homi nis insequitur.

Quin. li. 3. cap. 9.

Phili. 9.

In Cat.

les beneuolentia famaq; sustulimus. Ouidius laudem eorum, qui astrorum scientiam inuenerunt, his elegantissimis carminibus celebrauit.

Fast. li. I. Fælices animæ, quibus hæc cognoscere primũ
Inq; domos superum scãdere, cura fuit.
Credibile est illos pariter vitijsq;, iocisq;
Altius humanis exeruisse caput.
Non Venus, & vinum sublimia pectora fregit,
Officiumq; fori, militiæq; labor.
Nec leuis ambitio, perfusaq; gloria fuco,
Magnarumue fames solicitauit opum.
Admouere oculis distantia sydera nostris
AEtheraq; ingenio supposuere suo.

Quin. l. 3 cap. 9. *Omnis ordo supradictus i vituperatione constabit tantum in diuersum, id, quod in orationibus Ciceronis in Pisonem, in Vatinium, in M. Antonium maximeq; ex secunda Philippica animaduertere licet,*

De laude vrbium. Cap. 49

Lau

Laudantur vrbes similiter atque homines. Nam pro parente conditor, & multum authoritatis affert vetustas, & virtutes ac vitia circa res gestas, eademque in singulis. Illa propria, quæ ex loci positione, ac munitione sunt. Ciues illis vt hominibus liberi, decori. Ad hunc locum pertinet illud Virgil. de vrbe Roma. Vrbes similiter ac homines laudantur

En huius, nate, auspicijs illa inclyta Roma.
Imperium terris animos æquabit olympo, Aenei. 6.
Septemque vna sibi muro circundabit arces
Felix prole virum:

Idem etiam poeta Italiæ laudes elegantissime celebrauit ex his locis, in secundo libro Georgicorum.

De deliberatione. Cap. 10.

Quæ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiam di-

dicendam valent: quia plerunq; eadem illic laudari, hic suaderi solent. In deliberando finis est dignitas, ad quem omnia referuntur in consilio dando, sententiaq; dicenda. Sunt autem & in suadẽdo, & in dissuadendo tria primũ spectanda: quid sit de quo deliberetur: qui sint, qui deliberẽt: qui sit, qui suadeat.

Tria sũt spectanda in suadendo, vel dissuadẽdo Quin. l. 3 cap. 10.

De re, de qua deliberatur.

Cap.. 51.

REm *de qua deliberatur, aut certũ est posse fieri, aut incertũ. Si incertum hæc erit quæstio sola, aut potẽtissima. Sæpe enim accidit vt prius dicamus, si possit quidem fieri, esse faciendum: deinde fieri non posse. Cum autem de hoc quæritur, coniectura est, vt, An Rex Emanuel terras vltra Oceanum sit inuenturus. Sic ait Cic.*

Pacem

Pacem cũ M. Antonio esse nolo quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria dilligentissime in oratione explicat. Quædam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio tempore, aut alio modo. Partes suadendi in vniuersum sunt tres, prima est, vt doceamus: effici posse id, quod suademus, secunda deinde honestum esse, postremo vero esse vtile. In primis itaque videndum est an effici possit id, quod suademus, nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur, quanuis & honestum & vtile sit. videndum etiã est quam facile possit: nam quæ per difficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possint. Et cum de necessitate attendemus, & si aliquid non necessarium videbitur, videndum tum erit

Phili. 7.

Partes suadẽda sunt tres Aris. rheto. li. 1. c. 4. Cice. de ora. 2

L.8.de 3 *quam sit magnum. Quod enim per magni interest, pro necessario sæpe habetur. Est apud T. Liuium præclara P. Scipionis oratio, in qua & posse Annibalem in Africa vinci demonstrat: & ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges, gentesque externas pertinere, non ad defendendum modo Italiam sed ad inferenda etiam Africæ arma, uideri Romanis animum esse, & inprimis esse utile requiescere aliquando diu uexatam Italiam, uri populariq; inuicem Africam.*

De his, qui deliberant. Cap. 52.

Qu. in l. 3 cap. 10. Multũ interest quis deliberet.

Diuersi sunt deliberantium animi & siue consulent plures, siue singuli, i utrisq; differẽtia est. Quia & in pluribus multũ interest, senatus sit,

ſit an populus: Romani: an Hiſpani, an Galli: & in ſingulis, Cato an Cicero, Cæſar an Pompeius deliberet. Proinde in tuenda ſexus, dignitas, ætas, ſed mores præcipue diſcrimen dabũt. Duo enim ſunt hominum genera; alterum indoctum, & agreſte, quod antefert ſẽper vtilitatem honeſtati: alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit.

Præcipue intuendi mores eius, qui delibe[rat]

De prima parte ſuadẽdi. Cap. 53.

In part.

SI honeſtatis pulchritudo cerni oculis poſſet, mirabiles ſui amores excitaret. Sed quoniam genus hominũ ad honeſtatem natum malo cultu, prauisq; opinionibus corruptum eſt, diligenti cohortatione opus eſt. Et honeſta quidem apud honeſtos ſuadere facillimum eſt:

Magna eſt honeſtatis pulchritudo.

Ariſt. l. 2. rhet. c. 6. Offic. 1. In part.

est: si vero apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur, exprobrare diuersam vitæ sectã, cauendũ est. Et animus deliberantis non sola virtutis commendatione permouendus, sed laude, vulgi opinione, & secutura vtilitate, aliquãto vero magis obijciẽdo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nam præter id, quod his leuißimi cuiusque animus facilime terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quom spes bonorũ. Genus est enim eiusmodi (ait Cic.) quod vestros animos excitare atq; inflammare debet, in quo agitur pop. Ro. gloria, quæ vobis à maioribus, cum magna in omnibus rebus, tum summa in re militari tradita est: agitur salus sociorum, atq; amicorum pro qua multa maiores ve-

Leuissimi cuiusque animus facilimè terretur.

vestri magna, & grauia bella gesserunt: aguntur certissima pop. Ro. vectigalia, & maxima, quibus amissis, & pacis ornamenta, & subsidia belli requiretis. Sola virtutis commẽdatione incendit militum animos Cato apud Lucanum ad aggrediendum iter difficilimum & periculosissimum.

O quibus vna salus placuit mea castra secutis Lib. 9.
Indomita ceruice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Qam orationem pulchra illa claudit sententia.

Serpens, sitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.
Lætius est, quoties magno sibi cõstat, honestũ.

Sæpe etiam controuersia inter hominũ sententias in illo est, vtrum sit honestius. Affirmant autem viri sapientissimi omne officium, quod ad coniunctionẽ hominum, & ad tuendam societatem

Quæ officia quibus antepeni da

valet, anteponendum esse illi officio, quod cognitione & scientia cõtinetur In ipsa autem cõmunitate sũt gradus, ex quibus, quid cuiq; præstet, intelligi potest, vt prima Deo Optimo Max. secunda patriæ, tertia parentibus, de inceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Ex quibus atque similibus intelligimus, quomodo hanc suasionis partem quæ ad honestatem pertinet, tractare debeamus.

De vtilitate. Cap. 54.

Facile, magnũ, iucundũ ad vtilitatis quæstionem ptinent. Arist li. 1 Rhe. c. 6 Quint. l. 3. cap 10

AN sit autem facile magnum, iucundum, sine periculo, ad quæstionem pertinet vtilitatis. Suasor itaque vel omnia hæc, vel eorum pleraq; inesse in eo, quod suadet, ostendet. Ilioneus his verbis alloquitur Latinum regem apud Virgilium.

Dijs sedem exiguam patrijs, littusq; rogamus
Innocuũ, & cunctis vndáq; auramq; patẽtem.
Nõ erimus regno indecores: nec vestra feretur
Fama leuis, tantiq; abolescet gratia facti.

Qi vero dissuadet, ille dificile, paruum iniucundum, periculosum monstrabit Hoc modo Fabius Maximus apud T. Liuium ne P. Scipio in Africam traijciat, contendit: cum Annibal hostis in columi exercitu quartum decimum annum Italiam obsideat. Nam nunc quidem præter quam quod & in Italia & ĩ Africa duos diuersos exercitus ale re ærarium non potest, præterquãquod vnde classes tueamur, vnde cõmeatibus præbendis sufficiamus nihil reliqui est: periculi tandem quantum adeatur, quem fallit? Deinde grauiter & sapienter difficultates multas, & pericula commemorat: quæ futura sint, ni Li 8. D. 3

consul vterque in Italia retineatur. Eodem etiam modo propositis duobus vtilibus, vtrum sit vtilius controuersia est.
De ora. Cum autem species vtilitatis cum honestate certat, qui vtilitatem defendet enumerabit commoda pacis, opum, potẽtiæ, vectigalium, præsidij, militum, vtilitatesq; cæterarum rerum, quarum fructum vtilitate metimur: itemq; incommoda contrariorum. Ex his locis
Saluſ. de Catil. Catilina apud Saluſtium ad nefariũ facinus, quod ille maximum atq; pulcherrimum vocat coniuratos hortatur. Vobis (inquit) est domi inopia, foris æs alienum, mala res, spes multo asperior: deniq; quid reliqui habemus præter miseram animã? Quin igitur expergiscimini? en illa, quam sæpe optastis, libertas: præterea diuitiæ, decus, gloria in o-

cu-

culis sita sunt. Curio similiter apud Lucanum specie vtilitatis Iulium Cæsarem ad ciuile bellum hortatur,

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris, Lib. 1.
Pars quota terrarum: facili si prælia pauca
Gesseris euentu: tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet, maiorū exempla, quæ erunt vel cum periculo gloriosa colliget, posteritatis immortalē memoriam augebit, vtilitatem ex laude nasci defendet, semperque eam cum dignitate esse coniunctā. Hæc autem exercitatio defendendi speciem vtilitatis contra honestatem, in qua vna vera est vtilitas, ad scholarum exercitationes vtilis est: nam & iniquorum ratio noscenda est, vt melius æqua tueamur.

Vtilitas semper cū digni- tate con iūcta est

De eo qui suadet. Cap. 55.

Suadere aliquid, aut dissuadere grauissimæ est personę. Q. or. 2. Quint. li. 3. cap. 10 Pro leg. Man.

MVltum etiam refert, quæ sit persona dicentis; suadere enim aliquid, aut dissuadere grauissimæ est personæ. Nam & sapientis est, consilium explicare suum de maximis rebus: & honesti & diserti, vt mente prouidere, authoritate probare, oratione persuadere possit. Nunc (ait Cic.) cum & authoritatis in me tantum sit, quantũ vos honoribus mandandum esse voluistis: & ad agẽdum facultatis tantum, quantum homini vigilanti ex forensi vsu prope quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certe, & si quid in dicendo consequi poßum, ijs ostendam potißimum, qui ei quoque rei fructum suo iudicio tribuerunt. Anteacta vita

Quint. l. 3. c. 10. si illustris fuit, aut clarius genus, aut ætas, aut dignitas affert expectationẽ,

vi-

videndum est neque dicuntur, ab eo qui dicit dissentiant. Hoc egregie seruauit Virgilius in Latino Rege, quē sic dicentem introducit.

Olli sedato respondit corde Latinus
O prę̄stans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas, tāto me impēsius ęquum est,
Consulere, atq; omnes metuētē expēdere partes

Aen. li. 12

At his contraria summißiorem quen modum postulant. Nam quæ in alijs libertas est, in alijs licentia vocatur & quibusdam sufficit authoritas, quosdā ratio ipsa ægre tuetur.

Ad dicēdū probabiliter mores ciuitatis sūt cognoscendi.

Quædam in deliberatione obseruanda. Cap. 56.

AD consilium de Republica dandū caput est nosse Rempublicā, ad dicendū verò probabiliter nosse mores ciuitatis, qui quia crebro mutantur,

Arist. li. 1 rhe. c. 8. De Or. 2 Quin l. 1 cap. 10.

tantur, genus quoque orationis est sæpe mutandum. In senatu minori apparatu dicendum est, sapiens enim est consilium, multisque aliis dicendi relinquendus locus, vitanda etiam ingenii, ostentationisque suspitio. Concio capit omnem vim orationis, & grauitatem, varietatemque desiderat: maximaque pars orationis admouenda est ad animorũ motus. Hoc videre est in quibusdam Ciceronis orationibus contra M. Antonium in senatu habitis, quæ cum sint elegãtes & disertæ, nullum tamen apparatum habent. At oratio pro lege Manilia, & orationes de lege Agraria, multo magnificentius habent, & ornatius genus dicendi. Vis autem ad suadendũ exemplorum est maxima, aut recentiũ, quo notiora sunt, aut veterum: quo plus

Minori apparatu apud sapiẽtes dicendũ.

Exẽplorũ maxima est vis ad suadendũ.

autho

authoritatis habent. Plerunq; enim ui dentur respondere futura præteritis, habeturq; experimentum velut quoddã rationis testimonium. Suadet Fabius maximus in senatu, ne P. Scipio Anibale in Italia relicto in Africam traijciat: Dies me deficiat (inquit) si reges imperatoresq; temere in hostium terras trãsgressos, cum maximis cladibus suis exercituumq; suorũ enumerare velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplum, qui classe in Siciliam trãsmissa, rempublicam suam in perpetuũ afflixerunt. Et nouũ M. Atilij, qui in ea ipsa Africa annis ante quadraginta in prælio victus & captus est. Sequebatur, vt ea, quæ iudicijs accommodata sunt, explicarentur: sed quia iudiciorum mutata ratio, vt ea præcepta

Arist. l. 1 rhe c. 9. Quint. l. 3 cap. 10. Cicer. in part.

stris, aliorumue animalium partè per mutes atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leuiter loco moti perdunt, quo viguerunt vsum: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Sic oratio carens hac virtute, tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohæreat sibi: multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans: nec initio, nec fine proposito: casum potius quam consilium sequatur. Qua propter hic liber dispositioni seruiat. Est autem dispositio rerum inuentarum in ordinem distributio. Cuius in infinita quæstione ordo est fere idem, qui expositus est locorum. In definita autem adhibenda sũt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent. Atq; eo fit, vt

De in. 1.

In proposito quiordo dispositionis sit seruandus.

In part.

vta-

vtamur Exordio, Narratione, Confirmatione, Peroratione. Hæ sunt enim quatuor orationis partes, per quas inuenta distribuimus. Quarum duæ valēt ad rem docendam, narratio & confirmatio: ad impellendos animos duæ, principium & peroratio, de quibus sigillatim dicendum est.

Duę partes orationis valēt ad rē docēdā ad impellēdos animos duæ.

De Exordio. Cap. 2.

E*Xordium est oratio animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem. Id fieri tribus maxime rebus inter authores plurimos constat, si beneuolum: attentum, docilē auditorem fecerimus: quorum prius loco, id est, vt amice audiamur, est in personis nostris, auditorum, aduersariorū è quibus initia beneuolentiæ conciliādæ*

De inu. Quid sit exordiū Quin. l. 5. cap. 1.

In part.

1

con

Quomodo cócilietur auditoris beneuolentia.

comparantur: aut meritis nostris, aut dignitate, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatis, officij, iustitiæ, fidei, contrarijsque rebus in aduersarios conferendis, & cum auditoribus aliqua coniunctionis, aut causa, aut spe significanda. Cicero pro C. Rabirio perduellionis reo, Me cum amicitiæ vetustas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ vitæ perpetua consuetudo, ad C. Rabirium defendendum est adhortata: tum vero vt id studiosissime facerem, salus Reip. Consulare officium, Consulatus denique ipse mihi vna vobiscum cum salute Reip. commendatus coegit: hæc autem accuratè in eo exordio & ornatè explicat In oratione verò pro P. Sylla sic ait; Quanquam ex huius incommodis magnâ

Pro C. Rabirio

Pro P. Sylla.

gnam animo molestiam capio, tamen in cæteris malis facile patior ablatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatē meam, misericordiāq; notam omnibus quondam, nūc quasi intermissā agnosceret, improbi ac perditi ciues edomiti atq; victi præcipitante Rep. vehemētē me fuisse atque fortem, conseruata mitem ac misericordem faterētur. Et pro Cn. Plancio suam cum iudicibus coniūctionē significat his verbis, Nūc autē vester Iudices cōspectus & cōsessus iste reficit, & recreat mētē meā, cū intueor & contemplor vnumquenq; vestrum: video enim hoc in numero neminem cui mea salus chara nō fuerit, cuius non extet in me suum meritum, cui nō sim obstrictus memoria beneficij sempiterna. Itaq; nō extimesco, ne Cn. Plancio

Pro Cn. Plancio

cio custodia mea salutis apud eos absit, qui me ipsum maxime saluum videre voluerunt. At oratione pro P. Quintio vim aduersariorũ & gratiam in inuidiam vocat. & C. Aquilium eosq́ qui in consilio adsunt, orat atq; obsecrat, vt multis iniurijs iactatam atque agitatam æquitatem in eo tandem loco consistere atque confirmari patiantur.

Pro P. Quint.

Intelligenter autem vt audiamur, & attente à rebus ipsis ordiendum est, sed facilim: auditor discit, & quid agatur, intelligit, si complectare ab initio genus naturamq; causæ, si definias, si neque prudentiam eius impedias cõfusione partium, nec memoriam multitudine. Sic exorditur Cicero pro A. Cluentio: Animaduerti Iudices, omnem acusatoris orationem, in duas diuisã

In part. Quomodo fiat auditor docilis.

Pro A. Cluen.

esse

eſſe partes: Quam diſtributionem ait certum ſibi eſſe in defenſione ſeruare, vt omnes intelligant nihil eum nec ſubterfugere voluiſſe reticendo, nec obſcurare dicendo. Ut attente autem audiamur trium rerum aliqua conſequemur Nam aut magna quædam proponemus: aut neceſſaria, aut coniuncta cũ ipſis, apud quos res agetur. Luculenter hunc locum Cicero tractauit in exordio nobiliſſimæ orationis pro domo ſua: Quod ſi vllo tempore magna cauſa in ſacerdotum pop. Ro. iudicio ac poteſtate verſata eſt, hæc profecto tanta eſt, vt omnis Reip. dignitas, omnium ciuium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona fortunæ, domicilia, veſtræ ſapientiæ, fidei, poteſtatiq́; commiſſa creditaq́; eſſe videantur. Verum ex his, quæ

Qua ratione reddatur auditor attẽtus.

In part. Pro domo ſua.

H propo

proposita sunt, aliud atq; aliud pro va-rietate causarum desiderari palā est.

De generibus causarū. Cap. 3.

...inq; causarū sūt genera. Quint. l. 4. cap. 1. Cic. li. 1. de inuē.

Genus admirabile.

GEnera porro causarum, plurimi quinq; fecerunt, honestū, humile, dubiū vel anceps, admirabile, obscurum. Sūt quibus rectè videatur adijci turpe, quod alij humili, alij admirabili subijciunt. Admirabile autē vocāt quod est præter opinionē hominum cōstitutum. In ancipiti maximè beneuolū iudicem, in obscuro docilem, in humili attentum parare debemus: nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet, in admirabili & turpi remedijs opus est: & eo quidam exordiū in duas diuidunt partes, principium, & insinuationem, vt sit in prin-

Ad Her. li. 1. Cic. de in. li. 1.

cipijs recta beneuolentiæ & attentionis postulatio, quæ quia eße in turpi causæ genere non poßit, insinuatio surrepat animis, maxime vbi frons causæ non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia hominibus parũ probetur. Et quidem quibus aduersus hæc reme dijs sit medendum, consilium ex causis sumetur. Illud in vniuersum præceptũ sit vt ab ijs quæ lædũt, ad ea quæ prosunt, refugiamus. Si causa laborabimus, persona subueniet, si persona, causa. His etiã de causis insinuatione vtẽdum est, si aduersarij oratio auditorũ animos occupauerit, vel si dicendum apud fatigatos est: quorum alterum promittendo nostras probationes, & aduersas eludendo vitabimus: alterum & spe breuitatis, & ijs, quibus atten

Insinuatio quãdo ne- cessaria. Quint. l. 4. c. 1. ad Her. de inu. li. 1.

tum fieri auditorem docuimus. Vrbanitas etiam oportuna reficit animos, & vndecunque petita auditoris voluptas leuat tædium,

Exordia debét esse apta verbis & instructa sententijs.

Cuiusmodi exordia esse debeant. Cap. 4.

Arist. 3 Rhe. ca. 14. De orat. 2. Quint. l. 4. cap. 1. In exordio leniter est alliciendus aut incitandus auditor.

EXordia semper cũ accurata, & acuta & instructa sententijs: apta verbis, tum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cógnitio, & commendatio oratoris in exordio, quæ continuo eum, qui audit, permulcere atq; allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorẽ aut alliciendum, aut incitãdum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit,

tebit, sed tantum impelli primo auditorem leniter, vt iam inclinato reliqua incumbat oratio.

De vitijs exordij. Cap. 5.

HAEC autem sunt vitia certissima exordiorum, quæ summopere vitare oportebit: vulgare commune, commutabile, longum, separatum, translatum contra præcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, vt conuenire videatur. Commune est, quod nihil omninus in hanc, quam in contrariam partem causæ potest conuenire. Commutabile est, quod ab aduersario potest leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum est, quod pluribus verbis, aut sententijs, vltra quam satis est, producitur. Opor-

Septem exordij sunt vitia.

De inu. lib. 1. ad Her. li. 1. Quint. l. 4. cap. 1.

Exordium vulgare.

Commune.

Commutabile.

Longum.

tet enim vt ædibus ac templis vestibula & aditus, si causis pro portione rerum principia præponere. Separatum. *Separatum est, quod non ex ipsa causa ductum est, non sicut aliquod membrum annexũ orationi.* Translatum. *Translatum est, quod aliud conficit quam causæ genus postulat, vt si quis docilem faciat auditorẽ, cũ beneuolentiã causa desideret: aut si principio vtatur, cum insinuationem res postulet.* Contra præcepta. *Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorũ causa præcepta de exordiis traduntur: hoc est, quod eũ, qui audit, nec beneuolum, nec attẽtũ, nec docilem reddit, aut, quo profecto nihil peius est, vt contra sit, facit.*

De exordio quędam in genere iudiciali. Cap. 6.

Dictum

Dictum est de exordio in cōmune, restat vt breuiter, si quid in singulis generibus in exordiēdo proprium est, adyciamus. Et vt à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligenter id curabant, vt in genere iudiciali ex ipsis visceribus causæ sumerēt exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad vtilitatem causæ suæ coniungentes, allegando pro honestis dignitatē illi suam, pro humilibus iustitiā, pro infelicibus misericordiam, pro læsis seueritatē, & similiter cætera: metum nonnunquā amouebant, vt Cicero pro Milone, ne arma Pompeij contra se disposita putarent, laborauit: nonnunquam adhibebant, vt idem in Verrem facit. Dabant etiam operam ne ostentarent in prin

Arist.l.3. Rhe.ca. 14. De orat.2. Quint.l. 4 cap.1.

Ex causę visceribus exordia in genere iudiciali sūt sumēda.

De or.2.

Laus iudicū est cū vtilitate causæ iūgēda.

Nō semper exordio vtendū in iudicio. Ari.rhe. li.3.c.14. Quint.l. 4.cap.1. Cice.de orat.2

cipijs curam. Non semper autem exordio vtebantur, sed in honestis, in paruis etiam atque frequentibus caussis ab ipsa re omisso exordio incipiebant.

De exordio in exornatione, & deliberatione. Cap.7.

In exornatione principia sunt maxime libera. Rhet.ad Ale.c.31. & Quin. li.3.c.10.

In deliberatione principia vel nulla sūt vel breuia.

In part: Quint.l. 3.cap.10

PRæter ea, quæ de exordio dicta in genus demonstratiuum facile trās ferri possunt, illud est notādū: exordia in eo esse maxime libera, vt Aristoteles existimat. Nam & longe à materia duci, & ex aliqua rei vicinia possunt. In deliberatione vero sæpe nulla vel breuia esse debent. Non enim supplex vt ad iudicem venit orator, sed hortator, atque author. Quare cum principio vtetur, proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, [illegible] debet,

debet, hortarique ad se breuiter dicentē audiendum.

De narratione. Cap. 8.

NArratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituendæ fidei. Oportebit autem eam tres habere res, vt breuis, vt aperta, vt probabilis sit: per quas efficitur, vt auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem breuis narratio, si constet simplicibus verbis, & semel vnaquæque res dicatur. Tum etiã si reciderimus omnia, quibus sublatis neque cognitioni quicquam: neque vtilitati detrahatur. Non tamen inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis vsitatis, si ordine temporum conseruato, si non

Narratio d̄bet esse breuis, aperta & probabilis.
Arist. l. 3 rhe. c. 16
In part.
de Inuē. lib. 1. ad Her. li 1.
Quin. l. 4. cap. 2.
In part.
Quint. l. 4, cap 2.
In part.
breuitas narrationis non sit inornata.

Hs inter

interrupto narrabitur. Probabilis autẽ erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur, consentient: si cuiusque facti & euenti causa ponetur: si testata dici videbuntur: si cum hominum opinione, authoritate, si cum lege, cum more, cum religione coniũcta, si probitas narrantis significabitur: si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer placet vt iucunda, & suauis sit narratio, eãq; suauem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, quæ interpositos motus animorum, colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, lætitias, cupiditates.

Narratio iucũda sit & suauis. In Part. & 2. de orat. & Quint. l 4. cap. 2.

Quando narratione vtendum sit. Cap. 9.

IN iudicijs quando vtendum eßet, aut non eßet narratione, id erat consilij. Nec enim si nota res eßet, nec dubium erat, quid gestum esset, naratio adhibebatur, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In exornatione vero narratio nō erit vlla, quæ necessariò consequatur exordium, sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cum laude, aut vituperatione, præceptio narrandi de hoc loco petitur. Nec multum sanè sæpe in deliberatione narrandum est: est enim narratio præteritarum rerum aut præsentium: suasio autem futurarum. Priuata certè deliberatio narrationem nunquam exiget eius dum taxat rei, de qua dicenda sententia est, quia nemo ignorat id de quo consulit:

De or. 2.

Ari. rhe. 3. cap. 16 Cice. in parti. Quint. l. 3. cap. 8.

ex

extrinsecus possunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus sæpe est etiam illa, quæ ordinem rei docet, necessaria. Nunc ad confirmationem transeamus.

De confirmatione. Cap. 10.

Arist. 3. rhe. c. 17 De or. 2. De inu. lib. 1. ad Her. li. 1.

SEquitur confirmatio, in qua suggerenda sunt firmamenta causæ coniunctè & infirmandis contrarijs, & nostris confirmandis, namq; una in causis ratio quædam est eius orationis, quæ ad probandam argumentationem valet: ea autem & confirmationem & reprehensionem quærit. Sed quia nec reprehendi, quæ contradicuntur, possūt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehendas: idcirco hæc, & natura, & tractatione, & utilitate coniuncta

iuncta sunt. Tota autem spes vincendi, ratioque persuadendi in hac parte posita est. Nam cum argumēta nostra exposuerimus, contrariaq; dißoluerimus absolute nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactum. Utrumq; igitur poterimus commode facere si constitutionem causæ cognouerimus.

Tota spes vincēdi est in confirmatióe. Ad Her. li. 4.

Quid sit status. Cap. 11.

STatus est quæstio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur, ut sit intentio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina: depulsio vero defensoris: non coniuraui: Ex hac prima cōflictione nascitur ila quæstio, cōiurauerit ne Sylla cum Catilina? quam quæstionem vel statum, vel constitutionē oratores appellant. Status autem appel

Status nascitur ex prima causarū cōflictione. Quint. l. 3. cao. 6. Status orationis pro Sylla.

latio dicitur ducta vel ex eo, quod tibi sit primus causæ congressus, vel quod in eo causa consistat.

Quot sint status. Cap. 12.

Status sũt tres. Cicer. in Top. & in part. Quin. l. 3. cap. 8

CVM tria sint quæ in omni disputatione quærantur, sit nec ne, quid sit, quale sit: fit vt constitutiones quoque tres sint. Prima coniecturalis, in qua, sit, nec ne, quærimus, vt, sit nec ne insidiatus Miloni Clodius? secũda autem nominis vel finitionis, cũ quid sit aliquid, & quo nomine afficiendũ inuestigamus, vt, Fuerit ne Iulius Cæsar rex, a tyrãnus, an dictator? tertia in qua de vtilitate, honestãte, æquitate disseritur, de que his rebus, quæ his sũt contrariæ, vt Recte ne fecerit Romulus cum fratrem interfecit? Eius consti

Cõiectu ralis status quid sit.

Finitionis status quid sit.

Status qualitatis quid sit.

Status qualitatis habet partes duas.

ſtitutionis partes ſunt duæ, quarum vna abſoluta, altera aßumptiua nominatur. Abſoluta eſt, cum id ipſum quod factum eſt, vt aliud nihil foris aſſumatur, recte factũ eſſe dicemus. Ea eſt eiuſmodi: Pater filium verberauit, is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, niſi licere filium à patre verberari. Aßumptiua eſt, cum aliquid neceſſariò foris aſſumitur, vt recte factum eſſe aliquid confirmemus: vt, Milo damnetur niſi foris aßumat à Clodio ſibi eße factas inſidias. Hæ tres conſtitutiones & in exornatione, & in deliberatione, & in iudicio reperiũtur.

Abſoluta conſtitutio quid ſit.

Aſſumptiua cõſtitutio quid ſit.

In quouis genere cauſarũ reperiuntur tres ſtatus.

De ratione, firmamẽto, & iudicatione, Cap. 13.

Rati

Ratio affertur a reo.
Cicer. in part. ad Her. li. 1. de Inué. l. 1. & Q li. 3. ca. 13
Firmamētum est quo ratio rei labefactatur.
Ex rationis & firmaméti cōdictione nascitur iudicatio.

RAtionem appellant oratores eã, quæ affertur à reo depellendi criminis causa, quæ nisi esset, quod defenderet, nõ haberet. firmamentũ autem quod contra ad labefactandam rationem refertur, sine quo accusatio stare non potest. Ex rationis autẽ, & firmamenti conflictione, & quasi cõcursu, quæstio exoritur quædam, quam indicationem appellant, in qua, quid deueniat in iudicium, & de quo disceptetur, quæri solet, hoc modo: Orestes cum confiteatur se interfecisse matrem, nisi attulerit rationem, peruertit defensionem: ergo affert eam: Illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensoris firmamentum ab accusatore subijcitur, hoc modo: Sed nõ abs te occidi tamen, neq; damnatam pœnas

nas pendere oportuit. Ex coniunctione rationis & firmamenti iudicatio constituitur, hoc modo, Cũ dicat Orestes se patris vlciscendi causa matrem occidisse, rectum ne fuerit à filio sine iudicio Clytemnestram occidi? Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit, ad quam omnem rationẽ totius orationis cõferri oportebit. Nam primus status difusam habet quæstionẽ, rationũ verò & firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo enim eius quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema.

Ratio totius orationis ad iudicationẽ cõferẽda est. Ci. in. p.

Quo statu quæstio, quæ in scripto existit contineatur. Cap. 14.

Quatuor modis scriptio existit controuersia.

Cicer in Topicis.

Quin.li. 7.cap.6.

De inu. lib.1.

SAEpe ex scripti etiam interpretatione existit cōtētio, quod quatuor modis potest contingere. Aut enim defenditur non id scriptum dicere, quod aduersarius velit, sed aliud: id autem contingit cū scriptum ambiguum est, vt duæ differentes sententiæ accipi possint. Tum opponitur scripto voluntas scriptoris. Tum scripto scriptum cōtrarium affertur: aut ex eo quod scriptum est, aliud quoq;, quod scriptum non est ducimus. Ita sunt quatuor genera, quæ controuersiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & voluntatis, scriptura contraria, ratiocinatio. Ambiguum hoc modo. Testamento quidam iußit poni statuam auream hastam tenentem: quæritur, Statua hastam tenēs aurea esse debeat,

beat, an hasta aurea in alterius statua materiæ. Ex discrepantia verò scripti & voluntatis eiusmodi oritur, controuersia. Lex est, Peregrinus simurum ascenderit, capite puniatur: cum hostes murū ascendissēt, peregrinus eos depulit, petitur ad supplitium, ille volūtatem allegat scriptoris. Ex contrarijs scripturis hoc modo existit contētio: lex est, Vir fortis optato præmiū, quod volet: & altera lex est, Magistratus ab arce ne discedito: Magistratus qui fortiter egit, optat hoc præmium, vt ab arce liceat discedere. lex illi posterior opponitur, ipse verò priore se tuetur. In ratiocinatione verò quæritur, an vbi propria lex non est, simili sit vtendum? vt Lex est, lanas Tarento vehere non liceat: quidam oues vexit, & si nulla

Discrepatio scripti & volūtatis. Idē li. 7. cap. 7.

Contrariæ leges

ex certa est, quæ factum eius nominatim prohibeat, tamen illa, quæ similis est, accusatur. Itaq; ex eo, quod certũ est, id, quod incertum est, ducit hæc controuersia: quod quoniam ratiocinãdo fit, nomen etiam ratiocinationis accepit. Hæc quatuor controuersiarum genera, quæ in scripto nascũtur, semper in qualitatis statum cadere cum Cic. debemus existimare: ut in primo genere status sit, Vtram æquum sit ex differentibus sententiis accipi: in secundo verò, Verba ne plus an sententia valere debeãt: in tertio, Vtram legẽ sequi sit iustius: in quarto, Oporteat ne legem similem ad factũ, quod venit sine lege iudicium accommodare.

Scripti controuersiæ semper qualitatis statu versantur.

Quomodo status tractetur. Cap. 15.

IUdicatio cum est constituta, proposita esse debet oratori, quo omnes argumentationes repertæ ex inueniendi locis coniiciantur, quod satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quique illos locos tanquam thesauros aliquos argumentorum notatos habet. Quibus in mente & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum posita excitatis nihil erit quod in vllo dicendi genere oratorem possit effugere. Diligenter tamen ordinem, collocationemque argumentorum attendet, & curabit, vt firmissimum quodque sit primum, dum ea, quæ excellant seruentur ad extremum, si quæ erunt mediocria (nam vitiosis nusquam esse oportet locum): in mediam turbam coniiciantur. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis & causarum consti-

De inu. lib. I. Quin. l. 3 cap. 13.

De or. 2. Vtilissimum est locos in mête & cogitatione defigere.

Vitiosis argumétis nusquam locus esse debet.

constitutionibus dictum est, vt rationē, qua expoliūtur ab oratore argumenta quorum propria sedes est in confirmatione, accuratè doceamus.

De argumentatione. Cap. 16.

Quid argumentatio sit
Arist. l. 1. Rhe c. 6
Cicer. in part.
Cice l. 1. de inué.

ARgumentatio est argumēti vel explicatio, vel artificiosa expolitio. Sed ea conficitur cum, ex locis, de quibus superiori libro dictum est, aut certa, aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficias, quòd aut dubium, aut minus probabile per se videtur: dubijs enim probari dubia quomodo possunt? Pro certis autem habemus primū, quæ sensibus percipiūtur, vt quæ videmus, audimus; deinde ea, quæ communi hominum opinione, atque sententia sūt comprobata: vt afficiendos esse honore parētes. Præterea, quæ legibus cautæ sunt,

sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, eius certè ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores receptæ sunt. Si quid inter vtramq; partē conuenit: si quid probatum est, deniq; cuicūq; aduersarius non contradicit. Probabilium autem genera sunt tria, vnum firmissimū, quod ferè accidit, vt, liberos à parentibus amari. alterum velut propensius, eum qui rectè valeat, in crastinum peruenturum. Tertium tantum non repugnās, in domo furtum factū ab eo, qui domi fuit. Ad probandū verò id, quod est dubiū, hoc modo id, quod probabile est, potest adhiberi, sit dubium, an Catilina coniurarit, sumatur illud, quod credibile est. Homines æris alieni magnitudine oppressos, eo deniq; egentes, & sumptuosos, facile addu-

Probabiliū genera sūt tria.

ci, vt coniurent: Iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissime expoliunt. Dicitur autem illa argumēti expolitio argumentatio, de cuius quatuor partibus, ratiocinatione, inductione enthymemate, & exemplo breuiter & enucleate dißeremus.

De ratiocinatione. Cap. 17

συλλογισμὸς vel ἐπιχείρημα Græcis appellatur. Cice. de inuét. lib. 1. Quin. l. 5 ca. 14 ad Her. li. 2.

Ratiocinatio, quam & syllogismum, & epicherema Græci vocant, constat propositione, cū qua eius ratio iungitur, deinde aßumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet emanet ratiocinationis. Propositionis

tionis verò approbatio est, per quam breuiter id quod expositum est, rationibus firmatum probabilius, & apertius fit. Aßumptio, per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. Aßumptionis aprobatio, per quam id, quod breuiter sumptum est, rationibus firmatur. Cõplexio, per quã id, quod conficitur ex omni argumentatione breuiter exponitur, hoc modo, sit propositio. Melius gubernantur ea quæ consilio geruntur, quam quæ sine consilio administrantur: deinde subijciatur ratio, Exercitus enim is, cui præpositus est sapiens imperator omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui stultitia & temeritate alicuius administratur. Aßumptio deinde ponitur, Nihil autem omnium rerum melius

Propositio quid sit. Propositionis approbatio. Assumptio. Assumptionis approbatio. Complexio.

quàm omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur. Nam & signorum obitus, & ortus definitũ quendam ordinem seruãt, & annuæ commutationes non modo semper eodem modo fiunt, verum ad vtilitates quoq; rerum omnium sunt accommodatæ. Tertio loco inducenda est cõplexio, quæ id infert, quod ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiẽdi ratio hanc simplicẽ, & apertam breuitatem requirit.

Quot sunt partes ratiocinationis. Cap. 18.

Ex suprapictis manifestum est, nihil referre siue tripartitam, siue

quinq;

quinq; partitam putes eße hanc argumentationem. Cõmodior tamẽ illa partitio videtur eße, quæ in tres partes distributa est, quod fit si propositionem & eius rationem vnam partem existimemus: alteram verò aßumptionem, & eius exornationẽ: at si separes propositionem à ratione, & assumptionem ab exornatione, in quinq; partes distributa erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine ratione aßumenda est. Assũptio etiã cũ perspicua est, nullius approbationis indiget. Quòd si & propositio & assumptio perspicuæ sint, vtraq; approbatione præterita ratiocinationem conficiemus hoc modo. Summopere virtus expetenda est. At prudẽtiã esse virtutem in confesso est. Sũmopere igitur prudẽtia expetenda est. Vitare autem

Rectius existimatur ratiocinatio esse tripartita, quam quinq; partita. Cicr. de inuent. lib. 1.

autem similitudinē, quæ satietatis est mater, poterimus non semper à propositione ordientes, sed interdum à complexione, ab aßumptione nonnunquam.

De Enthimemate. Cap. 19.

Enthymema est syllogismi pars, vel syllogismus imperfectus.

ENthymema est imperfectus syllogismus, vel vt alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est, ex tribus igitur eius partibus si vna prætereatur, bipartita fit argumētatio, quæ est enthymema, vt, Omnes artes sunt expetendæ, igitur expetenda est eloquentia. Intelligitur enim aßūptio. Propositione verò prætereita fit enthimema, hoc modo: Eloquentia est ars: igitur est expetenda. Optimum autem videtur ēthimema quod fit ex pugnātibus, quod etiam solum enthimema

Arist. l. 1. Rhe. c. 4 Quin. l. 5 c. 10. & 14.

Optimū est ethymema ex pugnātibus.

qui-

quidam vocant, non quod non omis argumentatio bipartita proprio nomine enthimema dicatur, sed vt Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen efficit apud Græcos suũ, sic cum omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs cõficiatur, acutißima sola proprie nomen commune poßidet. Eius generis est illud Cic. Eius igitur mortis sedetis vltores, cuius vitam si putetis per vos restitui poße, nolitis? Et illud Micipsæ ad Iugurtam apud Sallustium Quem alienum fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymemate sæpius vtuntur oratores, quam ratiocinatione: quod mouit Aristotelẽ, vt enthymema sillogismum oratorium eße diceret. Enthimema Quintilianus commẽ

Quin.l.5 cap.14. Cicer. in Topicis.

Pro Mi. In Iug.

Vnde dicta sit enthymema. ἐν θυμῷ

commentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cum poßint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur. Alij propterea credunt bipartitam argumẽtationem enthymema appellatam, quòd in animo maneat cõdita illa pars quæ silentio est præterita.

De inductione. Cap. 20.

Quid sit inductio.

Cic. li. 1. de inué.

INductio est oratio, quæ rebus nõ dubijs captat aßensionem auditorum, quibus aßensionibus facit, vt illis dubia quædam res propter similitudinem earum rerum, quibus aßenserint, probetur: vel. Inductio est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quo vult, hoc modo. Quod pomũ generosißimum? puto quòd optimum, & equus? qui velocißimus; & plura in eũdem

Breuior inductionis definitio. In Top. Quin. l. 5 ca. 11.

dem modum. Deinde: cuius rei gratia illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maximè excellet, erit generosissimus. Hoc genere argumentationis plurimum Socrates vsus est, propterea quòd nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi ille dederat, qui cum disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex eo, quod iam concessisset, necessariò approbare dederat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim sibi ipsi respondet orator. Poëtæ vehementer inductione delectantur: Virgilius inducit Æneam à Sybilla petentem, vt iter doceat ad patrem oratione fictis illa quidem fabulis plena, sed qua nihil esse possit vel blandius, vel magis artificiosum: in qua hæc est inductio.

Arist. li. 13 Mut. cap. 4.

Cice. de inuent. 1

Si

Lib. 6: Aenei.

Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditque viá toties. Quuid Thesea? magnũ
Quid memorẽ Alcidẽ? & mi genꝰ ab Ioue sũmo.

Sed maximè omnium eam frequentauit Ouidius, apud quem & multa & præclara sunt exẽpla: nos vno erimus cõtenti. Probat ille ad consolandã vxorẽ hac inductione, asperas res & tristes segetem, ac materiam esse gloriæ.

Trist li. 4. ele. 3.

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?
Publica virtutis per mala facta via est.
Ars tua Tiphy iacet, si nõ sit in æquore fluctus?
Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus, arguiturq; malis.

Quę sint ĩ hoc genere cauenda.

Hoc in genere duo sunt diligẽter cauẽda, primùm vt illud, quod inducemus pro similitudine, eiusmodi sit necesse cõcedi. Deinde vt illud, cuius confir-

mandi

mandi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res quasi non dubias ante induxerimus.

De exemplo. Cap. 21.

EXemplum est inductio imperfecta, vel quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone: Negãt intueri lucem esse fas ei, qui a se hominẽ esse occisum fateatur: in qua tã dem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primũ iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri, qui nondum libera ciuitate, tamen Po. Ro. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectã fateretur. Aliqui Aristotelem summum in omni scientia virum, temere ausi sunt reprehendere, quòd exẽplum

Exẽplũ est inductio imperfecta. Arist. rh. 1 ca. 2. & li. 2. c. 20. Quint. li. 5. c. 11.

Recte Arist. exẽplũ argumẽtationis partẽ inesse dixit.

 genus

Locis su pradictis & l.2 prior. c. 24. & l.1 post. c.1.

genus argumentationis fecerit: sed magnus ille vir, & acuta mente praeditus, maius quiddam perspexit: nimirum exemplum esse argumentum quidem a similitudine, sed in argumentatione positum efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exẽplo uerò ex vna re singulari alia inducatur. Unde fit vt sit quartum argumẽtationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema à syllogismo disiungitur.

Exẽplũ ex vna re singula ri, aliam inducit.

De Epicheremate. Cap. 22.

Q Vanuis argumentationis partes omnes sint tam expositæ, ta-

men

men operæprecium fuerit, quid epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare. Nam authores, & quidem grauißimi eorum mentionem fecerũt. Ea vbi explicata fuerint, facile intelligitur, cur nouæ argumentationis partes non debeant existimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationẽ vocant, nonnunquã eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationẽ appellauit, de qua paulò antè dictũ est. Aliquando etiã epicherema vocãt breuiter cõprehẽsam ratiocinationẽ, cuius omnes partes in vnã conferuntur, hoc modo. Sine causa dominũ seruus accuset? Similis enim est locus apud Ciceronem pro rege Deiotaro, quem seruus apud Cæsarem accusabat. En crimẽ, en causa, cur regẽ fugitiuus,

ἐπιχείρημα Quint. li.5.c.14

Epicherema est aliquando breuiter comprehẽsa ratiocinatio.

Pro rege Deiot.

tiuus, dominũ seruus accuset. Vbi vehemens argumentum Epichiremate inclusum & inuolutum est. Erit autem absoluta ratiocinatio si hoc modo euolueris: Sine causa non debet dominum seruus accusare: hic medicus est seruus Deiotari, non igitur debet sine causa dominum accusare.

σωρῆτης

De Sorite. Cap. 23.

SOrites contrà multas argumentationes aceruatim conuoluit, atq́; cõplectitur, unde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit de eo in libro de diuinatiõe his verbis: Si nec sse sit, inquit, Latino verbo liceat, acerualem appellare: sed nihil opus est: ut enim ipsa Philosophia & multa verba Græcorum, sic sorites satis Latino sermone tritus est.

Lib. 2. [...]isi sori-tes esset Latino [...]nõe, [...] pos[...] [...]acer-ualis ap-[...]elari.

Pulchrum

Pulchrum in primis est eius exemplũ apud Ciceronem: Atque si etiam hoc natura præscribit, ut homo homini quicunque sit, ob eam ipsam causam, quò his homo sit, consultum velit: necesse est secundũ eandem naturam, omnium utilitatem esse communem. Quod si ita est, una continentur omnes, & eadem lege naturæ: idq́ ipsum si ita est, certè uiolare alterum lege naturæ prohibemur: uerum autem primum, uerum igitur & extremũ. Sed apertißimè concludit sorites ille, qui est in quinta Tusculana, propositũ enim erat probare. Quod eßet honestum, id solum eße bonum, id autem sic probat: Etenim quicquid sit, quod bonum sit, id expetendum: quod autem expetendum id certe approbãdum: quod verò

3.Offic.

Vulgo appellatur argumẽtatio a primo ad ultimum.

In 5 tus.

approbandum, id gratum, acceptumq́; habendum: Ergo etiam dignitas ei tribuenda est. Bonum igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, vt quod sit honestum, id sit solum bonum. In quo soritecum per sex quasi gradus ad cõplexionẽ perueniatur, quinq́; ratiocinationes inclusæ sunt. Sed hoc argumentãdi genus sæpe solet esse fallax atq; captiosũ, dũ enim minutatim & gradatim multa addũtur, periculosissima respondẽti tela texitur, retexere igitur oportet, & seorsum singula considerare, sic facilius vniuersa frangẽtur. In hoc disputãdi genere frequẽtes fuerũt Stoici, & Zeno qui eorũ inuẽtor, & princeps fuit. Sed maximè omniũ illo delectatus dicitur Chrysippus, vt Socrates inductione

Sorites sæpe fallax estatque captiosus. Cicer. in Acad.

Quomodo sit soriti resistendũ.

Persius. Saty. 6.

De Dilemmate. Cap. 24.

Dilem-

Δίλημμα
Quid sit dilema.
De inu. l.1. ora.1

Dilemma est, in quo vtrū concesseris reprehēditur. Cicero patriam cum Catilina sic agentē inducit. Quamobrē discede, atq; hūc mihi timorem eripe: si verus ne opprimar: sin falsus, vt tandem aliquando timere desinam. Et in epistola ad Quintū fratrē. Si implacabiles sunt iracundi, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas. Dictum est autem dilemma, quòd ita vtrinq; premat, ac vrgeat, vt ex altera parte capiat aduersarium, qua de causa cornutus etiam syllogismus vocatur: sic enim argumētationis cornua in eo disponuntur, vt qui alterum effugerit, in alterū incurrat. Cicero complexionem appellat. Ea si vera est, nunquam reprehendetur: sin falsa duobus modis diluetur, aut cō

Vnde dictum sit dilema.
Dilema Ciceroni est complexio.

cõuersione, aut alterius partis infirmatione. In acad. *Cum viderē, inquit Varro apud Ciceronem, Philosophiam Græcis literis diligentissimè explicatam, existimaui, si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent Græcis literis eruditi, Græca potius, quàm nostra lecturos: sin à Græcorum artibus & disciplinis abhorrerent, ne hæc quidem curaturos, quæ sine eruditione Græca intelligi nõ possunt: Itaq; ea scribere nolui quæ nec indocti intelligere possent, nec docti intelligere curarent. Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit hoc modo: Imò vero & Latina legent, qui Græca non poterunt, & qui Græca poterunt, non contemnent sua. Veterum scriptis celebrata est conuersio ea, qua* Euathl⁹ cõuertit *Euathlus discipulus Protagoræ praeceptoris*

toris

toris dilēma elusit. Alterius partis infirmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessarium, tamen indoctis Latine scribendo consuli debere. Non est autem, cur quisquam existimet complexionē genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ à duabus partibus contrariis ducitur, cui si assumptionem subiūxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo. Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa leuitas.

in præceptorem Protagorà ipsius dilēma. Gellius, li.5.c.10.

Quomodo ex dilēmate fiat ratiocinatio pfecta.

De confutatione. Cap. 25.

Refutatio dupliciter accipi poteſt.

EXpoſitis generibus argumentationum, reliquum eſt, vt rationem, qua refutandæ ac reprehēdendæ illæ ſunt, oſtendamus. Refutatio dupliciter accipi poteſt. Nam & pars defenſoris tota eſt poſita in refutatione: & quæ dicta ſunt ab aduerſario debēt vtrinque diſſolui, & hæc eſt propriè reprehēſio, quam cū confirmatione, vſu, & natura, & tractatione coniūctam eſſe diximus. Eſt autem reprehenſio, per quam argumētando aduerſariorū confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem vtetur, quo vtitur confirmatio: propterea quòd quibus ex locis aliqua res confirmari poteſt, iiſdem poteſt & locis infirmari. Quare inuentionem & argumētationū expolitionem ſumptā

Quintil. li.5.ca.13

Quid refutatio ſit.

Cic.li.2. de orat.

De inu. lib.1.

Eodē inuētionis fōte vtūtur & ſirmatio & cōfutatio.

ex

ex illis, quæ ante præcepta ſunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed vt facilius ea, quæ contradicentur, diluere, aut infirmare poſſimus, obſeruare debemus: aut totum eſſe negandum, quod in argumẽtatione aduerſarius ſumpſerit, ſi perſpicuè falſum erit: vt Pro Cluentio Cicero eum, quẽ dixerat accuſator epoto poculo concidiſſe, negat eodem die mortuum: aut redarguenda eſſe ea, quæ pro veriſimilibus ſumpta ſunt. Primũ dubia ſumpta eße pro certis, deinde etiam in perſpicuè falſis eadem poße dici. Tum ex ijs, quæ ſumpſerint non effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad ſingula, ſic vniuerſa facilius frangentur.

Quę ſint obſeruãda; vt quæ contradicũtur, diluere aut infirmare poſsimus.

Cice. in part.

Quomodo ſint argumẽtationes oratoriæ tractãdæ. Ca. 26.

In

Arist li. 3. rhe. c. 17. Quintil. li. 5. c. 14.

IN oratione insunt aliquando & ratiocinationes breuiter conclusæ, & aperta enthymemata, & inductiones, atque exempla subtili quadam, & breui oratione comprehensa. Quod ut reprehendendum non est, ita diligentissimè curandum, ne syllogismorũ, & entymematum turba cõferta oratio sit: dialecticis enim disputationibus, quam oratorijs actionibus erit proprior ac similior, quod longè aliter esse debet. Locuples enim, & speciosa vult esse eloquentia: quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis & crebris, & in vnam propè formam cadentibus concisa, & contemptum ex humilitate, & odiũ ex quadam seruitute, & ex copia satietatẽ, & ex amplitudine fastidiũ tulerit. Feratur igitur nõ semitis, sed

Oratio nõ debet syllogismorũ, & enthimematum turba esse cõferta.

Locuples & speciosa vult esse eloquentia.

ſed campis: non vti fontes anguſti fiſtulis colliguntur, ſed vt latiſsimi amnes totis vallibus fluat: ac ſibi viam, ſi quando non acceperit, faciat. Adhibeatur in argumentando varietas, & iucunda quædã diſtinctio: figuris verborũ, & ornamẽtis ſentẽtiarũ argumẽtatio expoliatur. Quo fuerit enĩ vberior, ac ſuauior, eo etiã erit credibilior. Nũc ſequitur vt de peroratione dicamus.

In argumẽtãdo varietas eſt habẽda. Ci. 1 par. Quo fuerit vberior ac ſuauior: eo erit credibilior argumẽtatio

De peroratione. Cap. 27.

EXtrema pars orationis eſt peroratio quæ diuiſa eſt in duas partes, amplificationem, & enumerationem. Augendi autem, & hic eſt proprius locus in perorando, & in ipſo curſu orationes ad amplificandum dantur, cõfirmata re aliqua aut reprehẽſa. Omnes

Perorationis duę ſunt partes ãplificatio, & enumeratio Ariſt. 3. rhe. c. 19. Cic. in par.

[illegible]

Omnes enim affectus etiamsi quibusdā videntur in proœmio atq; peroratione sedē habere, in quibus sanè sunt frequētissimi, tamē aliæ quoq; partes recipiūt, sed breuiores, vt cū ex his plurima sint reseruāda.

In peroratione penitus incitandi sunt auditores. De or. 2.

At hic si vsquā totos eloquētiæ aperire fontes licet: hic deniq; efficiendū est oratori, vt nō modo auditores qui sua sponte sedant, & quo impellit ipse, inclināt atque propendēt, penitus incitentur, sed vt quietos etiā & languētes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ rectè à bono poeta dicta est, Flexanima, atque omniū regina rerum oratio, vt non modo inclinātem erigere, aut stantē inclinare, sed etiam aduersantē & repugnantem, vt imperator bonus ac fortis, cape-

Magnā vim habet omniū regina rerum oratio.

re

re poßit. Quod vsq; eo magnū est atq; præclarum, vsq; eo admirabile, vt in eo penè sint omnia. Ad id autē consequendū, quæ superiore libro de amplificatione dicta sūt, valde cōducūt: Sed illud caput est, in quo optimi & grauißimi autores vna voce cōsentiūt, vt oēs animi motus, quos orator adhibere volet auditoribus, in ipso oratore impreßi sint atq; inusti. Neq; enī facile est perficere vt incitētur alij, nisi is, qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult, permoueatur. Vt enim nulla materies tā facilis ad exardescēdū est quæ nisi admoto igni, ignē concipere poßit: sic nulla mens est tam ad comprehēdēdam vim oratoris parata, quæ poßit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam & ardens acceßerit. Primū est igitur

Cice. de Orat. 2. Quin. li. 6. cap. 2.

Hora. in art poe. Admouendos animos auditorū caput est, commoueri.

ut apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ valere apud auditores volet: afficiaturq; priusquam afficere conetur. Nihil autem opus est simulatione & fallacijs, ut toties omni animi motu cõcitetur orator. Ipsa enim natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum animos permouendos, oratorem ipsum magis etiam quam quemquã eorum, qui audiunt, permouet: Miram etiam vim habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita complecti animo, ut eas cernere oculis, ac presentes habere videamur, has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, vera esse indicant multæ Ciceronis perorationes, ut pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lacrymis iam loqui possum,

Qua ratione moueatur is qui dicit. Quintil. li.6.c.3.

Cicero in perorando fuit vehementissimus Pro Mi.

possum, & hic se lacrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio Posthumo: Sed iam quoniam, vt spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiã lacrymas, quas debeo. Et paulò post: Iã indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem. Alijs autẽ affectibus aliæ eiusdem perorationes sunt plenæ. Enumeratio autẽ nõnũquã laudatori, suasori nõ sæpe, accusatori sæpius, quã reo est necessaria. Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ diffidas eorũ, apud quos agas, vel interuallo tẽporis, vel lõgitudine orationis, vel si frequentatis firmamentis vim est habitura causa maiorem: Quæ autem repetimus, quàm breuißimè dicenda sunt, & quod Græco verbo patet, decurrendum per capi

Pro C. Rabirio posthumo.

Enumeratio laudatori nõ nunquã, suasori nõ sæpe, accusatori sæpius quã reo est necessaria.

Cicer. in part.

ἀνακεφαλαίωσις

L

ta. Nam si morabimur, non iam enumeratio, sed altera quasi fiet oratio. Quæ autem enumeranda erunt, cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptis excitanda sententijs, & figuris utiq; varianda: alioqui nihil est odiosius recta illa repetitione, velut memoriæ auditorum diffidentis. Est etiam in enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriæ suscepta videatur esse puerilis.

Quę enumerátur cũ põdere aliquo dicenda sũt & varietate. Cicer. in part.

[illegible]

DE ARTE
RHETORICA
LIBER III.

ROXIMO libro ratio inuenta collocandi atque disponẽdi explicata est. Hic iam elocutionis rationẽ tractabimus in qua oratorem excellere, cætera in eo latere indicat nomen ipsum. Nõ enim inuentor, aut compositor, aut actor hæc cõplexus est omnia, sed & Græcè ab eloquendo Rhetor, & Latinè eloquens dictus est. Cæterarum enim rerum, quæ sunt in oratore, partẽ aliquã sibi quisq; vendicat, dicendi autẽ, id est eloquendi

Cicer. in orat.

Et apud Græcos, & apud Romanos ab eloquẽdo nomẽ accepit orator.

Quin. 18 in prœmio.

Quid sit eloqui.

maxima uis huic soli cōceditur. Eloqui autē est, ea, quæ inueēris idoneis verbis, ac sententijs perpolire, & exornare. Sine quo superuacua sunt priora, & similia gladio cōdito atque intra vaginam hærenti. Hoc itaque maximè docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: huc studiū adhibendum: hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hic omnes ætas consumitur: hoc maximè orator oratore præstantior. Ideoq; M. T. inuentionem quidem, ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquentiam oratoris. Eū autē eloquentē idest in eloquēdo excellentem putat, qui ita dicit, vt probet, vt delectet, vt flectat. Sed probare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere verò victoriæ: Hæc cūita sint, meritò tertius hic liber, qui elocu

Cætera omnia supuacua sunt sine elocutione.

2. De or.

Eloquēs est qui ita dicit, vt probet, vt delectet, vt flectat.

In orat.

tionis

tionis præcepta cõtinet, vt duobus superioribus vtilior est, sic etiam erit aliquanto longior.

Quæ in elocutione spectanda sint. Cap. 2.

HAEC in elocutione spectanda sunt, vt latinè, vt planè, vt ornatè, vt ad id, quodcunque agetur aptè, congruenterque dicamus. De ratione puri, dilucidique sermonis, & si permagni eam facere debemus: cum verborum delectus, origo sit eloquentiæ, locus hic præcipiendi non est. Nã traditur literis, doctrinaq; puerili, & consuetudine sermonis quotidiani, & lectione veterum oratorum, & poëtarũ confirmatur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiæ cõtinetur, explicemus:

Quatuor in elocutione spectãda sunt. Arist. l. 3. Rhe. c. 4. 3. de ora. Quin. l. 1 ca. 9. & l. 8 cap. 1. Verborũ delectus origo est eloquentiæ. Cæsar autor. Cic. in Bruto

cemus: quæ duæ partes, illustrandæ orationis ac totius eloquentiæ cumulādæ, quarum altera dici postulat ornate, altera apte, hāc habēt vim, ut si quàm maxime iucunda, quàm maxime in sensus eorum qui audiunt, influat, & quàm plurimis sit rebus instructa.

De ornatu. Cap. 3.

Aristo. 3. Rhe. c. 7. 3. de ora.

ORnatur igitur oratio genere primum, & quasi colore quodā & succo suo, nā ut grauis, ut suauis, ut erudita sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polita, ut sensus, ut dolores habeat quantum opus sit, non est singulorū articulorū, in toto spectātur hæc corpore. Genus igitur dicēdi est eligendū, quod maxime teneat eos, qui audiant, & quod non solū delectet, sed etiā sine satieta

Genus dicendi eligendum est quod sine satietate delectet.

satietate delectet. Sed volenti ornate dicere diligentissime sylua rerũ primũ sententiarumq́; cõparãda est. Rerum enim copia verborũ copiam gignit, & si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis, facileq́; suppeditat omnis apparatus, ornatusq́; dicendi.

Hor. in art. poe.

De ornatu orationis. Cap. 4.

OMnis oratio cõficitur ex verbis quorũ primũ nobis ratio simpliciter vidẽda est, deinde cõiũcte. Nã est quidã ornatus oratiõis qui ex singulis verbis est: alius, qui ex cõtinuatis cõiũctisq́; cõstat. Ergo vtemur verbis, aut ijs quæ propria sũt et certa quasi vocabula rerũ, pene vna nata cũ rebus ipsis, aut ijs quæ nouamus et facimꝰ ipsi

Ornatus orationis aut cum singulis verbis, aut a cõiũctis. Cic. 3. de orat. in part. Quin. 8 c. 3.

De verbis simplicibus. Cap. 5.

Verba simplicia a lia sũt cõ sonantiora, grandiora, & nitidiora.
3. De or. In part Quin. l. 8 cap. 3.

VErba simplicia natura sũt, alia cõsonãtiora, grandiora, leuiora, & quodammodo nitidiora, alia cõtra. Consonantiora enim sunt, quàquam, moderatio, & concertare, quam, & si, modestia, & confligere. Grãdiora immanis, cõtrucidare, optimus, officiosissimus, quã hæc, magnus, necare, bonus, officiosus. Nitidius etiã bos, quàm vacca, Vt syllabæ autẽ è literis meliꝰ sonãtibus clariores sunt, ita verba è syllabis magnis vocalia: & quo plus quæque spiritus habet, eo pulchrior: et quod facit syllabarum, idem verborũ quoq; inter se copulatio, vt aliud alij iunctum melius sonet. In vniuersum quidem optima simplicium creduntur, quæ aut maximè exclamant, aut sono sunt iucundissima.

ſima. Et honeſta quidem turpibus potiora ſemper, nec ſordidis vnquã in oratione erudita locus. Clara verò, ac ſublimia materiæ modo cernenda ſunt. Quod enim alibi magnificum, tumidũ alibi: & quæ humilia circa res magnas, apta circa res minores videntur: & ſicut in oratione nitida notabile eſt humilius verbum, & velut macula, ita à ſermone tenui ſublime, nitidumq́; diſcordat, fitq́; corruptum, quia in plano tumet. Sed ferè aurium quodam iudicio ſunt ponderanda, in quo conſuetudo etiam beneloquendi valet plurimum. Sed quoniam tria ſunt in verbo ſimplici, quæ orator afferat ad illuſtrandã, atq; exornandã orationẽ, aut inuſitatũ verbum, aut nouatũ, aut trãſlatũ, de ſingulis breuiter dicamus.

Optima ſimplicium quæ aut maxime exclamát, aut ſono ſút iucundiſſima.

Cicero & Quin. ex Ariſt. 3. Rhe. li. 3. cap. 7.

Verba clara, & ſublimia materiæ modo cernẽda ſunt.

De verbis inusitatis. Cap. 6.

Quę sũt verba inusitata, & de ora.

INusitata sunt prisca ferè ac vetusta, & ab vsu quotidiani sermonis iam diu intermissa, quæ sunt poetarum licentiæ liberiora, quàm oratorum, eoq; ornamento acerrimi iudicij P. Virgilius vnicè est vsus: olli enim, & quia nam, & pone, pellucent, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratißima, vetustatis inimitabilem arti authoritatem. Habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem si raro etiam & in loco adhibeatur.

Virgilius mirifice vsus est verbis inusitatis.

Poeticũ aliquod verbum si raro, & in loco adhibeatur, dignitatẽ habet in oratione.

Neque enim est, cur illud quisquam fugiat dicere, vt Cælius, sobolem, aut effari, aut nuncupari, & alia multa: quibus loco positis grandior atq; antiquior oratio sæpe videri solet.

De

De verbis nouis. Cap. 7.

NOuantur autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac fiunt, aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine: vt *syllaturit, à Cicerone formatũ est: & ab Asinio, fimbriaturit, ad similitudinẽ* verbi *proscripturit: & à Liuio, sobolescere, ab Horatio, iuuenescere, à Virgilio lentescere, & ignescere dictum est,* vt *feruescere. Imitatione facta sunt tinnio, rugio, clangor, murmur, aliaq; per multa. Inflexione,* vt *à bibo bibosus, inflexit Laberius Mimographus. Adiunctione versutiloquus, & expectorare, nouauit Ennius. Sed Græcis magis concessũ est fingere: audendum tamen aliquando, & si*

Quatuor modis verba nouátur 3. De or.

Syllaturit, fimbriaturit sobolescere, iuuenescere, lentescere, & ignescere similitudine sunt nouata.

Tinnio, rugio, clangor murmur aliaque per multa imitatione sũt nouata.

Ad Attili. 9 in e. pist. 12.

& si quid periculosius finxiße videbimur, quibusdam remedijs præmuniendum est, Vt ita dicam, Si licet dicere, Quodammodo, Permitte mihi sic dicere. In quo non falli iudicium nostrum, solicitudine ipsa manifestũ erit. Nũc quoniam de verbis inusitatis & nouis dictum est, de tropis, nã illis verba trãsferuntur, exponamus.

Quibus remedijs premuniantur, quæ periculosius finxisse videbimur.

De tropis. Cap. 8.

Quid tropus sit. Quin. l. 8 c. 6. & li. 9 c. 1.

Tropi numero sũt vndecim, septẽ in vno verbo, quatuor vero oratione.

TRop⁹ est verbi, vel sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio: vt cum dicimus, lætas segetes: verbum, lætus, à propria significatione, qua lætos homines dicim⁹ ad segetes cum virtute trãsfertur. Sunt autem tropi numero vndecim. In vno verbo septẽ, Metaphora, Synecdoche, Meto-

Metonymia, Antonomasia, Onomatopæia, Catachresis, Metalepsis. In oratione verò quatuor, Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, & Hyperbole: de quibus tametsi nondum de eo dicamus ornatu, qui ex coniunctis continuisq; verbis constat, breuiter scribemus, ne iterum de tropis disserere cogamur.

De Metaphora. Cap. 9.

INcipiamus igitur ab eo, qui cũ frequentißimus est, tum longè pulcherrimus, trãslatione dico, quæ Metaphora Græcè vocatur. Latisimè enim patet. Eã necesßitas genuit inopia coacta, & angustijs, post autem delectatio iucũditasq; celebrauit. Nam vt vestis frigoris depellẽdi causa reperta primò, post adhiberi cœpta est ad ornatum etiam

μεταφορά Translatio cum frequentissimus tropus est, tũ lõge pulcherrimus. Ari. Rhe. li. 3. cap. 2 Quin. l. 8 cap. 6. Translationé genuit necessitas, iucũditas celebrauit.

etiam corporis, & dignitatem: sic verbi translatio instituta est inopiæ causa, frequentata delectationis. Est autem translatio cũ verbũ in quandã rẽ transfertur ex alia, quod propter similitudinẽ rectè videtur posse trãsferri. Id facimus aut quia necesse est, aut quia significãtius, aut quia decẽtius. Nã gẽmare uites, luxuriẽ esse in herbis, lætas segetes etiã rustici necessitate dicũt. Oratores durum hominem aut asperũ. Non enim proprium erat, quod daret his affectionibus nomẽ. Iã incensum ira, inflãmatum cupiditate, et lapsum errore, significãdi gratia. Nihil enim horum suis uerbis, quã his accersitis magis propriũ erat. Illa adornatum, lumen orationis, & generis claritatem, & concionũ procellas, & eloquentiæ flumina, ut Ci-

Quid trãslatio sit.

Ad Her. lib. 4.

Quin. l. 8. cap. 6.

Translato verbo vtimur quia necesse est, aut quia significãtius: aut quia decẽtius est

cero

cero pro Milone Clodium fontem eius gloriæ uocat, & alio loco segetem, ac materiam. Illud autem admirandum uidetur, quid sit quòd omnes translatis, & alienis magis delectantur uerbis; quàm proprijs, & suis. Nam si res suum nomen, & proprium uocabulum non habet, ut pes in naui, ut in uite gemma, necessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere: sed in suorum uerborum maxima copia, tamen homines aliena multò magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quòd translatio est similitudo ad unum uerbum contracta, similitudine autem mirificè capiuntur animi. Eo tamen distat, quòd illa comparatur rei, quam uolumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est,

Pro Mil.

Mirãdũ est cur homines tãtopere delectẽtur translatione, & eius rei causa 3. De or.

Translatio est similitudo ad vnum verbum contracta.

Ari 6. topi. c. 2. & rhe. 3. c 4 Quin l 8 c 6 & ci. 3. de ora.

Tráslationis vis est q̃druplex: In rebus animalibus aliud pro alio ponitur. In anima ponuntur pro inanimis, aut p rebus animalibus inanima, aut contra. Aristo.3. rhe ca.2. &.10. & 11. Quin.l.8 cap.6. De.4 l.7 AEn.6. AE.2.

est, cum dico fecisse quid hominem vt leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Quotuplex sit translatio. Cap. 10.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert. Inanima pro alijs generis eiusdem sumuntur, vt, concentu virtutum nihil est suauius. Aut pro rebus animalibus inanima, vt.

Duo fulmina belli
Scipiadas
Sedet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Aut contra.

Præcipueq́ ex his oritur mira sublimitas, quæ audaci & proximè periculum translatione tolluntur, cum rebus sensu

carent

carentibus actum quendam, & animos damus, qualis est.

Pontem indignatus Araxes, Aen. 8.

Et illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? Pro lig. *In translatione primum fugiēda est dissimilitudo, qualis est in illo Ennij, Cæli ingentes fornices. Deinde vi dendum est, ne longè simile sit ductū, Syrtim patrimonij, scopulum libentius dixerim: Charibdim bonorum: voragi nem potius. Facilius enim ad ea, quæ visa, quàm ad illa quæ audita sunt, mentis oculi feruntur. Sunt quædam & humiles trāslationes, vt, Saxea est verruca: quædam maiores, quàm res postulat, vt, Tempestas comessationis:* Quę sint in trāslatione fugienda. 3. de ora.

M quæ-

quædam minores; vt, comessatio tempestatis. Vt modicus autem atque opportunus eius vsus illustrat orationem, ita frequens, & obscurat, & tædio complet: continuus verò in allegoriam, & ænigma exit. Quòd si vereare ne paulò durior translatio esse videatur, molliēda est præposito sæpe verbo, vt, Si olim M. Catone mortuo pupillum senatum quis relictum dicat: paulò durius, sin: Vt ita dicam pupillum, aliquantò mitius est. Etenim verecunda debet esse translatio, vt deducta esse in alienum locum, non irruisse, atque vt precariò, non vi venisse videatur. Diligenter etiam cauendum est, ne omnia quæ poetis permissa sunt, conuenire orationi putemus: nec enim pastorem populi, autore Homero dixerim, nec volucres pennis

3. de ora. Frequēs vsus trāslationis exit in allegoriā & ænigma. Quin. l. 8. cap. 6. Quomodo durior metaphora molliri debeat. Multæ poetis pmissæ sunt metaphoræ quæ oratori non conueniunt. 4 Geor. & Aen. 6

pennis remigare, licèt Virgilius in apibus ac Dædalo speciosissimè sit vsus. Modus autem nullus est florentior in singulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi, eoque in illo explicando meritò longiores fuimus.

De Synecdoche.
Cap. II.

SYnecdoche tropus est, in quo ex parte totum, aut contra, aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos grauissimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, vt ex puppi nauis: ensis ex mucrone: aut ex tecto domus. Cicero: Mucrones eorũ à iugulis

συνδοχὴ Græcè intellectio dicitur aut. ad Her. Quid sit synecdoche. Octo modi synecdoches ab authoribus traditi, ad quatuor reuocitur. Q. in. 18 cap. 6. In cat. 3. orat.

lis vestris reiecimus. Huc pertinet, cũ vel ex vno plures significantur. Liuius: Romanus prælio victor: & Virgilius:

AEn.2. Hostit habet muros.

Vel genus ex forma, ideſt parte illi ſubiecta: Virg.

Georg.2 Dentesque Sabellicus exacuit ſus.

Pro quouis ſue; vel ex materia res vniuersa: qua ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro naui, & aurum atq; argentum pro aurea, & argentea pecunia sumitur, Cicero: homines instructi & certis locis cum ferro collocati. Contra verò ex toto pars declaratur, vt in illo Virgilij.

Pro Cecinna.

AEn.2. Fontemque ignemque ferebant.

De quo genere eſt, cum aut è pluribus vnus intelligitur. Cicero ad Brutum,

Populo,

Populo, inquit, imposuimus, & oratores visi sumus: cum de se tantum loqueretur: Aut è genere pars illi subiecta, Virgilius.

Prædamq; ex vnguibus ales
Proiecit fluuio. Pro aquila. AEn. 12.

Ex antecedentibus sequentia monstratur: vt cum ait idem poeta,

Aspice, aratra iugo referũt suspensa iuuenci. Eclog. 2.

Vt ex his perspicuũ est, quæ hoc & proximo capite dicta sunt, Trãslatio ad mouendos animos, & res penè sub oculos subiiciendas præcipuè reperta est, at synecdoche ad locupletandum sermonem magis pertinet. Q. in l. 8 ...

...ίαν Græci vel ὑπαλλαγήν. Aut ad Her. denominatio appell.

De Metonymia. Cap. 12.

Metonymia est tropus in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo quod continet,

 id

Metonymia quid sit.

Omnes modi quibus fit metonymia, ad quatuor reuocantur.

id quod continetur, vel rem è signo intelligimus. Per causas effecta declaramus, cum inuentor, aut alicuius rei auththor, pro re inuenta ponitur, Virg.

Aen. 18.

Onerantque canistris
Dona laboratæ Cereris.

De clar. orat.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem frequenter pro eorum scriptis ponimus. Cicero: Lectitasse Platonem studiosè, audiuisse etiã Demosthenes dicitur. Ex effectis autem causa significatur, cum sacrilegium deprehensum, & scelus dicimus pro scelerato, Hinc mæstum timorem, tristẽ senectutem, & pallidam mortem elegãter optimi dicunt authores. Virg.

Aen. 1.

Mæstumque, timorem. Mittite.

Horatius.

Li. 1. Carmi. 1.4

Pallida mors æquo pulsat pede pauperũ tabernas, Regumque turres.

Ex eo

Ex eo quod continet, id quod continetur venuste etiam intelligitur. Sic bene moratæ vrbes vocãtur, sic seculũ felix: sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Atheniẽsibus frequẽter ponũtur, Virg.

Cœlo gratissimus omnis. Ideſt, Cœleſtibus. Aen. 7.

Cicero: Vt omittam illas omnium doctrinarum inuẽtrices, Athenas, in quibus summa dicendi vis & inuenta est & perfecta: Athenas dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiam illa, cum ex possessore res, quæ possidetur: aut ex duce exercitus significatur, Vir. De orat. De clar. orat.

Iam proximus ardet
Vcalegon, Ideſt. Vcalegontis domus. Aen. 2.

Sic hominem deuorari, cuius patrimoniũ deuoratur: & ab Annibale apud Cãnas cæsa sexaginta millia dicimus, idest ab eius copijs. è signo denique res mon- Liu. de hac pugna l. 2 decad. 3 sed apud eũ minor eſt numerus.

monstratur: vnde toga, quæ pacis erat insigne & otij, pro pace & fasces vsurpantur pro magistratu, Virg.

Geor. 2. Non illum populi fasces, non purpura Regum Flexit.

Metonymiam, vt ait Cicero, Rhetores hypallagen vocant.

ἀντονομασίαν Græci aut. ad Her. li. 4 vocat' pnominationē: Antonomasia quid sit.

De antonomasia. Cap. 13.

Antonomasia ponit aliquid pro nomine, vt, Euersor Carthaginis & Numantiæ, pro Scipione, & Romanæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone. Epithetō autē, siue Latine malis dicere appositum, non est tropus, quia nihil vertit. Necesse est enim semper, vt id, quod est appositum, si à proprio diuiseris, per se significet, & faciat Antonomasiā. Nam si dicas, Ille qui Carthaginem & Numantiam euer-

Quin. l. 8 cap. 6. Epithetō nō est tropus. Quomodo differat epithetō ab Antonomasia.

rit,

tit, *Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositum. Apposito & frequētius & liberius poetæ vtuntur, namq; illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina, apud eos nō reprehendūtur. Apud oratorē nisi aliquid efficitur, redundat. Tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, ô scelus abominandum, ô deformem libidinē. Exornatur autē res tota maximè trāslationibus: Cupiditas effrenata, & insanæ substructiones. Solet etiā fieri alijs adiunctis Epitheton tropis, apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis senectus. Verumtamen talis est ratio huius virtutis, vt sine appositis nuda sit & velut incompta oratio, ne oneretur tamē multis. Nam fit longa, & impedita.*

Orator quando epithetis vtitur. Arist. li. 3 rhet. c. 3. & Quin. li. 8 ca. 6.

Pro Mil.

AEn. 6.

Appositorū vsus sit in oratione moderatus.

ὀνοματοποιίαν

De Onomatopœia. 14.

Grę. aut. ad Her. nominationē appella. l. 4 Onomatopœia. vix Latinis permittitur Quin. l. 8 cap. 6.

ONomatopœia id est fictio nominis Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis vix permittitur. Ab his tamē plurima sunt per Onomatopœiā posita, qui primi sermonē fecerūt aptātes affectibus nomen. Nā mugitus & sibilus: & murmur, & vagitus, aliaq; quàm plurima inde venerūt. At nunc raro & cū magno iudicio hoc genere vtendū est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed si commode quis eo vtatur, & rarò, non modo non offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem. Cicc. in Antonium. Tuæ cōiugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius, qui

propter

propter hæsitantiã linguæ, stuporemq́; cordis cognomen ex contumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attẽtè considerauerit, onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

De Catachresi. Cap. 15.

ματαχρησις
Gre. aut. ad Her. est abusi.

Quid sit catachresis.

Quin. l. 8 cap. 6.

Aen. 2.

Catachresis, quam rectè dicimus abusionẽ, non habentibus nomen suũ accõmodat quod ĩ proximo est. Sic,

Equum diuina Palladis arte. AEdificant.

Et, Pyxides, cuiuscunq́; materiæ sunt, & parricida matris quoq́; aut sororis interfector dicitur. Valde similis est metaphoræ, sed ab ea tamen distinguitur, quòd abusio nomen ex vicina ac finitima re accommodat alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora verò, etiam si nomen non deest, vndecumque, mo-

do

Metaphora remomẽ asciscit vndecũque siue nomen tres habeat, siue nomine careat.

Quin.l. 8.cap.6.

do similitudinem res habeat, alienum nomẽ asciscit. Quid tam propinquum patris interfectori, quã matris aut sororis aut fratris interfectori? ergo is, quia nomen Latino sermone non habet, per abusionem parricida vocatur. Quid rursus magis seiunctum, quam arbor atque Resp. quæ florere verbo ab arbore trãslato dicitur? Unde apparet duos hos tropos ita similes eße, vt tamen sint diuersi.

μετάληψις

De Metalepsi. Cap.16.

Metalepsis est rarissimus tropus et maxime improprius.

Quin.l 8 cap.6.

Eclog.1.

SUperest ex his, qui aliter significãt, Metalepsis, idest, transumptio ex alio in aliud velut viam præstãs. Tropus autem est rarißimus, & maximè improprius, Virg.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

gra-

Gradatim enim ab ariſtis ad ſpicas, à ſpicis ad ſegetes, ab his ad æſtates, ab æſtatibus ad annos acceditur. Idē etiā poeta in primo libro Aeneid. ſic ait. Quintil. ibid.

Speluncisque abdidit atris.

Vbi ſpeluncæ nigræ, ac per hoc craßis & obſcuris tenebris circunfuſæ, ad extremum deniq; infinita altitudine depreßæ intelliguntur.

De Allegoria. Cap. 17.

ἀλληγορίαν Græ. autor ad Her. permutationem vocat lib 4

ALlegoria, quam inuerſionem interpretamur, aliud verbis, aliud ſenſu oſtendit, ac etiam interim cōtrarium: Virgilius. Quid ſit allegoria. Quint. l. 8. cap. 6.

Sed nos immenſum ſpatijs confecimus æquor:
Et iam tempus equum ſpumátia ſoluere colla. Geor. 2.

Habet vſum talis allegoriæ frequēter oratio, ſed raro totius, plerunq; apertis

per-

Oratio recepit etiam allegoriam sed rarò totam.

permista est. Tota apud Cice. talis est: *Hoc miror enim querorq́ quenquam hominem ita pessundare alterum verbis velle, vt etiã nauẽ perforet, qua ipse nauiget.* Illud cõmistum frequentissimũ. *Equidem cæteras tempestates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus cõcionũ, semper Miloni putaui esse subeundas:* nisi adiecisset, fluctibus concionum, esset allegoria, nunc eam miscuit.

Allegoria cõmutatione frequés est. Pro Mi.

Speciosissimũ genus orationis est, quod cõstat allegoria, similitudine & translatione. Pro Ma.

Illud verò longè speciosissimum genus orationis in quo triũ permista est gratia, similitudinis, allegoriæ, & translationis. *Quod fretum, quem Euripũ tot motus, tamq́ varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat*

bat omnia, & totam opinionem parua nõnunquã cõmutat aura rumoris. Nã id quoq; in primis est custodiendum, vt quo genere cœperis translationis, hoc desinas. Multi enim cum initium à tempestate sumpserunt, incendio, aut ruina finiunt, quæ est in consequentia rerum fœdissima. Cæterum allegoria paruis quoq; ingenijs, & quotidiano sermoni frequentissimè seruit, nam illa in agendis causis trita. Pedem cõferre: &, iugulum petere, & Sanguinem mittere, inde sunt. Allegoria quæ est obscurior, ænigma dicitur, vitium profectò, siquidem dicere dilucidè virtus, quo tamen & poetæ vtuntur, Virgilius.

Quid in allęgoria custodiẽdũ sit

Allegoria quotidiano sermone est frequẽtissima.

Aenigma est obscurior allegoria.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo
Tres pateat cœli spatium non amplius vlnas.

Aeclo. 3.

Et oratores nõnũquã, ænigmata enim

sunt

sunt illa, quæ Cice. cõtra Verris nequitiam, & iniquitatem in ore vulgi, atq; in cõmunibus prouerbijs dicit esse versata. Negabãt (ait ille) ius tam nequã

Act. 3. *esse Verrinum: & paulò post: Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. Sed illud peracutum, & eruditum, quod per iocum scripsit ad Trebatium iureconsultum familiarem suum, qui ad Cæsarẽ imperio Gallias tenentem idcirco venerat à Cicerone cõmendatus, vt augeret facultates suas. Sic igitur ait, Treuiros vites, censeo, audio capitales esse: mallem auro, argento, ære essent. Sed alias iocabi*

Ex orat. pro Clu. & Sal. in coniur. *mur. Erant enim Romæ triumuiri capitales, qui carceris erant custodes, & iudicia rerũ capitaliũ exercebãt, & cũ supplicium de sontibus sumebatur, præ*

sentes aderant. Erant & triumuiri monetales, quorum officium his ipsis Ciceronis vocabulis significatur, vt veterum quoque nummorum inscriptiones declarant. Ad vtrosque autem respexit Cicero, cũ monet Trebatium, vt Treuiros, qui erant feri, & bellicosi Galliæ populi, vitet. Nam Romani triumuiros, tresuiros quoque dicebant, est & illud Plauti ænigma.

Pomp. l. i pãd. de orig. iu lib 2. Sic enim inscribũtur. A. A. A. f f. id est, auro, argento, ære, flando, feriũdo.

Vbi viuos homines mortui incursant boues. In Asin.

De Ironia. Cap. 18.

IRonia, quã illusionem vocãt, allegoria est, quæ non solum aliud sensu, aliud verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut pronũtiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Nã si qua ea rũ verbis dissentit, apparet diuersam esse orationi voluntatem, Cic. in Clodium:

εἰρωνεία Græ. inuẽtionẽ vocãt & dissimulationẽ, lat.

Quid Ironia sit: eam aut. ad Her. lib 4. vocat permutationẽ.

N dium:

Quomodo ironia intelligatur.

dium: Integritas tua te purgauit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta seruauit, & Turnus apud Virgilium.

Aen. 11.

Meque timoris
Argue tu Drance, quando tot cædis aceruos
Teucrorum tua dextra dedit.

De Periphrasi. Cap. 19.

περίφρασις Quid sit periphrasis, eam aut au. Her. circuitionē vocat. l. 4. Periphrasis est apud poetas frequentissima. Q. in. l. 8 cap. 6. Aen. 2. periphrasis cōtraria est perissologia.

CUm pluribus verbis, id quod vno, aut paucioribꝰ dici potest, explicatur, Periphrasin vocāt, circuitū loquendi: qui est apud poetas frequētissimꝰ. Vt

Tēpus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratissima surgit.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior, quicquid enim significari breuius potest, & ornatu latius ostenditur, periphrasis est. Verū vt cū decorem habet, periphrasis, ita cum in vitium incidit perissologia dicitur, obstat enim quicquid non adiuuat.

De

De Hyperbato. Cap. 20.

Hyperbaton, id est transgressio, tropus est solis poetis concessus, qui etiam verborum diuisionem, & transgressionem faciunt, Virgilius.

Hyperboreo septem subiecta trioni.

Quod oratio nequaquam recipiet. Est autem diligenter animaduertendum, hyperbatō, vbi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropũ nō esse, id quod tropi definitio declarat. Imo, vt Quintilianus quoq; fatetur, hyperbatō multi tropis omnino eximũt, quorũ sententia verior est. Tropi enim definitio ad nomen ipsum, non ad eius partes accommodanda est. Nemo autem inficiabitur septentrionem in eo carmine suam

ὑπέρβατον Græ. vel ὑπερβατόν Tráſgreſſioné nominat aut. ad Her. li. 4
Hyperbatō tropus solis poetis cō ceditur.
Quint. l. 8. cap. 6.
Geor 3.
Hyperbatō est tropus quando cōponitur ex duobus intellectibus.
Li. 9. c. 1.

significationem tueri, & conseruare.

De hyperbole. Cap. 21.

ὑπερβολή. Superlatio est, aut. ad Her. li. 4. Quin. l. 8 cap. 6.

Hyperbole valet ad augendum & minuendum.

HYperbole est ementiēs superiectio, cuius virtus est ex aduerso par augendi ac minuendi, Virgilius:

Aen. 1. Geminique minantur In cœlum scopuli.

Aen. 5. Et, Fulminis ocyor alis.

Philip. 2. *Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tā vorax? Charybdin dico, quæ si fuit, fuit animal vnum: Oceanus medius fidius vix videtur, tot res, tam dissipatas, tam distantibus locis positas, tam cito absorbere potuisse. Illud Virgilij ad minuendum.*

Eclog. 3. Vix hossibus hęrent.

Hyperbole nō debet esse vltra modum.

Sed tam in augendo quàm in minuendo seruetur mēsura quædam. Quāuis est enim omnis hyperbole vltra fidem, non tamen esse debet vltra modum.

De

De ornatu qui est in verbis coniunctis. Cap.22.

SEquitur cōtinuatio verborum, quæ duas res maximè, collocationem primum, deinde modum quēdā formamq́; desiderat. Tum & verbis & sententijs oratio conformanda est, de quibus post tropos aptißimè dicemus, deinde de collocatione, postremo de modo & forma, id est numeris qui sunt adhibēdi in oratione, dißeremus. 3.De or.

De figuris. Cap.23.

FIgura (sicut nomine ipso patet) est conformatio quedam orationis remota à communi, & primum se offerē te ratione. Differt autem à tropis figura, quia ꝓprijs verbis figura fieri potest, Quid sit figura. Quin.l.9 cap 1. Quod sit discrimē inter tropos & figuras.

Cic.pro. Le. Ma

quod in tropos non cadit: vt, Fuit hoc quondã, fuit propriũ populi Romani: figura est in verbo geminato in sua significatione permanẽte. Illud tamẽ notandum coire frequenter in easdem sententias & tropum & figuram. Tã enim

Tam verbis propriis quàm trãslatis figuratur oratio.

translatis verbis quàm proprijs figuratur oratio, vt, Qui spem Catilinæ mollibus sententijs aluerunt, cõiurationemq́ nascentem non credendo corroborauerunt. Aluerunt, & corroborauerunt translata sunt, & similiter desinentia, similiterq́ cadentia:

Ora.1. in Catil.

De generibus figurarũ. Cap. 24.

Figuræ vel sunt in verbis vel in sententijs.

SIcut omnem orationem, ita figuras quoque necesse est versari in sensu & in verbis. Vt vero natura prius est concipere animo res, quàm enunciare:

ita

ita de ijs figuris ante loquendum esset, quæ ad mentem pertinet: sed facilitatem secuti, de figuris verborũ prius dicemus. Est autẽ verborũ exornatio, quæ ipsius sermonis insignita cõtinetur perpolitione. Inter confirmationem verò verborũ & sentẽtiarũ hoc interest: quòd verborũ conformatio tollitur, si verba mutaris: sententiarũ permanet quibuscunq; verbis vti velis: vt, Nunc verò quid agat, quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet, quẽ ignorare nostrũ putat? Repetitio est verborũ figura, & interrogatio figura sententiarũ (per sæpe enim vnus & idẽ locus, & verborũ & sentẽtiarũ ornamẽtis illuminatur) muta verba, Quid agat, & moliatur, ac deniq; quid cogitet quẽ ignorare nostrum putat? Repetitio tollitur, interro

Quid sit verborũ figura.

Aut. ad Her li.4

Quo pacto verborum figuræ a figuris sententiarũ distinguantur.

3 de ora.

Orat. in Cat.

gatio pmanet, sempérq́ permanebit quibuscunq́ verbis vti velis. Sed quoniam parũ inter authores cõuenit de numero & nominibus figurarũ, & in eo etiam magna discrepantia est, quod aliquæ à quibusdã inter verborum exornationes ponũtur, quæ ab alijs inter sentẽtiarũ ornamẽta numerãtur, nos mediam viã secuti, ea de quibus grauissimorũ scriptorũ maior cõsẽsus est, explicabimus.

Parũ cõuenit inter authores de numero & nominibus figurarũ.

Quod modis fiant figuræ verborum. Cap. 25.

FIguræ verborũ tribus maximè fiũt modis: per adiectionẽ, detractionem, similitudinem. Per adiectionem, vt Cicero pro Milone: Occidi occidi nõ spuriũ Melium, quo loco, verbum, occidi figuratè geminatum est. Et in Catil.

Figuræ verborũ tribus maximè fiũt modis.

Quid ...

Fuit, fuit ista quondam in hac rep. virtus. Et in eadem oratione. Viuis, & viuis non ad deponendã, sed ad consumãdam audaciã. Per detractionem etiam sunt figuræ, in quibus multũ est venustatis: Cic. in eundem Catilinã: Abijt, excessit, erupit, euasit, vbi cõiunctiones prætermittuntur. Orat.1. Orat 2. *Sed tertium genus figurarum quod quandam vocum habet similitudinem, & aures præcipuè in se vertit, & animos excitat, Cicero in oratore: Itaq; efficis, vt cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.*

Figuræ quæ vocũ habẽt similitudinẽ aures in se precipue vertunt. In Orat.

De figuris quæ fiunt per adiectionem. Cap. 26.

ἀναφορὰ Vel ἐπαναφορὰ Græ.

Repetitio est cũ ab eodẽ uerbo ducitur sæpius oratio: ut hic Cicero

deseri

Aut ad Her. li. 4 Quin. l. 9 cap. 3. de ora. 3 In orat. Acriter & instanter ab eo dé verbo ducitur frequensoratio. Orat. 1. Orat. 2.

describit, Est eiusdem verbi crebra à primo repetitio. Quod acriter & instanter fit, Cicero in Catilina, Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego nõ modo audiam, sed etiam videam, planeque sentiam. Idem cõtra Rullũ: Quid enim est tam populare, quam pax? qua nõ modo ij, quibus natura sensum dedit, sed etiã tecta atque agri mihi lætari videntur. Quid tam populare, quàm libertas? quam nõ solum ab hominibus, verum etiam à bestijs expeti, atque omnibus rebus anteponi videtis. Quid tam populare, quàm otium? quod ita iucundum est, vt & vos: & maiores vestri, & fortißimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet, vt aliquando in otio poßit esse præsertim cum imperio ac dignitate.

Con

2a CONuersio est cum in idem verbũ conijcitur sæpius oratio, Cicero in Antonium, Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius. Desideratis clarißimos ciues? eos quoq; eripuit vobis Antonius. Autoritas huius ordinis afflicta est? Afflixit Antonius. ἐπιφορὰ Vel. ἀντιστροφή Græ. Phil. 2.

1a COmplexio est, quæ repetitionẽ & conuersionem complectitur. Qui sunt, qui fœdera sæpe ruperũt? Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia geßerũt? Carthaginẽses. Qui sunt, qui Italiam deformauerunt? Carthaginenses. Qui sunt qui sibi postulãt ignosci? Carthaginenses. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. Cicero pro lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partem suffragijs συμπλοκή Aut. ad Her. li. 4 Orat. 2.

priua

priuauit? Rullus. Quis comitijs præfuit? idem Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sortitus? Quis decem viros, quos voluit, renunciauit? idem Rullus.

CONduplicatio est verborū geminatio, quæ habet interdū vim, lepôrē aliàs. Geminātur autē verba modis pluribus, aut enim adiūgitur idem iteratū, ut Cicero in Catilinā, Uiuis & viuis non ad deponendam sed ad confirmandam audaciā. Aut & idem ad extremum refertur: Cicero in Verrem, Multi & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi. Aut continēter vnū verbū non in eadem sententia ponitur: Cicero pro Ligario, Principū dignitas erat penè par, non par fortasse eorum qui sequebantur: Aut post ali

Orat.1.

Act.7.

Aliquando contineter idē verbū in diuersis ponitur sentētijs

aliquam interiectionem repetũtur. Cicer. Bona, miserum me (consumptis enim lachrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn. Pompeij acerbißimæ uoci subiecta præconis. Possunt quoq; media respondere, uel primis, ut Virgil. Phil. 2.

Media verba possunt primis rӗspōdere.

Te nemus Angiciæ, vitrea te Fucinus vnda. Aen. 7.

Vel ultimis: Cicero in Verrem, Hæc nauis onusta ex præda Siciliensi: cũ ipsa quoq; esset ex præda. Interim sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quid Cleomenes facere potuit? non enim possum quenquam insimulare falso. Quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille uerò apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo & primo uerbo longo interuallo redditum est ultimum, & media primis, & Act. 7.

Aliquan do sentẽ tia tota repetitur

Locus apud Cicerone pul cherrimus.

Graæ

medijs

medijs vltima congruunt. Veſtrum iã hic factum reprehẽditur P.C. nõ meũ: ac pulcherrimum quidem factum, & verum vt diximus non meum ſed veſtrũ.

πολύπτωτον TRaductio eſt cum verba paululum immutata ponuntu. Cicero,

De aruſ. reſp. *Homines prope confitentem iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui ſtupri in ipſos dolori non fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij poſt in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorſus concedo tibi, ac maiora non eſſe quærenda. Et pro Archia: Pleni ſunt omnes libri, plenæ ſapientiũ voces, plena exemplorum vetuſtas.*

συνωνυμία SYnonimia eſt cum verba idẽ ſigni

Orat.1. ficantia congregantur. *Quæ cum ita ſint Catilina, perge quo cœpiſti: egredere aliquando ex vrbe, patent portæ,*

pro-

proficiscere. Et alio libro: Abijt, excessit, erupit, euasit. Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes aceruatur, Perturbatio istum mentis & quædam scelerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt. Non verba modo sed sensus quoque idē faciētes aceruantur. Orat. 2. Pro Mi.

POlysyndeton est schema quod coniunctionibus abundat. τὸ πολύπτωτον

Tectaque laremque
Armaque Amicleumque canem, Cressamque pharetram. Georg 3

Cic. Atque idē tamē stuprorum, & scelerum exercitatione assuetus factus, frigore, & fame, ac siti, & vigilijs perferendis, fortis ab ijs istis suis socijs prædicabatur. In Cati. *Idē Senatus est summum populi Romani populorumque, & gentiū omniū, ac regū conciliū.* Pro domo sua. *Et alibi: Virtus hominibus instituendis, & persuadendo, non minis, & vi, ac metu traditur.* De orat.

Gra-

GRadatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descẽdat, in pluribus resistit. Uel ut cum Cicerone definiamus, Gradatio est cũ gradatim sursum uersus reditur. Africano uirtutem industria, uirtus gloriam, gloria æmulos comparauit. Cicero pro Milone: Neque uerò se populo solùm, sed etiam senatui tradidit: nec senatui modo, sed publicis præsidijs & armis: neq; his tantũ, uerũ etiã eius potestati, cui senatus totam Rẽp. omnẽ Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiserat. In tertio loco: cum dicẽdum fuisset: nec publicis præsidijs & armis tantum: consulto, quoniam id longum erat & insuaue, pro eo dixit, neq; his tantum. Idem pro Sex. Roscio Amerino. In urbe luxuries creatur ex luxuria

xuria auaritia existat, necesse est, ex auaritia erumpit audacia. Hæc figura apertiorem habet artem & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quæ fiũt per detractionem. Cap. 27.

Figuræ quæ per detractione fiũt nouitatis breuitatisque gratia maxime petũtur.

SEquũtur figuræ, quæ per detractionem fiunt, quæ breuitatis nouitatisq́ maximè gratia petuntur.

DIssolutio, quam articulum alij vocant, est cum demptis coniunctionibus dissolutè plura dicuntur. Cicer. Sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati cõmendata est. Apta est hæc figura non in singulis modo verbis, sed sententijs etiam, vt Cicero pro Archia. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, O *secun*

Quin l. 9 cap. 3. Cic. 3. de orat in orat aut. ad Her. lib. 4. διάλυσιν aut ἀσύνδετον De pro. cons.

Dissolutio non in singulis modo verbis sit sed sententijs etiã. Pro arc. Dissolutionis & polysyndeti vnus est fons.

secundas res ornant, aduersis perfugiũ præbent, delectant domi, non impediũt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Dissolutionis autem, & polysyndeti fons vnus est, quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim quandam per se ferentia velut sæpius erumpentis affectus.

Arist. 3. rhet. c. 12 προεζευγμένα & ὑπεζευγμένα Comprehẽdit ad iunctio. Tribus modis adiũctio fit Pro Clu. Orat. 1.

ADiunctio est in qua vnũ ad verbum, quod primum aut postremũ collocatur plures sententiæ referuntur, quarum vnaquæq; desideraret illud, si sola poneretur. Fit autẽ præposito verbo ad quod reliqua respiciant, hoc modo: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia, aut illato, quo plura clauduntur. Nec enim is es Catili. vt te, aut pudor vnquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à

furore reuocauerit. Medium quoq; potest esse quod & prioribus, & sequētibus sufficiat, vt forma dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. Quod cum fit, Coniunctio figura est.

3 *Disiunctio (quā perspicuitatis gratia, quoniā superioribus cōtraria est, hoc loco tradimus) est cum eorum, de quibus dicimus vnum quodq; certo cōcluditur verbo. Cicero pro Archia. Me autem quid pudeat, qui tot annos ita viuo, Iudices, vt ab illis nullo me vnquā tempore, aut cōmodum, aut ocium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut deniq; somnus retardarit. Et in eadem oratione. Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suū vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi verò esse suum confirmant.*

Homerū multæ ciuitates suū ciuē esse dicūt

συνεκβοχὴ vel ἔλλειψις Grę. aut. ad Her. est præcisio. In orat.

SYnecdoche cuius & Cicero & Quintilianus meminerunt, non tropus modò de quo antedictum est, sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum subtractum aliquod verbum satis ex cæteris intelligitur: Præcisionem vocat author ad Her. Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidem parte, est, in posteriori verò, faciamus, aut aliquid simile.

Sinecdoche differt ab aposiopesi. De aposiopesi dicetur ca. proximo

Differt ab Aposiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea vnum verbum, & manifestum quidem desideretur, vt in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæsari: vbi nihil aliud intelligi potest quàm hoc, diadema imposuit. At in Aposiopesi aut incertũ est, quod

quod tacetur, aut certè longiore sermone explicandum. Synœciosis est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest auaro, quod habet, quàm quod non habet. συνοικίωσις

De figuris verborum tertij generis. Cap.28.

Tertium est genus figurarũ, quæ aut similitudine vocum, aut paribus, aut contrarijs, vertunt in se aures, & animos excitant. Cic.3.de orat. & in orat. Quint.l.9.cap.3. aut. ad Her.li.4.

Annominatio, quã Græci Paronomasiã vocant, est cũ paululum immutata verba, atq; deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & varijs rationibus conficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima παρωνομασία Grę. aut. ad Her. traducti o dicitur Multis & varijs rationibus fit paronomasia. Pro Clu.

ſiſſima flamma. Et, Emit morte immortalitatem. Detractione fit, contra eum, qui ſe legationi immoriturũ dixerat, pater Quintiliani: non exigo vt immoriaris legationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinam. Hanc reipublicæ peſtem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi poſſe. Et in M. Antonium. Hem cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit. Tranſlatione: Videte Iudices vtrum homini nauo, an vano credere malitis. Hæc figura leuis alioqui ſententiarum pondere implenda eſt. Merito igitur illa exempla vitandi potius, quam imitandi gratia ponit Quintilianus: Auium dulcedo ducit ad auium, &, non Piſonum, ſed piſtorum: peſſimum verò, Ne patres Conſcripti, circumſcripti

Quin. l. 9 cap. 3.

Orat. 1.

Phil. 3.

Paronomaſia põdere ſententiarũ implẽda eſt.

videan

videantur: &, Raro euenit, sed vehementer venit: aliaq́; similia.

Similiter cadens exornatio est, cum in eosdem casus verba cadunt. Græci Homoioptoton appellant. Cicero, Ac primum quanta innocẽtia debent esse imperatores? Quanta deinde omnibus in rebus temperantia? Quanta felicitate? Quanto ingenio? Quanta humanitate? Et alibi: Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem? Similiter cadens est in illis verbis, Diligam, admirer, putem. Nam & verborum vt nominum sui etiam sunt casus.

ὁμοιόπτωτον

Pro lege Man.

Similiter cadẽs nõ solũ est in nominibus, sed etiã in verbis

Pro Arc.

Similiter desinẽs est cũ siue casus sit in verbis, siue non, tamen similes exitus sunt: Cicero, Itaque non sum prædicaturus, Quirites, quantas ille res domi,

ὁμοιοτέλευτον

mi, militiaeq́, terra, mariq́, quantaq́ felicitate gesserit, vt eius semper volūtatibus nō modo ciues assenserint, socij obtēperarint, hostes obedierint, sed etiā vēti, tempestatesq́ obsecundarint. Et pro Milone, Non modo ad salutē eius extinguēdā, sed etiā gloriā per tales viros infringendā. Differt haec figura à superiori, est enim similiter cadēs, tantū casus similis, etiā si dissimilia sint, quae declinētur, at similiter desinēs in eosdē exitus cadit, vt, Audacter territas, humiliter placas. Atq́ eò fit, vt similiter cadēs in verbis & nōibus tātū esse possit, cū similiter dsinēs nō modo ī his, sed in illis etiā, quae declinari nō possūt, reperiatur, vt proximū declarat exēplū.

Pro Mi.

Similiter cadēs & similiter desinēs quomodo differant.

Compar Graeci vocāt, Isocolon, habet mēbra orationis, quae constāt

ἰσόκωλον

ex pari ferè numero syllabarū. Hoc non de enumeratione nostra fiet, nā id quidē puerile est: sed tātū affert vsus, & exercitatio facultatis, vt animi quodā sensu par mēbrū superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia. Ita tātū bellū, tā diuturnū, tā longe, lateq́; dispersum, quo bello omnes gētes tenebantur, C. Pompeius extrema hyeme apparauit, ineunte vere suscepit: media æstate confecit. Loquitur autem de bello quod Pompeius gessit contra Piratas.

Animi quodam sensu sine nostra enumeratione cōpar sit

Pro Leg. Manil.

Contrapositum, autē vel, vt quidā vocāt, Cōtentio (Antithetō Græcis dicitur) nō vno fit modo. Nā & fit, si singula singulis opponūtur, vt, Vicit pudorē libido, timorē audacia, rationem amentia. Et bina binis: Nō nostri ingenij, vestri auxilij est. Et sententiæ

ἀντίθετον

Singula singulis opponūtur p cōtentionē

Cic. pro Cluent.

Ibidem.

Bioa bi-nis oppo nũtur p conten-tionem. Pro Mu,

Crebra crebris p antitheto oppo nuntur.

sententijs; Odit populus Romanus priuatam luxuriam, publicam magnificẽtiam diligit. Nec semper contrapositũ subiungitur, vt in hoc Ciceronis pro Milone, Est enim hæc Iudices non scripta, sed nata lex. Sed crebra etiam crebris opponuntur, vt in eo, quod sequitur, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expreßimus. Sunt quidam authores, qui duplicem faciunt contentionem, vnam verborum quam Antithesin appellant: sentẽtiarum alteram, quam Antitheton vocant. Eas autem ita discernunt, vt contentionem verborum figuram eße dicant, cum ex verbis contrarijs conficitur oratio, vt, Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes. Et quod Cæcil. Metellus

dicit

dicit apud Liuium, amicitias immortales, inimicitias mortales debere esse: sententiarum verò cum sententiæ contrariæ ex comparatione referũtur. Sed cum Quintilianus Ciceronem secutus Antitheton inter verborum numeret exornationes, & discrimen illud tenue sit, & exile, satis esse debet, quod de cõtentione dictum est. Magnæ veteribus curæ fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus vtiq. prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiã Marcus Tullius, uerũ, & modum adhibuit non ingratæ (nisi copia redundet) uoluptati, & rem alioqui leuem sententiarum pondere impleuit. Nam per se frigida, & inanis affectatio, cum in acreis incidit sensus, innata

Liu.10. dec.4.

Quin.l.9 cap.3. Veteres ex quatuor proximis figuris sunt aucupati gratiã dicendi.

Cicero optime vsus est his figuris.

nata videtur esse, nõ accersita. Et quoniã contrapositũ sæpe fit assumpta pariter cõmutatione, de ea hoc loco dicam⁹.

ἀντιμεταβολὴ vel μετάθεσις

Commutatio est, cũ duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferũtur, vt à priore posterior cõtraria priori proficiscatur: Nõ vt edã viuo, sed vt viuã edo. Item, si poema loquens pictura est, pictura tacitum poema debet esse. Et apud Ciceronem: Vt & sine inuidia culpa plectatur, & sine culpa inuidia ponatur. Hæc de verborum figuris dicta sint, in quibus illud notandum est, multas earum cadere frequenter in easdem sententias, idq; cum magna venustate. Cicero: Si quantum in agro locisq; desertis audacia potest, tantum in foro ac iudicijs impudentia valeret. Compar est, & similiter cadens: Nõ minus nũc

Poema est loquens pictura. Pro Clu.

Multæ verborũ figuræ in candẽ sẽtẽtiã sæpe cadũt Pro Cæc.

in causa cederet Aulus Cecinna Sexti Ebutij impudentiæ, quàm tunc in vi facienda cessit audaciæ. Compar similiter cadens, similiter desinens. Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis casibus verba repetuntur. Non minus cederet, quam cessit. Figura illa est traductio.

Quid verborũ figuræ orationi conferant, & quid in eis cauendum sit. Cap. 29.

Quin. l. 9 cap. 3.

SI quis autem parce, & cum res poscit, verborũ figuris vtatur, iucundiorem faciet orationem. Qui verò immodice & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam varietatis amittet. Dãda igitur opera ste, vt nec multæ sint supra modum, nec eiusdem generis, aut iuncta, aut frequentes: quia satietas Figuræ verborũ immodice adhibẽdæ nõ sunt. Figuræ verború non fint multæ, non iunctæ, non frequentes.

tietas ut paucitate earum, ita uarietate quoque uitatur. Quod de his uerborũ figuris, quæ nobiles sunt, atque insignes intelligendum est; nõ de illis quæ ualde sunt usitatæ, ac vulgares, quæ etiamsi sunt crebriores, consuetas aures minus feriunt. Ridiculum etiam est neglecto rerum pondere, & uiribus sententiarum, inania uerba in hos modos deprauari. Cum enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententia sectari tam est ridiculum, quàm quærere habitum, gestumq; sine corpore. Non sunt etiam nimis densandæ. Sciẽdum uerò imprimis, quid quisq; in orando postulet locus, quid persona, quid tempus. Maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione: ubi uero atrocitate, inuidia, miseratione pugnãdum

est,

est, quis feret contrapositis, & pariter cadentibus, & consumilibus irascentem, flentem, rogantem? Cum in his rebus cura uerborum deroget affectibus fidem, & ubicunque ars ostentatur, ueritas abesse uideatur.

De figuris sententiarũ. Cap. 30.

Nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarũ exornationes trãseamus. Est autem sentẽtiarum exornatio, quæ nõ in uerbis, sed in ipsis rebus quãdam habet dignitatem. Atque ea de causa sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea uocant Græci, quæ maxime ornent orationem, eaque, ut defi-

Quid sit sentẽtia rũ figura

Maiora sunt sententiarũ ornamẽta quam verborũ

Demosthenes cur oratorũ princeps iudicetur.

nitio demonstrat, non tam in verbis pingẽdis pondus habent, quàm in illuminãdis sententijs. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes aut certè plerasq; aliqua specie illuminare sententias.

Ἐρώτησις
Orat. 1.

INterrogatio figura est quoties nõ sciscitãdi gratia assumitur, sed instandi: Quo vsq; tãdẽ abutere Catilina patiẽtia nostra? &, Patêre tua consilia non sentis? Et totus deniq; hic locus. Quanto enĩ magis ardet, quã si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: &, patet tua cõsilia. Interrogamus etiã, quod negari nõ possit. Cicero pro Cluẽtio: Dixit ne tandẽ causam C. Fidiculanus falcula? Aut vbi respondendi difficilis est ratio, vt vulgo uti solemus: Quomodo? Qui fieri potest? aut inuidiæ aut miserationis, ut Sinon apud Virgil.

Varijs de causis interrogatiõe, quę sentẽtiarum est figura, vtimur.
Pro Clu.

Meu

Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt Accipere? Aen. 2.

Conuenit etiam indignationi. 3a

Et quisquam numen Iunonis adoret? Aen. 1.

Et admirationi. 4a

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? Aen. 2.

Est interim acrius imperandi genus: 5a

Non arma expedient, totaq; ex vrbe sequentur? Cap. 4.

Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud Turni apud Virgilium: 6

Quid agam: aut quæ iam satis ima dehiscat
Terra mihi? Aen. 7.

2a *Responsio figura est cum aliud interroganti ad aliud, quia sic vtilius sit, occurritur, tum augendi criminis gratia: Vt testis in reũ rogatus an à reo fustibus vapulasset? Et innocens, inquit: Tum declinandi, quod est frequentissimum. Quæro an occideris hominem? respondetur, latronem.*

P *Subie*

αἰτιολογία SVbiectio est, cũ orator vel iterrogat seipsum, & respondet sibi: vel cum aliũ rogauerit, non expectat respõsum, Pro Lig. vt Cicero pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cũ hoc sciret, tamen me antequam vidit, reipublicæ reddidit. Et, domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at In ora. egebas. Sunt autem interrogandi, & respondendi sibi non ingratæ vices.

πρόληψις OCcupatio, quã Quintilian⁹ Præsumptionem, Græci Prolepsin dicũt, est cum id quod obijci potest, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis præ Indiuid. munitio contra Quint. Cæcilium, quòd ad accusandum descendat, qui semper defenderit. Verborum quoq; vis, ac proprietas confirmatur, vel præsumptione: Quanquam illa non pœna, sed pro-

hibitio sceleris fuit, vel reprehensione, quam alij correctionem appellant.

Reprehēsio, quā alij correctiōe vocant, est occupatiōnis genus quoddam.

Correctio est quæ tollit sentētiā aliquā, & eam alia, quæ magis idonea videtur, emendat & corrigit, Cicero: Italiā ornare, quàm domū suā maluit: quāquā Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatior: loquitur autem de L. Mummio. Est etiam correctio in verborum exornationibus, quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo, id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc modo: O virtutis comes inuidia, quæ bonos insequeris, atque adeo insectaris. Et illud: Atque hæc ciues, ciues inquā, si hoc eos appellari nomine fas est, de patria sua, & cogitāt, & cogitauerunt. Præclarum illud Cic. in Verrem: Non enim furem, sed raptorem: non

Pff 2.

Correctio est verborū & sententiarum figura.

Aut ad Her li. 4.

Pro Mu.

Act. 3.

adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ: non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum, religionumque: non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium, ſociorumque in veſtrum iudicium adduximus.

Διαπόρησις.

DUbitatio eſt, cum quærimus vnde incipiendum, vbi deſinẽdum, quid potiſſimum dicendum, an omnino dicendum ſit. Cicero pro Cluẽtio: Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam, neſcio. Negem fuiſſe infamiam, iudicij corrupti: & quæ ſequũtur. Est egregium tum ſubiectionis, tũ huius figuræ exemplum apud Liuium in P. Scipionis ad milites concione: apud vos quemadmodum loquar, nec conſilium, nec oratio ſuppeditat: quos nec quo nomine quidẽ appellare debeã, ſcio:

Pro Clu.

Li.8.de.3

scio:tiues? qui à patria vestra desciuistis. An milites? qui imperium, auspiciumq; abnuistis, sacramenti religionẽ rupistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum ciuium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video.

Communicatio non procul abest à dubitatione, cum aut ipsos aduersarios consulimus. Cicero: Tu deniquè Labiene quid faceres tali in re ac tẽpore? cum ignauiæ ratio te in fugã atq; in latebras impelleret, improbitas & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret, consules ad patriæ salutem, ac libertatem vocarent, quam tandẽ authoritatẽ, quã vocẽ, cuius sectã sequi, cuius imperio parère potissimũ velles? Aut cũ Iudicibus deliberamus, vt Cato, Si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis? ἀνακοίνωσις Pro Ra:

προσωποποιΐα

PROsopopœia est personarum ficta inductio, vel grauissimum lumen augendi, hac & aduersariorum, & nostros cum alijs, sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus: & suadendo, obiurgando, quærendo, laudando, miserando personas idoneas damus. Quin mortuos excitare in hoc genere dicendi concessum est. Vrbes etiam, populiq; vocē accipiunt: in quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multò est charior, si cuncta Italia, si omnis resp. sic loqueretur. M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa enim & incredibilia natura necesse est, aut magis moueant, quia supra vera sunt: aut pro vanis accipiātur quia vera

Vrbes etiā & populi vocé accipiunt per prosopopœiam. Orat. 1. in Cat.

Magna vis eloquentię desideratur in hac figura.

ra non sunt, formas quoq; fingimus sæpe, vt famæ Virgilius: vt voluptatis ac virtutis (quemadmodū à Xenophōte traditur) Prodicus, vt multarum aliarum rerum Ouidius.

Dormæ rerū quę corporis expertes sunt per prosopopeiā finguntur. Aen. 4. ὑπομνημα [illegible]

9 Apostrophe est auersus à iudice sermo: mire autē valet, siue aduersarios inuadimus: Quid enim Tubero, tuus ille destrictus in acie pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? Qui sensus erat armorum tuorum? Quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? Quid cupiebas? Quid optabas? Siue ad inuocationē aliquā cōuertimur, Vos enim iā Albani tumuli atq; Luci. Siue ad inuidiosam implorationem, O leges Porciæ, legesq; Semproniæ.

ἀποστροφή Græ. auersio Lat. Cic. pro Lig.

Pro Mil.

10 Hypotyposis, quam illustrem explanationem Cicero appellat, est pro

posita quædam forma rerũita expressa verbis, vt cerni potius videatur, quã audiri: vel, Est rerũ quasi gerantur sub aspectũ pene subiectio, vt actione in Verrem septima: Ipse inflammatus scelere, ac furore in forũ venit, ardebât oculi: toto ex ore crudelitas emicabat. Nec solũ quæ facta sint, aut fiant, sed etiam quæ futura sint, aut futura fuerint dicẽdo exprimimus. Mire tractat hæc Cicero pro Milone, Quæ facturus fuerit Clodius, si præturam inuasisset. Hæc translatio temporũ, erit verecundior, si proponamus talia: Credite vos intueri: vt Cicero: Hæc, quæ non vidistis oculis, animis cernere potestis.

Hypotyposis res pene sub aspectũ subijcit. Cice. act. 7 in Ver.

Cic. pro Mil.

ἀποσιώπησις

De ora. 3

APosiopesis, quã Cicero reticentiã, nõnulli interruptionẽ appellãt, & ipsa ostendit affectus, vel iræ, vt Virg.

Quos

Quos ego: sed motos præstat cõponere fluctus. Aen. I.

Vel solicitudinis, & quasi religionis: An huius ille legis, quam Clodius à se inuentam gloriatur, mentionem facere ausus esset, viuo Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium, nõ audeo totum dicere.

Reuerentia ostendit affectus iræ, vel solicitudinis. Cic. pro Mil.

Ethopœia est imitatio vitæ, ac morum alienorum, magnum quoddã ornamentum orationis, & aptum ad animos conciliandos vel maximè sæpe autem ad permouendos: Cicero contra Rullum: Ineunt tandem magistratus tribuni plebis, concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculẽtius se gerebat, quàm cæteri. Iam designatus alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore

ἠθοποιΐα vel μίμησις Græ. aut. Her. est effictio & notatio. Orat.

inculto & horrido, capillatior quàm ante, barbaq; maiore, vt oculis & aspectu denuntiare vim Tribunitiam, & minitari Reip. videretur.

ἔμφασις Aut. ad. Her. est significatio. EMphasis est, cum ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: vel, vt Cicero definit, quæ plus ad intelligendum, quàm dicitur, relinquit. Virgilius:

Aen. 2. Demissum lapsi per funem.

Idem de Cyclope:

Aen. l 3. Iacuitq;, per antrum. Immensum.

Vbi prodigiosam illam corporis magnitudinem è loci spatio intelligimus.

ἐπιμονὴ vel παράδοξον. SVstētatio est figura, qua diu suspē ditur auditorū animi, atq; aliquid deinde inexpectatū subiūgitur, vt in Act. 7. Verrē Cicero: Quid deinde? quid censetis? furtū fortasse, aut prædā aliquam? Deinde cum diu suspendisset iudicum

ani

animos, subiecit, quod multo esset improbrius. Aliquãdo etiã cũ expectatione alicuius rei grauissimæ orator concitauerit, ad aliquid, quod leue sit, aut nullo modo criminosum, descendit.

Prætermissio, vel præteritio est, cum dicimus nos præterire, aut nõ scire, aut nolle dicere id, quod tunc maximè dicimus, Cicero in Rullũ. Nõ queror diminutionẽ vectigaliũ, non flagitium huius iacturæ atque damni. Prætermitto illa, quæ nemo est, quin grauissimè, & verissimè conqueri possit, nos caput patrimonij publici, pulcherrimã populi Romani possessionem, subsidiũ annonæ, horreum belli, sub signo claustrisq; Rei. positum vectigal seruare nõ potuisse: eum denique nos agrum P. Rullo concessisse, qui ager ipse per sese &

παράλειψια, vel ἀπόφασις Græ. a. t. ad. Her. occupatio est Orat. 1.

& Syllanæ dominationi, & Gracchorum largitioni restitisset: non dico hoc solum in Rep. vectigal esse, quod amissis alijs remaneat, intermissis nũquam quiescat, in pace niteat, in bello nõ obsolescat, militẽ sustentet, hostem non pertimescat: prætermitto omnẽ hãc orationẽ & concioni reseruo. De periculo salutis, ac libertate loquor. Et in alia oratione. Omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq́ consulta: cædes relinquo, libidines prætereo.

Deprou. cons.

παῤῥησία 15

LIcentia est, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet orator, tamẽ aliquid pro iure suo dicit, quod eos minime offendat. Cicero pro Ligario: Vide, quàm nõ reformidẽ: vide, quãta lux liberalitatis, & sapiẽtiæ tuæ mihi apud te dicẽti oboriatur: quantũ potero

Pro Lig.

voce

voce cōtēdā, vt hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiā magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac volūtate ad ea arma profectus sum, quæ erāt sumpta contra te.

17 Concessio est, cū aliquid etiam iniquū videtur orator pati atq; cōcedere, vt quæ deinde dicturus est, grauiora videātur. Cicero in Verrē. Leuia sunt Act. 7. hæc in hoc reo crimina: metū virgarū Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanū. Alius ne condemnaretur pecuniā dedit: vsitatū est. Nō vult Pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de Prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur. Interruptio est breuis declinatio à proposito. Nam longior illa digressio, παρένθεσις

greßio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras numeranda nõ est, Virg.

Vare tuum nomen (superet modo Mãtua nobis
Mantua, væ miseræ nimiũ vicina Cremonæ)
Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Hæc breuior à re digreßio plurimis fit modis. Sed hoc exẽpli gratia sufficiat.

εἰρωνεία 18 *IRonia & à Quintiliano & à Cicerone inter sententiarũ exornationes numeratur. Differt autem ab illa, quæ tropus est, quòd tropus breuior sit & apertior. At in figura totius voluntatis*

Pro Lig. *fictio est. Cicero pro Ligario, Nouũ crimẽ. C. Cæsar & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te. Q. Tubero detulit, Q. Ligariũ in Africa fuisse: idq́; C. Pansa Præstãti vir ingenio fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecũ, ausus est confiteri. Itaq́; quo me*

uertaā, nescio. Paratus enim venerā, cum tu id neq; per te scire, neq; audire aliū de potuisses, vt ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer.

19 DIstributio, quæ ad sentētiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarū vnicuiq; ratio deinde sua subiungitur, vt, Alexādro Macedoni neq; in deliberādo cōsiliu, neq; in præliādo virtus, neq; in beneficio benignitas deerat. Nam quū aliqua res dubia accidisset, apparebat sapiētissimus: quū autē confligendum esset cum hostibus, fortissimus: quum vero præmium dignis tribuendum, liberalissimus. Rutilius ex Arist.

20. PErmissio est, cum alicui rei vehemēter confidimus, & ostēdimus nos eam tradere atq; cōcedere alicuius volū

tati,

Rutilius ex Hyperide. tati, hoc modo: Sed ego iã iudices summum ac legitimum meæ causæ ius omitto: vobis quod æquissimum videatur, vt constituatis, permitto. Nõ enim uereor quin etiã si nouũ sit uobis instituendũ, libenter id quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini. Cicero in Catilinam. Orat. 1. Quid expectas? proficiscere, nimiũ iã diu te imperatorem illa tua Manliana castra desiderãt. Et in eadem oratione: Egredere cũ importuna sceleratorũ manu: cõfer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te à bonis, infer patriæ bellum, exulta impio latrocinio.

δέησις DEprecatio, quam uel obsecrationem, uel obtestationẽ alij appellant, est cum opem alicuius imploramus, Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos

nos primum metu C. Cæsar per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residêre in te vllam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexterā non tam in bellis & in prælys, quàm in promißis & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malū alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: *Dy te perdāt fugitiue, ita nō modo nequā & īprobus, sed fatuus & amēs es.* ἀρὰ

EPiphonema est rei narratæ vel probatæ summa acclamatio, Virgili⁹ ἐπιφώνημα

Tantæ molis erat Romanā condere gentem. Aen.1.

EXclamatio est quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis aut rei cuiuspiā cōpellationē: Cic. in Antonium: O Phil.2.

miserum me consumptis enim lacrymis, infixus tamen pectori hæret dolor.

Philip. 3. Et in eundē. O ciuem natum Reip. memorē sui nominis, imitatoremque maiorū, loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadē orat. O admirabilem impudētiam, audaciam, temeritatem. Idem contra Rullum: O perturbatam rationem, ô libidinē refrenandā, ô cōsilia dissoluta atque perdita. Et in Catilinam, ô tempora, ô mores, Senatus hoc intelligit Consul videt, hic tamen viuit.

SUnt & illa iucunda, & ad cōmendationem cum varietate tum etiam ipsa natura plurimū valent, quæ simplicem quandā & non præparatā ostēdunt orationem. Quæ quoniam nullū habent Latino sermone nomen, breuiter hoc loco explicabuntur. In primis

quasi pœnitentia dicti, vt Cicero pro Cælio. Sed quid ego ita grauē personā induxi? introduxerat autem Appium illum cæcum, qui pacem Pyrrhi quondam diremerat, cum muliere suæ famililiæ parum pudica grauius expostulantē. Et quibus vtimur vulgo, imprudēs incidi? Vel cum quærimus, quid dicamus, Quid reliquū est? & , Nūquid omisi? Et cū aliqua velut ignoramus: Cicero in Verrē: Sed earū rerū artificē quem? quem nam? recte admones. Polycleitum esse dicebant. Et cum deponimus apud memoriā auditoris aliqua, & reposcimus quæ deposuerimus. Hæc omnia dant orationi varios velut vultus. Gaudent enim res varietate, & sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinentur, ita semper animis Act. 6.

præstant aliquid, in quod se velut nouum conuertant.

HAec de tropis & ornamētis cū verborum tum sententiarū dicta sint, in quorum numero, nominibus, vi & natura explicāda vsq; adeo dissentiūt authores vel Græci vel Latini, vt nō modo inter se dissentiāt, sed, quod maius est, Cicero qui vt ornatissimus in dicēdo, sic in præpiciendo fuit diligētissimus, ipse sibi discrepet. Nā vt Quintilianus animaduertit, multas figuras
Li.9.c.3. in tertio de Oratore libro posuit, quas in Oratore postea scripto, quoniam de illis mentionē nō fecit, videtur repudiasse. Quasdam posuit inter verborum exornationes, quæ sententiarum sunt lumina. Quædam ne figuræ quidē sunt. Non tamen est cur quisquam vel illū

vel alios authores hac de causa temere reprehendat. Ea enim quæ de tropis & figuris præcipi possunt, valde minuta sunt & exilia: ideoq; nō multū interest, hoc ne an illo modo sentias. Quam ego causam fuisse puto, cur idē Cicero. stri ctim semper & cursim illas attigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exēplis illustratas quasi per trāsennam ostenderit. Iam numerus illarum nec fuit olim certus, nec verò vnquā eße poterit. Cuius rei duas ego reperio causas. Altera est, quòd nouæ figuræ Quintiliano etiā authore fieri adhuc Li 9. c. 3.
& excogitari possunt. Altera, quòd tā verborū quàm sententiarū figuræ non in formas quarū certus, sed in partes & quasi mēbra, quorum infinitus est numerus, distribuuntur. Quod optimè vidit

Cicero: in Topicis enim cum aliud diuisionem aliud partitionē esse docuisset, dixissetq́ue non esse vitiosum in partitione, si partem aliquam prætermittas, quod idem in diuisione vitiosum est. Sic deinde causam eius rei addit. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subijciantur: partium distributio sæpe est infinitior, tanquā riuorum à fonte deductio. Itaq́ue in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolutè: at cum de ornamentis verborum sententiarumq́ue præcipitur, quæ vocantur σχήματα, non fit idem. Res enim est infinitior. hæc esse in causa puto vt omnis hæc de tropis & figuris disputatio, non solum dubia & incerta, sed controuersa etiam plenaq́ue dissensionis

semper

semper fuerit. In qua ego quod simillimum veri visum est, sum secutus.

De collocatione. Cap.31.

SEquitur collocatio, quæ erit optima, si vinctã orationẽ efficiet, si cohærentẽ, si lenem, si æquabiliter fluentem. In ea necessaria sunt ordo, & iunctura: primum igitur de ordine. Sed illud prius dicam, studiosis dicẽdi imprimis esse necessaria ea, quæ deinceps de ordine iuncturaq; tradẽtur. Valde enim conducunt ad formandum stylum, qui dicendi perfector est, & magister. Cic.3. de orat.

De ordine. Cap.33.

ORdinis obseruatio est in verbis singulis & cõtextis: in singulis cauendũ est ne decrescat oratio, & fortiori subiũgatur aliquid infirm.[a] Quint.l. 9.cap 4. Oratio non debet decre scere.

vt sacrilego fur, aut latroni petulans.
Augeri.n.debent sentētiæ & insurge
Phil.2. *re, vt optime Cicero, Tu, inquit, istis fau*
cibus, istis lateribus, ista gladiatorito-
tius corporis firmitate: aliud enim alio
maius superuenit: At si cœpisset à to-
to corpore, non bene ad latera, faucesq;
descēderet. Est & alius naturalis ordo,
vt diē ac noctē, ortū & occasum dicas,
potius quàm retrorsum. Quædā ordine
permutato fiūt superuacua, vt fratres
gemini: nam si præcesserint gemini, fra
tres addere non est necesse. Verbo sen-
sum claudere, si cōpositio patiatur, lōgè
optimum est, Cicero in Verrē: Itaq; ille
Verbo sensum claudere optimū est *M. Cato sapiens, cellā penariam Reip.*
nostræ, nutricē plebis Romanæ Siciliā
nominauit. At si id asperum erit, de-
cori potius orationis erit consulendum;

ut sit apud summos Græcos Latinosq; oratores frequentissime: Cicero in actione eadem: Nam cum omnium sociorũ, prouinciarum rationem diligenter habere debetis, tum præcipuè Siciliæ, Iudices, plurimis, iustissimisq; de causis. In oratione non sunt ad pedes verba dimensa ut in carmine, ideoque ex loco transferuntur in locum, quo maxime congruunt, sicut in rudium structura saxorum fieri consueuit.

In oratione non sunt ad pedes verba dimensa.

De iunctura. Cap.33.

IUnctura verò vt cõcinna, & elegãs sit, assequemur, si verba extrema cũ consequentibus primis ita iũgemus, vt neue aspere concurrant, neue vastius diducatur. Asperũ concursum efficiunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores,

De ora;

Quæ cõsonantes asperum cõcursũ efficiant Quin.l.9 cap.4.

tur, S. vltima cum. X. proxima, vt exercitus Xerxis: quarũ tristior, etiã si bina colliditur, strider est: vt, Ars studiorũ, Rex Xerxes. Hiulcã verò reddit orationem vocaliũ concursus. Peßimè longæ quæ easdem inter se literas committunt, sonabunt, vt, Viro optimo obtemperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum, quæ cauo, aut patulo maximè ore proferũtur, vt, Sensu humanitatis. E, plenior litera est, I, ãgustior: ideoq́; obscurius in his vitium. Minus peccabit, qui longis breues subijciet: & adhuc qui præponet longæ breuem, non tamen id vt crimen ingens expauescendum est. In quo nescias negligentia ne an solitudo sit peior. Necesse enim est, vt hic metus impetum dicendi retardet & ab his, quæ potiora sunt, auertat.

Quæ vocales peßime cõcurrant.

Concursus vocaliũ non est nimis timide vitandus.

Quæ

Quare vt neglig ētis est oratoris hiulca subinde oratione vti: ita humilis est animi, atq; demissi vbiq; hoc perhorrescerei In quo merito quidā Isocratē, & eius discipulos, atq; præcipue Theopōpū reprehendūt, quod eas literas tātopere fugerint. At Plato in populari etiā oratione crebrā habet vocabulū cōcursionem. Cicero certe & Demosthenes modice respexerūt ad hanc partē. Nā hiulca nonnunquā etiā decēt, faciuntq; ampliora quædam. Habet enim illo tanquam hiatus, & concursus vocalium molle quiddam, quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis, quàm de verbis laborantis. Itaque ille in oratione pro Marcello sic ait: Dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cum viderem virum talē, qui in

Isocrates & eius discipuli reprehēduntur, quòd tātopere vocaliū cōcursū fugerint In orat. In apologia Socratis.

Hiulca nonnunquam decent Quint. l. 9 cap. 4. In orat. Pro M. cel.

eadem

ẽadem causa, in qua ego fuißet, non in eadem esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari me ī vestro veteri curriculo, illo æmulo atq; imitatore studiorum, ac laborum meorum, quasi quodam socio à me & comite distracto. Unde aperte intelligimus crebram & nimiam vocalium concursionem eße quidem vitandam, modicam vero & quæ in loco sit, non eße reprehendẽdam. Videndum etiam est, ne syllabæ verbi prioris vltimæ, sint primæ sequentis, quod Ciceroni in epistolis excidit: Res mihi inuisæ, visæ sunt Brute. Et in carmine: O fortunatã natam me consule Romam. Etiã monosyllaba, si multa sint, male continuabũtur. Breuium præterea verborũ ac nominum vitanda cõtinuatio est, ne cõposi

Syllabæ verbi prioris vltimæ non sint primæ verbi sequẽtis.
Quin.l.9 cap.4.
Monosyllaba multa nõ sunt cõtinuanda.
Verborũ breuium & longorũ vitanda est cõtinuatio

positio minuta sit atque concisa: Et ex diuerso, longorum afferunt, enim tardi tatem. Illa quoque uitia sunt, si cadētia similiter & similiter desinentia, & eodem modo declinata multa coniungātur. Nec uerba quidem uerbis, aut nomina nominibus, similiaq; his cōtinuari debent. Cum uirtutes etiam ipsæ tædium pariant, nisi gratia uarietatis adiutæ. Illud postremo addamus hāc orationis quasi structurā, quæ ordine, iunctura q; cōstat, maximam quidē desiderare diligētiam, ea lege tamē ne fiat operosè. Nam eßet cum infinitus, tū puerilis labor. Stylus enim exercitatus efficit facilem hanc uiam componēdi. Nā ut in legendo oculus, sic animus in dicēdo prospiciet, quid sequatur: ne inconditis uerbis, & male coagmētatis offendantur

Nec verba verbis nec nomina nominibus cōtinuari debent.

Ci. in or.

Auriũ iudiciũ est superbissimum.

dantur aures, quarum est iudicium superbissimum.

De modo & forma verborum. Cap. 34.

Arist. li. 3. rhet. c. 8. De ora. 3. in part. Quint. l. 9. cap. 4.

NOn est ex multis res vna, quæ magis oratorem ab imperito dicẽdi ignaroq́ distinguat: quã quod ille rudis incõdite fundit, quantũ potest, & id, quod dicit, spiritu nõ arte determinat. Orator autẽ sic illigat sententiam verbis, vt nihil inane, nihil incõditũ, nihil curtũ, nihil claudicãs, nihil in oratione sit redundans. Hoc oratio fit numero, qui aptã & concinnã, & suauem efficit orationem. Breuiter igitur origo, deinde causa, post natura, tum ad extremum vsus ipse explicetur orationis aptæ, ac numerosæ.

Oratorij numeri vtilitates.

De

De origine orationis numerosæ. Cap. 35.

PRinceps inueniendi aptam verborũ, & numerosam conclusionẽ fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiã erãt scripta numerosè. Isocrates autẽ ita scienter moderateq́; rem totã temperauit, vt multi existimarint illum huius concinnitatis authorem & principẽ extitisse. Vbi verò hæc formandæ orationis ratio cognita, & inuẽta est sic omnibus placuit oratoribus vt Aristoteles quo nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inueniẽdis, vel iudicãdis acrior vnquã fuit, versũ in oratione vetet esse, numerũ iubeat. Eius auditor Theodectes in primis, vt Aristot. sæpe significat, politus scriptor, atque artifex

Thrasymachus numerosæ orationis inuẽtor fuit, quẽ ponit Quin. inter scriptores artis rhe. l. 5 cap. 1. Ari 3. rheto ca 8. In orat. Quin. l. 9 cap. 4.

fex hoc idē & sentit & præcipit. Theō phrastus uerò iisdē de rebus etiam accuratius. Romani Ciceronis ferè tempore agnouerunt, cum iam anni prope quadringenti essent apud Græcos, cum hoc probaretur, Usq; adeo autem hanc orationis conformandæ orationē ipse Cicero probauit, ut non solum eius hoc modo faciendæ & ornandæ summus ipse artifex fuerit sed diligentissimè etiam de tota ea re præceperit.

Ciceronis tēpore agnouerūt Romani orationis numerū, annis quadringentis post Græcos.

Cur numerosa oratio inuenta sit. Cap. 36.

In orat.

QUoniā igitur habemus aptæ orationis eos principes autoresq; quos diximus & origo inuenta est, caussa quæratur, quæ facilis, & aperta est. Aures enim, uel animus potius auri-

nun-

nuncio naturalem quandam in se continet vocum omnium mensionē. Itaq; & longiora & breuiora iudicat, & perfecta ac moderata semper expectat, mutila sentit quædam & quasi decurtata, quibus tāquam debito fraudatur, offenditur, productiora alia & quasi immoderatius excurrentia: quæ magis etiam aspernantur aures. Cum igitur fortuito sæpe, vt fit, aliquid concluse apteq; initio diceretur, animos hominū auresq; pellebat, vt intelligi posset id, quod casus effudisset cecidisse iucunde: tūc notatū genus est. Notatio aūt & animaduersio peperit artem. Itaq; vt poetica & versus inuētus est terminatione aurium, obseruatione prudentiū: sic in oratione animaduersum est multo illud quidē serius sed eadē natura

Animus naturalē quādam continet in se vocū omnium mensionem.

Notatio & animaduersio peperit artem numerosæ orationis.

admonēte, esse quosdā certos cursus cō-clusionesq; verborum. Itaq; cum ea, quæ apte, concluseq; dicerentur, magnopere auditores tenerēt, ob eam causam aptè numeroseq; dicendi præcepta quoque sunt inuenta. De quorū natura vt dis serere poßimus necesse est, vt de incisis membris & periodo prius dicamus.

De incisis membris, & periodis. Cap. 37.

Incisa Græ. κόμματα membra κῶλα vocant.

Quid sit incisum. Aristo.3. rhe. ca.9 Ci de or. Quin.l.9 cap. 4.

INcisum est sensus nō expleto numero cōclusus: plerisq; pars membri. Tale est quo Cicero vtitur, Domus tibi deerat? at habebas: Pecunia superabat? at egebas: vbi incisa sūt quatuor. Fiunt & singulis verbis incisa, vt, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, diximus: Membrum autē est sensus

Quid mēbrum sit

nume

numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiēs, ut, O callidos homines: O rem excogitatam: o ingenia metuenda: quem quæso nostrū fefellit, id vos ita esse facturos. O callidos homines: perfectum est, at remotum à cæteris vim nō habet, vt per se manus & pes, & caput: & o rem excogitatā: o ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cum venit extrema conclusio: Quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cicero tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionem, aut continuationem, aut circūscriptionē dicit. Cum temperetur autem membris omnis paulo longior circuitus, tamen aliud est cæsim & membratim, aliud circunscriptè dicere. Circunscriptio enim est, cum ab initio

In Cor. quę non extat.

Period. multis nominib⁹ appellat Cic. In orat.

Arist. 3. rhet. c. 4 Cicer. in orat. Cic. pro Man.

initio ad finem vsque quasi in orbẽ inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisq́; sententijs, Cicero pro leg. Man. Quanquam mihi semper frequens conspectus vester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendũ ornatissimus est visus, Quirites, tamen hoc aditu laudis, qui optimo cuiq́; semper maxime patuit, non mea me voluntas, sed vitæ meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerũt. Membratim verò dicimus, cum in singulis mẽbris liberior insistit oratio. Cicero pro Milone: Itaq; quãdo illi⁹ postea sicca illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis est: huic ego vos obijci pro me nõ sum passus: hæc insidiata Pompeio est: Hæc istam Appiã

Quid sit mẽbrati cicere. Cic. pro Mil.

viam

uiam monumentum sui nominis nece Papirij cruentauit. Incisim verò dicimus, cum in singulis incisis insistit oratio, Cicero in Catilinam. Tenentur literæ, signa, manus, denique vnius cuiusque cōfessio. Quomodo autē cum in incisis & membris, tum in circuitu numerus sit adhibendus, paulò post dicetur. Sed quia nullus extrà poeticos numerus esse potest, pedes, quibus & poema fit, & oratio numerosa tēperatur, ponamus, mox enim intelligetur inter versum, & orationem nnmerosam per magnū esse discrimen.

Qnid sit incisim dicere.

Cice. in Cat. 4. orat.

Eisdē pedibus poema & oratio numerosa temperātur.

De pedibus. Cap. 38.

PEdes, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor, Spondeus, Pyrrichius Choreus, & Iambus. Spōdeus

duarū syllabarum pedes sunt quatuor Quin. l. 9. ca. 4

est è longis duabus, vt, dīcūnt, mōrēs: illi contrarius est Pyrrichius, vt. nŏuŭs, tŭlĭt. Choreus est è lōga & breui, vt, scrībĭt, sēmpĕr. Huic Iambus est contrarius, vt, lĕgūnt rēōs. Trium verò syllabarū pedes sunt octo, Molossus ex tribus longis, vt, dīcēndī, cōsēruānt, Trochæus, quem Tribrachym alij appelāt, è tribus breuibus, vt, făcĭmŭs. Dactylus ex longa & duabus breuibus, vt, lītŏrŭ. Anapæstus ex duabus breuibus & longa, vt pĭĕtās pĕrăgūnt. Bacchius ex breui & duabus longis, vt, ămōrēs. Antibacchius ex duabus longis & breui, vt, āūdīsse. Creticus, quem alij Amphimacrum vocant, ex longa, breui, & longa, vt, pōssĭdēnt. Amphibrachys ex breui, longa, & breui: vt, pĕtēbăt. Cicero ex alijs pedibus tres tantum ponit,

Triū syllabarum pedes sūt octo.

suo

nec tamē ipse dißimulat, quibusdam numeros videri, non pedes: nec immerito (quicquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus) Pœonas duos, & Dochimum, quibus & nos erimus contenti. Est igitur Pœon primus ex longa & tribus breuibus, vt aspĭcĭtĕ. Pœon vltimus ex tribus breuibus & longa, vt făcĭlĭtās. Dochimus vero ex Bacchio constat, & Iambo, vt, perhorrescerent.

De numero oratorio. Cap. 39.

QVid intersit inter oratoriū numerū atq́ poeticū, itēq́ inter orationē & poema diligenter nunc attendendū est. Numerū oratoriū Græci Rhythmū, poeticum metrū vocant. Quod etiamsi constat vtrunq́ pedibus, Aristo.3. rhe.ca.8. Ci. in or. Quin. l. 9. cap. 4. Numerus oratorius Græ. est, ῥυθμὸς

 habet

Rhythmi constat spatio temporum, pedes etiá ordine.

Nullus est numerus qui non aliquo loco in oratione adhibeatur.

In orat. Multum interest inter poema & orationé numerosam.

habet tamen non simplicẽ differentiã. Nã Rhythmi spatio tẽporũ cõstat, pedes etiã ordine. In Rhythmo.n. nihil refert Dactylus ne sit an Anapæstus, cũ eodem temporũ spatio vterq; constet, in versu pro Dactylo poni non potest Anapæstus. Est & illud discrimẽ, quod metri semper idem est cursus, vt in Heroico carmine, Dactyli, & spondei. In oratione alius atque alius numerus est adhibendus, ita vt nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi poßit. Ex his facile est intelligere, quàm multum inter orationem numerosam, & poema intersit. Versus certis legibus astrictus est, vt nihil fiat extra præscriptum: at in oratione nihil est certũ, nisi vt apte verbis cõprehẽdatur sentẽtia. Itaq; omnis, nec claudicans, nec quasi fluctuans, &

æqua

æqualiter, constanterq; ingrediens numerosa habetur oratio. Atque id in dicẽdo numerosum putatur: nõ quod constat totũ è numeris, sed quod ad numeros proximè accedit. Quò etiã difficili⁹ est oratione uti, quã versibus, quòd in illis certa quædam, & definita lex est, quam sequi sit necesse, in dicẽdo autẽ nihil est propositũ, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. In quo illud est vel maximum, quòd versus in oratione si efficitur coniunctione verborum, vitiũ est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum, & tamen eam coniunctionem sicuti versum numerosè cadere, & quadrare, & perficere volumus. Quod quomodo faciendũ sit, deinceps explicemus.

Difficilius est oratione numerosa uti quá versu.

Versus in oratione si efficitur vitium est.

Aristo 3. rhe.ca.9. Ci in or. Quin.l.9 cap.4.

Tota periodus numerosa esse debet

In qua parte ambitus debeat inesse numerus. Cap. 40.

Est igitur intelligēdum in toto verborum ambitu numeros tenendos esse: Falluntur enim qui censent cadere tantum numerose oportere, terminariq; sententiam. Etsi enim id maximè decet, quoniā aures semper extremum expectant, in eoq; acquiescunt: ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborum illa comprehensio, & tota à capite ita fluere, vt ad extremū veniēs ipsi consistat. Cum autem omnes in oratione sint quasi permisti, & confusi pedes, nec enim effugere posset orator animaduersionem, si semper eisdem vteretur: qui numeri & ad principiū, & ad medium, & ad extremum periodi

riodi sint magis accommodati, explicandum est.

De initio periodi. Cap.41.

Clausulas diligentius, quàm cætera omnia, seruãdas esse inter omnes conuenit, quod in his maximè perfectio, atq; absolutio indicatur. Proximam autem clausulis diligentiam initia postulant. Nam & ad hæc intẽtus est auditor. Optimè hæc nascũtur à proceris numeris, ac liberis, maximè Dactylo quem Heroum vocat Aristoteles, & pæone priore, quem idem author vt optimum probat. Cicero mollißimum quidem numerum, eundemq; amplißimũ eße fatetur, sed Creticũ anteponit. Anapæstus etiam qui Dactylo est spacio par, ordine contrarius, rectè oratio-

Clausulæ maximè concinnitatẽ desiderant. Aristo. 3. rhe. ca. 8. Cicer in orat. Quin. l. 9 cap. 4. Proximã clausulis diligẽtiã initia postulant. Rhe. 3. c. 8. Cicer. orat.

Proleg. Ma. *nem incipit, Cicero pro lege Manilia: Quanquam mihi semper frequens cō spectus vester: Exorsus est à spondeo, Anapæsto & Cretico: Et in eadē oratione: Testis est Italia: à Cretico, & Ita tantū bellū: ab Anapæsto & spōdeo, & Qui Siciliam adijt: à Pœone priore. Initia versuum initijs orationis non conueniunt, & si Titus Liuius hexametri exordio cœpit: Facturus ne operæpreciū si. Dochimus quouis loco aptus est, dū semel ponatur: iteratus aut cōtinuatus numerū apertum & nimis insignem facit, Cicero de lege Agraria: Est illud amplissimum quod paulò ante cō memoraui, Quirites. Ubi à spondeo & Dochimo ducitur initium.*

Liuius hexametri exordio cœpit.

Dochimus semel positus quouis loco aptus.

De leg. Agr.

De fine periodi. Cap. 42.

IN extremo autem circuitu duo aut tres sunt ferè seruandi & notandi pedes: quos aut Choreos, aut spondeos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatũ Choreum, qui dichoreus vocatur, maximè secuta est. Cadit autem ille præclare: sed in orationis numero nihil est tã vitiosum quàm si semper est idẽ. Spõdeus est in clausulis firmus & stabilis, quo plurimum est vsus Demosthenes. Pæona alterum orationi cadenti aptissimum putat Aristoteles, quem Cicero non reijcit, sed aptiorem eo loco iudicat Creticum. Qui siue geminetur, siue spõdeum præcedat, multum decoris habet in clausulis, Cicero pro Mar: Pristino more dicendi: Creticus est geminatus, & spondeus, & conseruatam ac restitutam puto: spondeus & duo Cretici.

Qui pedes in extremo circuitu sint seruandi. Cicc. in orat. Quin. l. 9 cap. 4. Nihil tã vitiosũ est in orationis numero quam si semper est idem. Ari. pœona vltimũ Cic. creticũ aptissimũ indicat in clausulis.

Et Nec vlla vnquam ætas de tuis laudibus conticescet. Duo Cretici & dichoreus. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm vt possis: nec natura tua melius, quàm vt velis conseruare quamplurimos. Duo item Cretici. Optime etiam est sibi iunctus Anapæstus. Nam vbi libido dominatur, innocentiæ leue præsidium est, Nam synalœphe facit, vt vltimæ syllabæ pro vna sonent. Est & Dochimus stabilis in clausulis, & seuerus, Cicero in Antonium, Te miror Antoni quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Sed tuas Cn. Pompei, (te enim iam appello ea uoce, ut me audire possis) tuas inquam suspitiones perhorrescimus. Quia postrema syllaba breuis an longa sit, ne in uersu quidem refert. Multæ sunt aliæ clausulæ

Pro Lig.

Optime sibi iungitur creti cus incla usulis.

Crassus.

Dochimus in clausulis stabilis est & seuerus.

Phil. 2

Pro Mil.

sulæ, quæ numerose & iucunde cadūt, quas diligentissime ostendit Quintilianus. Etiam intelligendum est clausulas uersuum non conuenire clausulis orationis, quod Bruto excidit: Quanquam sciunt placuisse Catoni, & uitādū esse ne plurium syllabarū uerbis utamur sæpe in fine, quod etiā in carminib⁹ est per molle. Non desunt enim qui Ciceronem uituperent in his: Familiaris cœperat esse balneatori. Et pro Cælio, Nō minus dura Archipiratæ. Nec illud quidē prætereundum est clausulas maxime apparere, & intelligi, quòd aures continuam uocem secutæ, ductæq́ uelut prono decurrentis orationis flumine, tū magis iudicent, cum ille impetus stetit & intuendi tempus dedit. Variandæ sūt igitur, ne aut animorū iudicio repu dientur,

Li. 9. c. 4.

Clausulæ uersuum non cōueniūt clausulis orationis.

Phili. 3.

Cur clausulæ sint uariandæ.

dientur, aut aurium satietate. Hoc vicissitudines numerorum efficient, qui præstabũt, vt neq; hi satiẽtur, qui audiẽt fastidio similitudinis, nec orator, id quod faciet op[er]a dedita facere videatur.

De media periodo. Cap. 43.

In orat Quin. l. 9 cap. 4.

CVm verborum comprehẽsio à principio ferri debeat, & tota à capite ita fluere, vt ad extremũ veniens ipsa consistat, dicendum est nunc, qui maximè cadant in orationem aptam numeris. Et Aristoteles quidem spondeum numerum grandiorem iudicat, quàm desideret soluta oratio, Iambum autem nimis è vulgari esse sermone. Ita neque humilem & abiectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult esse grauitatis

Quos numeros ab oratione segreget quos maxime pro[bet] Arist. Li. 3 rhe. cap. 8.

tissi

tis, ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem poßit traducere. Trochæū autem, quē alij Tribrachym appellant, ab oratione segregat, quia contractio & breuitas dignitatem non habēt. Ita Pæona probat, quem orationi vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptißimum iudicat. Cicero autem sentit omnes in oratione eße permistos & quasi confusos pedes. Nec enim effugere poßet animaduersionem orator, si semper ijsdem vteretur. Cum igitur (ut supra etiam dictum est) permista & temperata numeris, nec dißoluta, nec tota numerosa oratio eße debeat, Pæone maximè, quoniam optimus autor ita censet, sed etiā reliquis numeris, quos ille præterit, temperanda est. In his quæ demiſſo atque humili sermone dicētur Iabus erit fre-

Cice. sentit omnes in oratione esse pmistos numeros.

In humiliore oratione iābus in ampliori Pœō, in vtraq; dactylus est frequentissimus.

quentißimus, Pœon in amplioribus, in vtroq; Dactylus. Ita varia & perpetua oratione hi sunt inter se miscendi & temperandi: sic minimè animaduertetur delectationis aucupiū, & quadrādæ orationis industria. Nec verò nimius is cursus numerorū esse debet, id enim in dicendo numerosum putatur, nō quod totū constat è numeris, sed quod ad numeros proximè accedit. Nullus enim pes est, qui nō aliquando veniat in orationē. Miscēdi ergo sūt, curandumq;, vt sint plures, qui placeāt, & circunfusi bonis deteriores lateant.

Dochimus quouis loco aptus, dū modo nō iteretur.

Dochimus quouis loco est aptus, dūmodo non iteretur. Plurimum etiam venustatis habet Creticus, Cicero pro Mar. Nullius est tantum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tanta vis, tan

raq; copia, quæ nõ dicam exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicã tua, nullam in his laudem esse ampliorem, quàm eam, quam hodierno die cõsecutus es: in hac periodo sunt quidem alij pedes, sed qui eam iucundissimam efficiunt, sunt Cretici, Dochimus, Pæõ, Dactyli & spondei.

De his quæ suapte natura numerosa sunt. Cap. 44.

Cum paria paribus referũtur aut casus in exitu sunt similes, oratio sua sponte numerosa efficitur. Arist. 3. rhe. ca. 9. in orat. Quin. l. 9. ca. [illegible]

ALiquando suapte natura numerosa sunt, quæ dicuntur, etiamsi nihil factũ est de industria. Cũ enim sunt casus in exitu similes, aut paribus paria referũtur, quasi sua sponte cõcinnitatem habet oratio, vt in illo Ciceronis pro Milone, Est enim. Iudices hæc non

scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verũ ex natura ipsa arripuimus, expreßimus, hausimus: ad quã nõ docti, sed facti, non instituti sed imbuti sumus. Hæc enim talia sunt, vt quia referũtur ad ea, ad quæ debẽt referri, intelligamus non quæsitũ esse numerũ, sed secutũ. Quod fit item referendis cõtrarijs. In hoc genere Cicero frequens est, vt illa sunt in quarto accusationis. Conferte hãc pacẽ cũ illo bello: huius Prætoris aduentum cum illius Imperatoris victoria: huius cohortem impurã, cũ illius exercitu inuicto: huius libidines cũ illius cõtinentia: ab illo, qui cepit conditas, ab hoc qui cõstitutas accepit, captas dicctis Syracusas, quæ sunt venustißima. Sẽper enim hæc, quæ à Græcis antitheta nominari

Cũ contraria referuntur numerũ spõte sequitur Act. 4. in Ver.

supra

supra diximus, cum de figuris ageremus, numerum oratorium necessitate ipsa efficiunt, & eum sine industria.

Quæ vitia sint vitãda in oratione numerosa. Cap. 45.

HAec tamẽ vitia in tota hac re diligẽtissime sunt vitanda, inprimis ne apertè verba traijciantur, quo melius aut cadat, aut voluatur oratio: deinde ne inania quædã verba, quasi cõplementa numerorũ inculcentur: tertio ne minutis cõcidatur, infringaturq; sentẽtia. Sed verba iã probata & electa cõcinnè coagmẽtentur. Nam vel dura inter se cõmista potiora sunt inutilibus. Multa sunt autẽ, quæ ijs vitijs declinatis, numerosè cõponendi laborẽ minuãt. Sũt. n. multæ figuræ, quibus Quæ vitia vitanda sint in hac re. Quint l. 9. cap 4.

Multa inueniunt las rem componendi numerose.

& casus & numeri possint variari. Sũt multa etiam, quæ idem valẽt atq; significant, ex quibus exercitati facilè illud eligunt, quod institutæ verborũ comprehensioni maximè quadrat.

De magnitudine ambitus. C. 46.

Periodus habet membra minimũ duo sæpe tria Cic. in or. Quin. l. 9 cap. 4.

HAbet autem periodus mẽbra minimũ duo sæpè etiam & tria: Cicero pro lege Man. Nam cum antea per ætatem nondum huius authoritatẽ loci cõtingere auderem, statueremq; nihil huc nisi perfectum ingenio, elaboratum industria afferri oportere: omne meum tempus amicorum tẽporibus trãsmittendum putaui. Cicero eum ambitum mediocritatem habere ait, qui quatuor ferè membris constat: Nam & aures implet, & nec breuior est, quàm sa-

tis sit, nec longior. Vult autem, vt è quatuor, quasi hexametrorum versuũ instar quod sit, constet ferè plena comprehensio. Eius generis est illud pro Milone, Ego cum tribunus plebis Republica oppressa me senatui dedißem, quem extinctum acceperam: equitibus Romanis, quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem authoritatẽ Clodianis armis abiecerant: mihi vnquam bonorum præsidium de futurũ putarem? Debet autem periodus sensum concludere: sit etiam aperta, vt intelligi poßit, & non immodica, vt memoria contineri poßit.

Ambitus mediocris quatuor ferè membris constat.

Pro Mil.

Quid præstare debeat periodus. Quin. l. 9 cap. 4.

De numero, qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant.

Cap. 47.

Cicer. in orat.
Quin. l. 9 cap. 4.

QVid sit mẽbrũ, quid incisũ, quid ambitus antea dictũ est. Illud etiam est explicatũ, aliud esse circũscriptè, aliud membratim dicere. Illic enim circunscribitur verborũ cõprehensio, donec in clausula semel consistat: hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnoperè reficit spiritum, vnde fit, vt oratio, quam membris carpimus, longior multo esse poßit, quam ea, quæ constat circuitu. Ita vt aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurrat, cuiusmodi est locus ille elegantißimus in oratione Ciceronis pro Milone, Occidi, occidi non Spurium Meliũ, qui annonæ leuandæ, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebẽ videbatur, in suspicionẽ incidit regni appetendi: nõ T.

Oratio quæ mẽbris constat, valdè reficit spiritum

Oratio quæ mẽbris carpitur lõgißime aliquando excurrit.

Grac-

Gracchū, & quæ ſequuntur. Nihil autem tam debet eſſe numeroſum, quàm hoc, quod minimè apparet. Sed nō tam apertè & palam in inciſionibus & mēbris numerus eſt adhibendus, quàm apertè & palam in ambitu adhibetur.

In quo ſcribendi genere circunſcripte, in quo ſit membratim dicendum. Cap. 48.

IN hiſtoria, laudationibus, totoq́; eo genere, quod Græci epidicticō nominant, quod quaſi ad inſpiciendum delectationis cauſa comparatum ſit, omnia Iſocrateo, Theopompeoq́; more illa circū ſcriptione & ambitu dicenda ſunt, vt tanquam in orbe incluſa currat oratio. Itaque poſteaquam eſt cognita hæc vel circunſcriptio, vel comprehenſio, ne-

In epidictico genere omnia ſunt circūſcripte dicēda Ariſto.3. cap 12. Ci.in or cap. 4.

mo qui aliquo esset in numero, scripsit orationem eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotumq́; á iudicijs forensiq́; certamine, quin redigeret omnes in quadrum numerumq́; sententias. Genus autem hoc orationis nec totum assumendum est ad contentiones, & causas veras, nec omnino repudiandum. Si enim semper vtare, cum satietatem affert, tùm quale sit ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit prætereà actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit fũditus veritatem & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquàm est, primum videndum erit quo loco, deinde quadiu retinenda sit, tùm quot modis commutanda. Adhibenda est igitur numerosa oratio si aut laudandum est aliquid orna

In veris causis, nec assumẽda est omnino numerosa oratio nec omnino repudiáda.

ornatius, vt Cic. in accusationis secundo de Siciliæ laude dixit: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quam doloris, vt in quarto accusationis. Idē Cicero de Syracusarū situ dixit. Est etiā apta proemijs maiorū causarū vbi solicitudine, miseratione, cōmendatione res eget. Sæpe etiam in amplificanda re concessu omniū funditur numerosè & volubiliter oratio. Id autem tùm valet, cùm is, qui audit ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit, vt insidiantē obseruet, sed iā fauet, processumq; vult, dicendique vim admirās non inquirit, quod reprehendat. Hæc autē forma per orationes quidem includit sed in reliquis orationis partibus retinenda nō diu est. Nā cum locis supradictis ea fuerimus vsi,

Act.2. in ver.

Act.4 in ver.

In amplificāda re numerose funditur oratio.

Per orationes hocgenere oratio inscol[illegible]

tota

tota dictio est ad incisa & mẽbra trãsferenda. Incisim autem & membratim tractata oratio, in veris causis plurimum valet, maximeq́ his locis, cũ aut arguas, aut refellas.

Qua ratione paretur hæc facultas aptè, ac numerosè dicendi. Cap. 49.

Ci. in or. Quint. l. 9. cap. 4 Non est tãti laboris quãti videtur hæc facultas numerose dicendi.

HAec autem facultas apte atq́ numerosè dicendi, non est tanti laboris quanti videtur. Nec ideo hæc tractantur à summis viris, vt oratio, quæ ferri debet ac fluere dimetiẽdis pedibus, ac perpendẽdis syllabis cõsenescat. Satis enim in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio, vt ex tempore etiam apte numeroseq́ dicat. Ante enim circumscribitur mente sententia,

con-

confestamq́ verba concurrunt, quæ mens eadem, qua nihil est celerius, statim dimittit, vt suo quodq́ loco respondeat. Quòd si Antipater ille Sidonius solitus est versus Hexametros aliosq́ varijs modis ac numeris fundere ex tēpore, tantumq́ hominis ingeniosi ac memoris valuit exercitatio, vt cum se mēte ac voluntate coniecisset in versum, verba sequerentur, quāto id facilius in oratione, exercitatione & cōsuetudine adhibita consequemur? Nihil est enim tam tenerum, neq́ tam flexibile, neque quod tam facile sequatur, quocunq́ ducas, quàm oratio. Ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiuntur: ex hac hæc etiam soluta varijs modis, multorumq́ generum oratio. Et vt mollissimam ceram ad nostrum arbitriū formam

Antipater Sidonius solitus est versus ex tēpore fūdere.

Nihil est tā tenerū & flexibile quam oratio.

mamus, sic orationis genus ad omnẽ rationem, & ad aurium voluptatem, & animorum motum facilè mutatur, & vertitur. Neminem itaq; Pæõ aut Creticus ille, aut Dichoreus conturbet, ipsi occurrent orationi, ipsi, inquam, se offerent, & respondebunt non vocati, consuetudo modò adsit scribendi hoc modo atque dicendi: Vt enim musici accuratè primo & cogitatè suæ artis præscripta & formulas obseruant, at vbi vsus accessit, sine cogitatione etiam & cura eadem illa incredibili celeritate efficiunt: sic vbi orator hoc modo scribere initio consueuerit, sine vllo labore postea similiter scribet ac dicet.

Quanti momenti sit aptè dicere. Cap, 50.

Quantum autem ſit aptè dicere, experiri licet, ſi aut cõpoſiti oratoris bene ſtructam collocationẽ diſſoluas, permutatione verborum: corrumpatur enim tota res: vt hæc Ciceronis in Corneliana: Neq; me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios, multi venalitij mercatoresq; superarũt: immuta paululum, vt ſit, Multi ſuperarunt mercatores, venalitijq; perierit tota res. Et quæ ſequuntur: Neq; veſtis, aut cœlatum aurum & argentũ, quo noſtros veteres Marcellos, Maximosq; multi Eunuchi è Syria, Aegyptoque vicerunt. Verba permuta ſic, vt ſit, vicerunt Eunuchi è Syria, Aegyptoque. Adde tertium, Neq; uero ornamenta iſta uillarũ, quibus L. Paulum, & L. Mummium, qui rebus his

Ci. in or. Quint. l. 9. cap. 4.

Hic locus eſt apud Cic. in orat. Corneliana quæ nõ extat

urbem

vrbē Italiamq́ referſerunt, ab aliquo video perfacile Deliaco aut Syro potuiſſe ſuperari: facita, potuiſſe ſuperari ab aliquo Syro, aut Deliaco. Vides ne vt ordine verborum paulum commutato, iiſdem verbis ſtante ſententia, ad nihilū omnia recidāt, cū ſint ex aptis diſſoluta? Aut ſi alicuius incōditi arripias diſsipatā aliquam ſententiam, eamq́ ordine verborum paulum cōmutato in quadrum redigas, efficiatur aptū illud quod fuerit antea diffluēs ac ſolutum. Age ſūme de Grachi apud cenſores illud, Abeſſe non poteſt, quin eiuſdē hominis ſit probos improbare, qui improbos probet. Quanto aptius ſi ita dixiſſet: Quin eiuſdē hominis ſit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo vnquam noluit, nemoq́ potuit.

tuet, quin dixerit. Qui autem aliter dixerunt, hoc assequi non potuerũt. Res autẽ se sic habet, vt breuissimè dicam, quod sentio, compositè & aptè sine sententijs dicere, insania est: sententiose autẽ sine verborũ & ordine, & modo infantia: sed huiusmodi tamen infantia, vt ea qui vtantur, nõ stulti homines haberi possint, etiã plerũq; prudentes: quo, qui est contentus, vtatur. Eloquẽs verò, qui non approbationes solum, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat mouere debet: omnibus oportet ita rebus excellat, vt ei turpè sit quicquam aut spectari, aut audiri libentius. Hæc Cicero in oratore. Quare cũ Aristoteles, qui aureum fundit flumen orationis: cùm Theophrastus qui diuinitate loquẽdi nomen inuenit: cùm Isocrates, quem

Eloquẽs omnibus debet rebus excellere.

Aristoteles aureũ fun[illegible] rationis flumen.

eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio sũma vis eloquentiæ conceditur: cum Cicero, qui primum cum Græcorum gloria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquẽtiæ partem tanti fecerint: eam nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

Demostheni sũma vis eloquẽtię conceditur.

De tribus generibus dicendi. Cap. 51.

Ci. in or. Quin. l. 9 cap. 4.

PErspicuum est aliud dicẽdi genus in paruis caussis: aliud in modicis, aliud in grauibus desiderari. Nec solum variæ caussæ varium dicendi genus efflagitãt: sed diuersæ orationis partes: diuersam quoque orationis formam postulant. Quod cum ita sit, quot sint genera dicendi, & in quibus tũ caussis, cum

eloquentiæ patrem Cicero appellat: cum Demosthenes, cui sine dubio sũma vis eloquentiæ conceditur: cum Cicero, qui primum cum Græcorum gloria latine dicendi copiam æquauit, hanc eloquẽtiæ partem tanti fecerint: eam nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

Demosthenis sũma vis eloquẽtię conceditur.

De tribus generibus dicendi. Cap. 51.

Ci. in or. Quin. l. 9 cap. 4.

PErspicuum est aliud dicẽdi genus in paruis causis: aliud in modicis, aliud in grauibus desiderari. Nec solum variæ causæ varium dicendi genus efflagitat: sed diuersæ orationis partes, diuersam quoque orationis formam postulant. Quod cum ita sit, quot sint genera dicendi, & in quibus tũ causis,

ijum orationis partibus ea sint adhibē-da, dicamus. Tria sunt igitur dicendi genera in quibus omnibus peræque debet florere excellēs & perfectus orator: Vnum subtile, acutum, & tenue: Alterum vehemens, copiosum & graue. Tertium est interiectum inter mediū, & quasi temperatum, in quo neq́ est acumen superioris generis, nec vis posterioris. Cū autē oratoris tria sint officia, docere, mouere, & delectare: subtile in probādo, modicum in delectādo, vehemens inflectendo versatur. In genere subtili forma debet esse orationis à vinculis numerorum libera & soluta, non tamen vaga, vt ingredi libere, non vt licenter videatur errare. Diligentia etiam conglutinandi verba prætermittenda est, & omnis insignis ornatus re-

Tria sunt genera dicēdi subtile, tēperatū, & vehemēs. Ci. in or. Quin. li. 12. cap. 3

Genus subtile in probādo modicū in delectādo, vehemēs inflectēdo versatur

mouendus. Ponentur tamen acutæ, crebræq́ sententiæ: ornamenta verborum & sententiarum cum tropis verecũde parceq́ adhibebuntur: translationes tamen potuerunt esse crebriores, nec tam crebræ tamẽ, quã in genere dicẽdi amplißimo. Genus tẽperatũ vberius est aliquãto & robustius, quã hoc humile, de quo dictũ est: summißius autẽ, quàm illud, de quo dicetur, amplißimũ: Huic omnia dicendi ornamenta cõueniunt, plurimumq́ est in hac oratione suauitatis. In idem verborum cadunt lumina omnia, multa & sententiarũ. Hoc in genere neruorum vel minimũ, suauitatis autem est, vel plurimum: at illud amplum, graue, copiosum, ornatũ, vim profecto habet vel maximam modò enim perfringit, modò irrepit in sensus,

Quæ dicendi ornamenta coueniãt generi tẽperato.

Genus dicẽdi graue vi habet maximam.

ſus, inſerit nouas opiniones, euellit inſi-
tas. Hic orator & defunctos excitabit, In orat. pro cæl.
vt Appiũ Cæcum. Apud hũc & pa
tria ipſa exclamabit, aliquemq́ (vt a-
pud Ciceronẽ in oratione cõtra Catili- Orat. 1.
nã in ſenatu) alloquetur. Hic & ampli
ficationibus extollet orationẽ, & vi ſu
perlationũ quoq́ eriget: vt. Quæ Cha-
rybdis tã vorax? & Oceanus medius fi Phil. 2.
dius ipſe: hic irã, hic miſericordiã inſ-
pirabit, hic dicet, Te vidit & fleuit, &
appellauit, & per omnes affectus tracta
tur. His tribus generibus vtetur orator, Orator vtetur his tribus generib. vt res exiget.
vt res exiget, nec pro cauſa modo, ſed
pro partibus cauſæ. Magni igitur iudi
cij, ſummæ etiã facultatis eſſe debebit
moderator ille, & quaſi tẽperator huiꝰ
tripartitæ varietatis. Nã & iudicabit,
quid cuiq́ opus ſit, & poterit quocunq́

Ad causas tenues genus dicendi tenue, ad graues graue, ad mediocres têperatũ accõmodandum est.

modo postulabit causa, dicere. Ad causas tenues; cuiusmodi est causa pro Cecinna, summissum: ad graues, qualis est Rabirij, vehemẽs: ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, temperatum dicendi genus accommodandũ est. In eadem etiam ratione ad conciliandum quidem mediocre: ad docendũ verò atq; probandum subtile & enucleatum: ad mouendũ graue debet adhiberi. Est enim eloquẽtis propriũ parua summisse, medica temperate, magna grauiter dicere. Multum etiam refert quæ sit persona eius, qui dicit, & eorum, qui audiunt. Non enim omnis fortuna, non omnis honos, nõ omnis authoritas, non omnis ætas, nec verò locus aut tempus, aut auditor omnis eodem aut verborum genere tractandus est, aut sententiaris.

Eloquentis propriũ est parua summisse, medica temperate, magna grauiter dicere.

Genus orationis ad personas et tempora ratione aptari debet.

tiarum. In omnibus etiam rebus videndum est, quatenus. Etsi enim suus cuiq; modus est, tamē magis offendit nimiū, quàm parū: vnde fit vt eloquentiæ, sicut reliquarū rerum, fundamentum sit sapienia. Hæc de elocutione dicta sint. Nunc quoniam omnia conformandæ & expoliendæ orationis præcepta exposita sunt, ordine, vt instituimus, ad memoriam transeamus.

Eloquētiæ sicut cæterarū rerū fundamentū est sapiētia.

De memoria. Cap. 52.

Simonides chius memoriæ artē instituit. Cic. 3. de or. Quin. 11 cap. 2

MEmoriæ autem primum omniū instituisse ferunt Chium Simonidem. Cum enim celebri & frequenti conuiuio interesset, de triclinio egressus est. Eo egresso trícliniū supra conuiuas corruit, atque ita contudit, vt cum eos humare vellent sui, nō possent

obtritos internoscere vllo modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod meminisset; quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscuiusque sepeliēdi fuisse. Ex hoc Simonidis facto notatū videtur, iuuari memoriam signatis animo sedibus. Quod suo quisque etiā experimēto credere potest. Nā cū in loca aliqua post tēpus reuersi sumus, nō ipsa agnoscimus tantum, sed etiam quæ in ijs fecerimus, reminiscimur, personæque subeūt, nonnunquam tacitæ quoque cogitationes in animum reuertuntur.

Memoria iuuatur signatis animo sedibus.

An memoria sit eloquentiæ pars. Cap. 53.

ETiam si memoria, eloquentiæ cū alijs artibus sit communis, tamen artificiosa memoria oratoriæ artis merito pars existimatur. Nesciretur enim quanta

Artificiosa memoria eloquentiæ pars est.

quanta vis eius esset, quãta diuinitas, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset. Nõ enim rerũ modo, sed etiã verborũ ordinẽ præstat, nec ea pauca cõtexit, sed propè in infinitũ, ita vt in longissimis actionibus prius audiendi patiẽtia, quàm memoriæ fides deficiat. Non immerito igitur thesaurus hic eloquẽtiæ dicitur, cũ exemplorum, legum, sapienter dictorum, beneq́ue factorum velut quasdã copias, quibus abundare, quasq́ in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius repræsentet.

Memoria est eloquẽtię thesaurus.

De artificio memoriæ. Ca. 54.

ARtificium igitur memoriæ à veteribus traditũ, locis cõstat & imaginibus. Itaq́ ijs, qui hãc ingenij partem exercent, loca multa prius animo capiẽda sũt spatiosa, multa varietate signa

Artificiũ memoriæ constat locis & imaginibus.

De ora. 2 ad Her. lib. 3. Quin. l. 11 cap. 2.

Cuiusmodi loca esse debeant.

ta, illustria, explicata modicis interuallis, vt ædiũ ferè magnarũ, aut alterius ædificij: Hæc animo diligenter sunt affigenda, vt sine cunctatione ac mora partes eius omnes cogitatio poßit ordine percurrere. Plus enim quã firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adiuuet. Tum ea, quæ fuerint scripta vel cogitatione cõprehẽsa, ordine his locis sunt cõmendãda, signis, quæ memoriã eorũ excitẽt, notata. Ita fiet vt res ordine teneãtur. Exẽpli gratia, si sit de nauigatione, re militari, & agricultura dicẽdũ, nauigationi anchora, rei militari gladius vel spiculũ, agriculturæ spica vel simile aliquid imago eße potest. Hæ imagines supradictis locis ordine sũt cõmittẽdæ. Deinde, cũ repetẽda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere,

ſere, & quod cuiq́ credideris, repoſces. Imago enĩ cuiusq́ admonebit, vt quãlibet multa ſint, quorum meminiſſe oporteat, ſint ſingula cõnexa quodã choro. Sic enĩ fit vt ordinẽ rerũ locorũ ordo cõſeruet, res autẽ ipſas rerũ effigies notent. Vtendũ eſt autem imaginibus aliquid agẽtibus, acribus, inſignitis, quæ occurrere celeriterq́ percutere animum poſſint. Loca quæ aſſũpſeris, egregie cõmoditerq́ notare oportebit, vt perpetuò hærere poſſint. Nam imagines pro rerũ varietate ſubindè ſunt mutandæ, at loca perpetuò remanere debent.

Ordinẽ rerũ locorũ ordo, res ipſas imagines notant.

Cuiuſmodi debeãt eſſe imagines.

Quid conferat hoc memoriæ artificium. Cap. 55.

VT ad quædã prodeſſe hæc nõ eſt negandũ, vt ſi rerũ nomina multa per ordinẽ audita reddẽda ſint, vel res

De ora. 3. Quint. li. 11. cap. 2.

diuerſæ

diuerſæ ordine cõplectendæ: ſic in edicẽdis orationis perpetuæ verbis nihil ferè proſunt. Singulorũ enim verborũ imagines memoriæ mãdare, & inutile eſſet & infinitũ. Si lõgior cõplectẽda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediſcere. Non eſt autẽ inutile, quo facilius hæreant, aliquas apponere notas, quarũ recordatio cõmoneat, & quaſi excitet memoriã. Illud neminem nõ iuuabit, iiſdem, quibus ſcripſerit chartis, ediſcere. Si tamen quis vnã maximamq́ artem memoriæ quærat, exercitatio eſt & labor. Multa ediſcere, multa cogitare, & (ſi fieri poteſt) quotidie, potẽtiſſimũ eſt. Quantum autem natura ſtudioq́ valeat memoria, vel Themiſtocles teſtis eſt, quem vnũ intra annũ optime locutũ eſſe Perſice cõſtat: vel Mithrida-

Singulorú verborũ imagines memoriæ mandare & inutile eſt & infinitum.

Exercitatio eſt maxima memoriæ ars.

Themiſ- [illegible] Mithridates, Craſſus, Cy-

tes

tes, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse: vel Crassus ille diues, qui cũ Asiæ præesset, quinq; Græci sermonis differẽtias sic tenuit, vt quaquisq; apud eũ lingua postulasset, eadẽ sibi ius redditũ ferret: vel Cyrus, quem omniũ militum tenuisse creditũ est nomina. Quin semel auditos quãlibet multos versus protinus reddidisse dicitur Theodectes. Explicatis memoriæ præceptis, restat, vt de pronuntiatione dicamus.

rus & Theodectes memoria plurimũ valuerũt

De pronuntiatione & eius vtilitate. Cap. 59.

PRonũtiatio à plerisq; actio dicitur, sed prius nomẽ à voce, sequẽs à gestu videtur accepisse. Hæc autem pars est, quæ in dicendo vna dominatur. Si ne

Pronũtiationis laus.
De ora. 3. ad Her. lib. 3. Quin. l. 11 cap. 3.

ne hac summus orator esse in numero nullo potest, mediocris hac instructus summos sæpè superare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpè fructum tulerunt, & diserti deformitate agendi multi infantes putati sunt. Ut iam non sine causa huic primas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogaretur quid in dicendo eßet primum: huic secũdas, huic tertias. Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia. Cum sit autem in duas diuisa partes vocem, gestumq́, quorũ alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus, prius de voce, deinde de gestu, qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

Actio est quasi corporis quædam eloquentia. Pronunciationis duæ sunt partes.

De voce. Cap. 57.

VOcis mutationes totidē sūt, quot animorū, qui maximè voce mouentur. Itaq; perfectus orator vt cumq; se affectū videri, & animum audientis moueri volet, ita certum vocis admouebit sonū. Aliud enim vocis genus iracūdia postulat, acutum, incitatum crebro incidens. Aliud miseratio, ac mœror flexibile, plenū, interruptū, flebili voce. Aliud metus demissū & hæsitās & abiectū. Aliud vis, cōtentū, vehemens, imminens, quadā incitatione grauitatis. Aliud voluptas, effusum lene, tenerū, hilaratū, ac remissū. Aliud molestia, sine cōmiseratione, graue quiddā & vno pssu ac sono obductū. At vocis quidē bonitas optāda est (nō est enim in nobis) sed tractatio in nobis. Ergo bonus orator uariabit & mutabit, omnes so- [illegible] norum

Animus maxime voce mouetur.

De orat. lib. 3. ad Her. lib. 3

Quod genus vocis postulet iracūdia miseratio, metus, vis, & voluptas.

Bonus orator omnes sonorū tēnorēs tūro mittens variatio nos.

norũtum intendens, tum remittens perſequitur gradus. Nec modo in diuerſis rebus ſed etiã in iiſdẽ partibus, iiſdemq; affectibus, quaſdã nõ ita magnas uocis mutationes adhibebit. Nã uarietas cũ gratiam præbet, ac renouat aures, tum dicentem ipſa laboris mutatione reficit.

De geſtu. Cap. 58.

Nihil in geſtu debet ſupereſſe.

Quę ſint vitanda in geſtu.

VOcẽ ſubſequi debet geſtus, & animo ſimul cum ea parere. Geſtu ſic utẽdũ eſt, ut nihil in eo ſuper ſit. Status erit erectus & celſus, rarus inceſſus, nec ita lõgus, excurſio moderata, eaq; rara nulla mollicia ceruicũ, nullæ argutiæ digitorũ, nõ ad numerũ articulus cadẽs: trũco magis tuto ſe orator moderabitur, & uirili laterum flexione: brachii proiectione in contẽtionibus cõtra

ctio;

ctione in remißis, pedis supplosione in cōtentionibus, aut incipiēdis, aut finien dis. Sed in ore sūt oīa. In eo aūt ipso do minatus est oculorū. Animi enim est omnis actio, & imago animi vultus est, indices oculi: Hæc est vna pars cor poris, quæ quot animi mot⁹ sūt, tot signi ficationes, & cōmutationes poßit effice re. Nā oris nō est nimiū mutāda species, ne aut ad ineptias, aut ad prauitatē a- liquā deferamur. Oculorū igitur tū in- tētione, tū remißione, tū cōiectu, tū hila ritate motus animorū significabimus apte cum genere ipso orationis. Est e- nim actio quasi sermo corporis, quo ma gis menti congruens esse debet.

In ore & precipue in oculis est maxi ma vis actionis.

Oris ne nimium mutetur species.

Actio est quasi cor poris ser mo.

QVoniam in his tribus libris bre- uiter, vt vires nostræ tulerūt, quid esset Rhetorica, quod eius officiū, [illegible] V[illegible] quæ [illegible]

quæ materia, atq; finis, dictũ est: & de singulis eius partibus, earũq; vi & præceptis est disputatũ, illud solũ superest, vt oẽs ad eloquẽtiã, quæ nihil aliud est, quàm copiosè loquẽs sapientia, cohortemur. Ex qua illi profecto maximos & vberrimos fructus percipient, qui eam ad Dei. Op. Max. cultũ ac venerationẽ diligẽtissimè contulerint. Cui enim potius eloquentiæ studia consecrentur, quàm illi, qui vt hominis decus ingeniũ, sic ingenij lumen esse voluit eloquentiam? Hoc igitur agamus, hoc curemus, in hoc conatus, cogitationesq; nostræ semper euigilẽt, vt tum eloquẽtiæ, tum cæterarum artium studia parenti vitæ nostræ deseruiant. Cui omnia honoris, omnia virtutis, omnia ingenij sine vlla exceptione debẽtur ornamẽta.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS TOTIVS OPERIS.

A

Ante-

Aristot-

B

C

quæ

D.

Di-

Elo-

Epicho-

Exor-

Figura

Genus

H

Homo

Nume

P

Pero-

Trans-

V

Ver-

LAVS DEO.

Habes lector errata, quæ raptim potuimus animaduertere, præcipua solũ, & quæ legenti difficultatem aliquam possent afferre: alia non tanti momenti, ne syluam efficeremus, consulto prætermisimus, parce typographo, vel correctori.

In epistola autoris in prima periodo quo suispro quosuis, fol.8.pag.1.vers.2.fiue l,fine,ibid.vers.6. consequende l,consequendæ,fol.11.vers.penult.nocenees l,nocentes,fol 14.pag.2.vers.7.& bellũ,l,vt bellũ,fol.15.vers.4 deest, inscitia fol.16 pag.2.vers 14,Antouiũ l.Antoniũ fol.17.pag.2.vers penult.voluptate l,voluptatem ibid. efficiem l,efficiens fol.18.vers.9.cædes l, cædis & ibid. vers.10.ferum l,ferrum ibid.vers.16, enı l, enim fol. 18, pag.vers 13,causaurum l,causarum fol.19.pag. vers 2, virtutis l,virtus fol,20,vers.13,consistnut l,consistunt. Fol.21.pag 1.vers 15,post,sed, deest quod fol 22,vers.9, pertracta l,pertractata fol.23,vers 2.argumentatorũ l,argumentorum ibid.vers.10,expendent l,expēdet fol.26 pag 2,vers.7,deest & ante socium ibid.vers 16, iuxit l.iũxit fol 27,pag.2,vers.12,infeflam l,intestam fol.28,pag.1 vers.13,Titius l,Titus ibid.pag.2,vers 13,Catalınā l,Catılinā fol.29,pag 2,vers 2,obscura l,obscurę ibid vers 15 cohortatione l,cohortationes fol.31,pag.1,vers penult. impobros l,improbos fol.34,pag.1,vers.2,accōmodatitior l,accōmodatior ibid.vers.penult amicitiam l,amicitia fol.34,pag.2,vers.12,deest ac,fol.38,pag.1. vers.7.

hominibus legendũ est ibid.pag.2,ver.1.pleruuq; l,plerunq; fol.39,pag.1,in marg.suadenda l.suadēdi ibid.p.2, vers.16,consulent l,consulcent fol.40.pag.1,fol.17,opiniouibus l,opinionibus fol.44,pag.1.vers.1,ne que l, ne quæ ibid.vers.9,quen modum l,quendam modum.
Fol.47,p.1.vers.17,fecerinus l,fecerimus fo.47.vers.17, prius loeus l,primus locus fo.48.pag.2.vers.1,custodia mea salutis l,custodia meæ salutis fo.51,p.4,vers.13. Nihil omninus l,nihilominus fo.eod.p.2,fo.2. si causis l, sic causis fo.52,p.1,vers.12.dignitate illi suam l.dignitatem illo suam fo.eodem.p.2.vers.15.ad iucem l,ad iudicem. fol.55,p.2.vers tibi,pro ibi,fo.56.p.2,vers.9.indieationē pro iudicationem fo.57,p.1,vers.10,difusam,pro diffusam fo.58,p.1,vers.7.supplitiũ,pro suppliciũ.1.fo 58.p.2 vers.1,ex pro lex,1,fo.58.p.2.vers.16.iudiciũ,pro in iudiciũ fo.61,p.2.vers.1,omuis,pro omnis fo.62, p.2.vers.12 intelilgitur,pro intelligitur fol.63,p.1,vers.1,omis, pro omnis fo.63,p.1,vers.2,efficit,pro effecit fo.65.p.1,ver.13 amen,pro tamen fo.76,p.1,vers.8,ornatuq;, pro ornatusq; fol.104,p.1,vers.2,consumilib.l,consimilib.fo.105 pag.1.vers.15.& tilius l,vtilius fo.107,p.1,vers.1.tiues l, ciues fo.110,p.1,vers.2,improbrius l.improbius ibidem vers.antepenult.Rei l.Reip,fol.112,p.1,vers.1. vertaam l.vertam fo.112.p.2.vers.antepenult. obstentationem l. obtestationē fo.118,p.2,vers.4.gladiatori l, gladiatoria fo.118,p.1,vers.8,vocabulũ l,vocaliũ ibi.vers.12,illo l,ille fo.110.p.2.vers.10,vrator l.orator ibid.vers.13.oratio l. oratorio ibid.vers.16.natu.a l,natura fo.126,p.1, ver.13 optitimum l,optimum fo.129,p.1,vers.3, Tribrachym l. Tribrachum fo.135.pag.1,vers.1,confestãq; l, confestiq; fol.136,p.2,vers.5,potuerunt l,poterunt.fol.144,pag.2, ver.2,persequitur l,persequetur,ibi,ver.16.tuto.l, toto.

PROVISAM DE S. A. com duas Appostillas, sobre os liuros feitos ou emendados per os Padres da Companhia de IESV.

EV ElRey faço saber aos q̃ este Aluara virem, que eu ey por bẽ & me praz que Imprimidor nẽ Liureyro algũ nã possa imprimir, nẽ vender a Arte de Gramatica, q̃ fez o padre Manoel Aluarez da Cõpanhia de IESV posto q̃ pera isso tenha licença do Cõselho Geral da Inquisiçam, & do Ordinario, sem primeyro ser vista, & approuada pellos padres da Cõpanhia q̃ pera isso nomear o padre Prouincial delle. E qualquer Imprimidor ou Liureiro q̃ imprimir ou vender a dita Arte, sem ser vista & approuada pellos ditos padres perdera os volumes q̃ assi imprimir, ou vender, a metade pera os captiuos, & a outra metade pera quẽ acusar. E mando a todas minhas Iustiças, Officiaes & pessoas a q̃ o conhicimento disto pertencer, q̃ cũprão & guardẽ & fação inteiramente cũprir & guardar este Aluara como se nelle contem: o qual ey por bem q̃ valha, & tenha força & vigor, posto q̃ o effeito delle aja de durar mais de hum anno, & q̃ naim seja passado pella Chancelaria sem embargo das Ordenações do segũdo liuro. Titulo xx. que o contrairo despoem. Gaspar de Seixas o fez em Euora, a vj. de Mayo De 1575. Iorge Dacosta o fez escreuer.

REY.

E Qualquer pessoa de qualquer calidade q̃ seja q̃ imprimir,ou trouxer de fora,ou vẽder em meus Reynos,& Senhorios,as ditas Artes, ou algũas dellas,sem a dita approuaçã dos Padres nomeados pello prouincial da Companhia, alem de perder os volumẽs que imprimir,trouxer, ou vender, pagara trinta cruzados,a metade pera os captiuos,& a outra metade pera quem acusar.Esta Appostilla valera como Carta, & não passara pella Chancelaria,sem embargo das Ordenações,em contrayro.Iorge Dacosta o fez em Almada a 28.de Iunho de 1575.

REY.

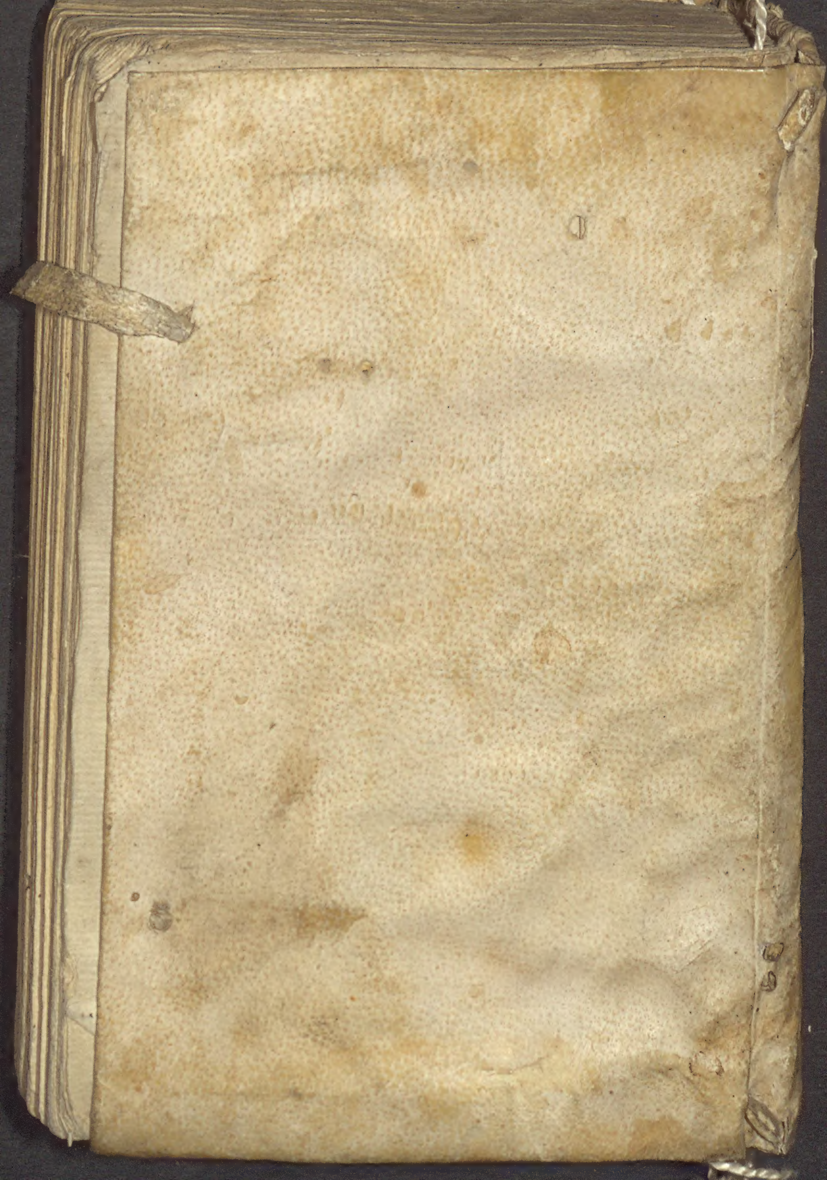
EY por bẽ q̃ o meu Aluara atras escripto, & a Appostilla delle se cumprão, & guardem assi & da maneira que se nelles contem,em todos os liuros que os Padres da Companhia de IESV teuerem feytos,ou emendados pera se imprimirem,ou que ao diãte fizerem,ou emendarẽ pera esse effeito,ora sejão liuros inteiros,ora parte delles. E mãdo a todas minhas Iustiças,& Officiaes a q̃ o conhecimẽto disto pertẽcer, q̃ assi o cũprão,& façã inteiramente cũprir: posto q̃ o effeito desta Appostilla aja de durar mais de hũ anno: & q̃ não seja passada pella Chãcelaria,sem embargo das Ordenações em cõtrairo.Iorge Dacosta o fez em Lixboa a xxv.de Agosto de 1575.

REY.

Rafael Tepeda

nas,l.1 c.27.n 9. Si se pueden conce... à las Naos de guerra, y las conveniencias, è inconvenientes dello, l 2.c 4.n. 15. y sig. y 37. Si à los Avisos se pueden conceder, l. 2 c 21.n 4.5 Permissiõ de Nao en cada Flota para fabrica de Galeones, l. 2.c.6.n.18.21 Las permissiones de la gente de mar y guerra, como son, l.2.c.12 n. 20. Las de para navegar à la costa, è Islas, l.2.c.7.n.35. Si se hã dado à algunos particulares, l.2.c.25. n.15. Las de Capitana, y Almiranta de Flota, l.1 c 20.n 37. Contradichas, l. 2.c.7.n.24. Los autos dellas, y de permission de Galeones para rematarlas, por quien se hazen, y ante que escrivano, l.1.c.27 n 9. Permissiones à passageros si fueren en diferentes cedulas, con q̃ requisito ha de ser, l.1.c.29 n.14.

PERTRECHOS si se pueden prestar de vnas Naos a otras, ò venderse, l 2 c 8. n.28. Si deven almoxarifazgo los que se traen para Naos de Armada de In-

colorchecker CLASSIC

calibrite